

NOTITIE

Onderwerp Deelrapport Veiligheidsrisico's
Project OER OOH Overijssel
Opdrachtgever Provincie Overijssel
Projectcode 122950
Status Definitief 02
Datum 6 april 2022
Referentie 122950/22-005.118
Auteur(s) I.A.C. Al MSc

Gecontroleerd door M.H. Prins MSc
Goedgekeurd door drs. M.J. Schilt
Paraaf

Bijlage(n) -

Aan Provincie Overijssel K. Hulleman
Kopie -

1 INLEIDING

Veiligheidsrisico's is 1 van de 3 thema's binnen Gezondheid. Het thema bestaat uit 3 aspecten: overstromingen, milieurampen en verkeersveiligheid. Overstromingen gaat in op de kans en het gevolg van overstromingen vanuit de rivieren en het IJsselmeer. Dit wordt bijvoorbeeld beïnvloed door de versterkingsopgave van dijken. Milieurampen gaat in op de kans en het gevolg van milieurampen als gevolg van economische activiteiten. Denk daarbij aan de risicocontouren van bedrijven en de aanwezigheid van buisleidingen. Het aspect verkeersveiligheid gaat in op het aantal verkeersslachtoffers.

Tabel 1.1 Vergelijkingskader thema veiligheidsrisico's

Criterion	Databronnen	Wat gaan wij ermee doen?
de kans en het gevolg van overstromingen vanuit de rivieren en het IJsselmeer (en daarmee het overstromingsrisico)	LIWO: overstromingsrisico's, overstromingskansen, versterkingsopgave	<ul style="list-style-type: none">- kaart overstromingskans opnemen, geeft inzicht in kwetsbare gebieden;- kaart schaderisico en overlijdenskans opnemen, geeft inzicht in gevolgen overstroming;- kaart versterkingsopgave primaire keringen opnemen, geeft inzicht in prioritaire opgaven van het Rijk en het waterschap;- argumentatie voor de beoordeling op vijfpuntsschaal;

Criterion	Databronnen	Wat gaan wij ermee doen?
kans en het gevolg van milieurampen als gevolg van economische activiteiten	risicokaart: risicocontouren (PR10-6/-5) invloedsgebied groepsrisico's, basisnet, buisleidingen	<ul style="list-style-type: none"> - kaart basisnet opnemen, geeft inzicht in ligging van infrastructuur met milieurisico's door vervoer; - kaart buisleidingen opnemen, geeft inzicht in ligging buisleidingen met risicocontour; - kaart risicocontouren inrichtingen opnemen, geeft inzicht in risico's bij inrichtingen; - kaart met IPPC-bedrijven in overstromingsrisicogebieden; - argumentatie voor de beoordeling op vijfpuntsschaal
kans op en het gevolg van verkeersongevallen	verkeersongevallen mobiliteitsbeeld (KiM, 2019)	<ul style="list-style-type: none"> - overzicht verkeersslachtoffers opnemen, geeft inzicht in de vervoersmiddelen waarmee verkeersslachtoffers vallen; - argumentatie voor de beoordeling op vijfpuntsschaal

Afbeelding 1.1 Thema veiligheidsrisico's in het Rad voor de Overijsselse Leefomgeving

1.1 Kans op en het gevolg van overstromingen vanuit de rivieren en het IJsselmeer

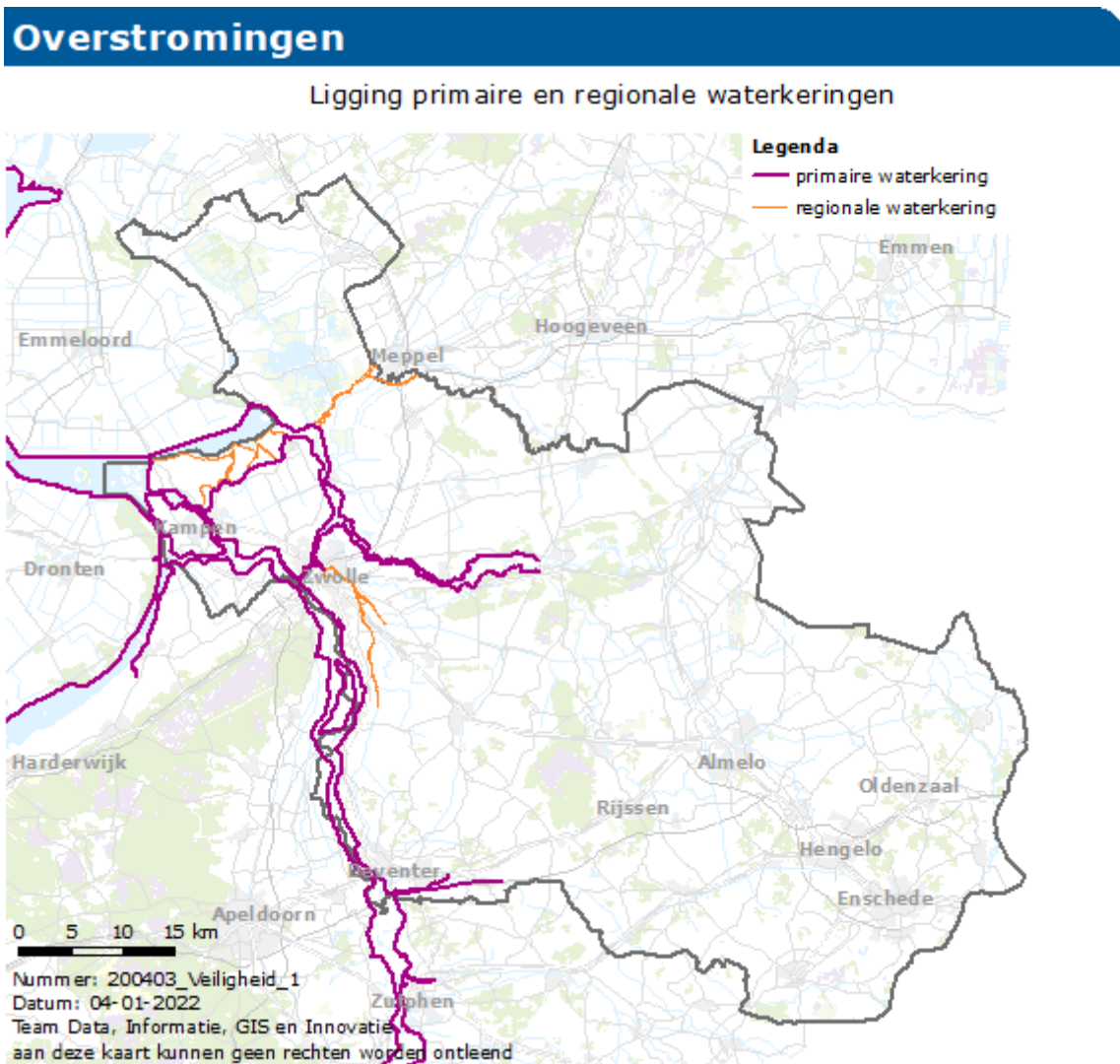
Overstromingen vanuit (regionale) rivieren en meren zoals het Ketelmeer en Zwartemeer en het Drontermeer kunnen grote gevolgen hebben voor de samenleving. Het overstromingsrisico is samengesteld uit de kans op en het gevolg van overstromingen. Voor gebieden langs de grote rivieren en meren (het hoofdsysteem) is de overstromingskans per jaar voor de verschillende dijktrajecten vastgelegd. Dit is de kans op een overstroming door het bezwijken van een primaire waterkering. Hierbij is rekening gehouden met allerlei mogelijke waterstanden en sterkteaspecten van de kering, waardoor het door het dijktraject beschermde gebied zodanig overstroomt dat dit leidt tot dodelijke slachtoffers of substantiële economische schade. De provincie heeft op grond van de landelijke methodiek gebaseerd op de overstromingsgevolgen bij een dijkdoorbraak, regionale keringen aangewezen en genormeerd. Deze liggen op de Kampereilanden, langs de Sallands Weteringen en langs het Meppelderdiep.

Tabel 1.2 Criterium kans en gevolg van overstromingen vanuit rivieren en het IJsselmeer

Aspect	Doel	Criterium	Databron
overstromingen	het overstromingsrisico niet laten toenemen	de kans op en het gevolg van overstromingen vanuit de rivieren en het IJsselmeer (en daarmee het overstromingsrisico)	LIWO: overstromingsrisico's, versterkingsopgave

1.1.1 Huidig beleid

Het overstromingsrisico raakt aan de centrale beleidsambitie veiligheid en gezondheid uit de onderzoeksagenda. Deze ambitie houdt in: veilig, gezond en schoon kunnen wonen, werken, recreëren en reizen. Om dat te faciliteren moet gezorgd worden voor waterveiligheid, externe veiligheid en verkeersveiligheid. Binnen het voor Overijssel relevante thema Duurzaamheid heeft de provincie de ambitie [klimaatbestendig Overijssel](#) geformuleerd, waarbij ervoor gezorgd moet worden dat de provincie - nu en in de toekomst - beschermd is tegen overstromingen. Het beleid voor waterkeringen verschilt voor primaire en regionale keringen. Afbeelding 1.2 geeft de keringen in Overijssel weer.

De Waterwet is (mede) gericht op het voorkomen en waar nodig beperken van overstromingen. Hierin zijn onder meer de normen voor waterkeringen vastgelegd (artikel 2.2 lid 1). De Waterwet schrijft voor dijktrajecten een overstromingskansnorm voor. Alle primaire waterkeringen worden verondersteld in 2050 aan deze overstromingskansnorm te voldoen. De normen voor de regionale waterkeringen zijn vastgelegd in de provinciale verordening. De Provinciale Staten van Overijssel wijzen en normeren middels provinciale verordening de regionale keringen. De bevoegdheid hiertoe wordt ontleent aan de regeling in de Waterwet.

Bij het wijzigen van het bestemmingsplan in een overstroombaar gebied, moet een overstromingsrisicoparagraaf door de betreffende gemeente, in overleg met het waterschap en de veiligheidsregio, zijn opgesteld. Verder gelden er bepaalde randvoorwaarden, in een overstromingsrisicogebied zijn geen nieuwe kapitaalintensieve ontwikkelingen toegestaan. In een waterbergingsgebied zijn geen nieuwe ontwikkelingen toegestaan die de rol van het gebied voor wateropvang belemmeren.

Hoogwaterbeschermingsprogramma

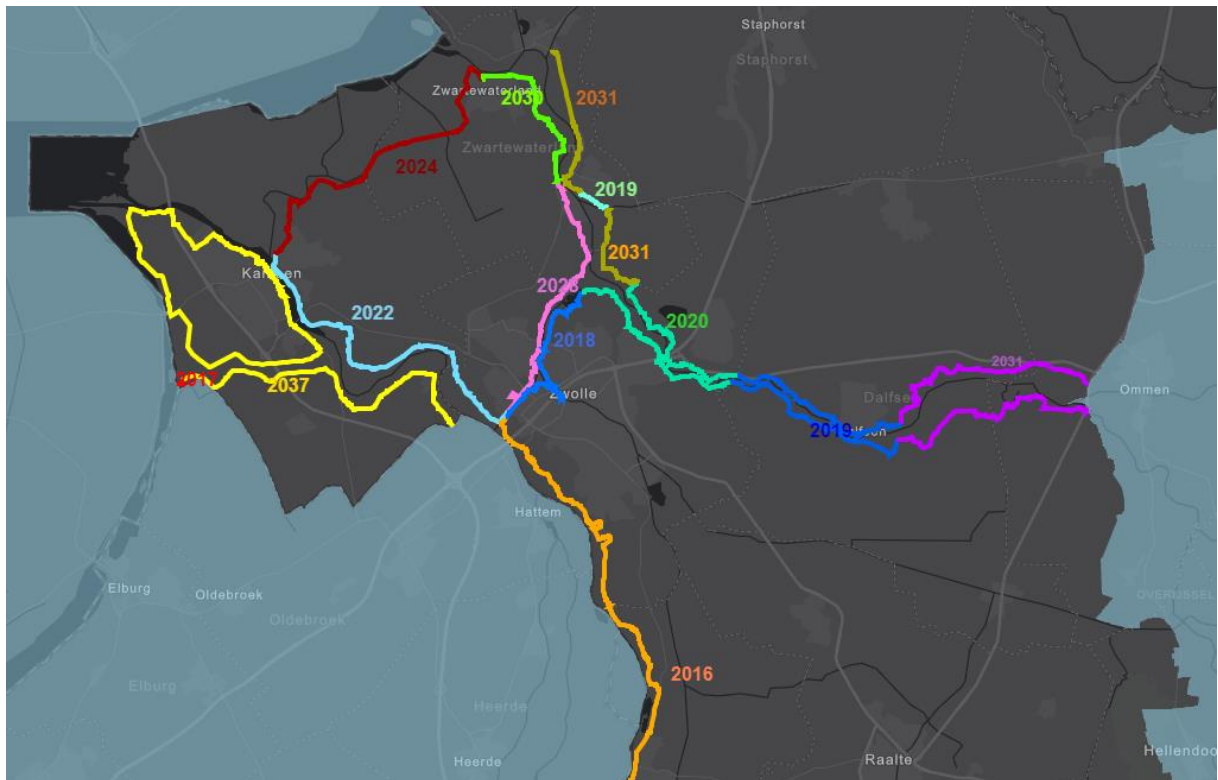
De normen voor de primaire keringen worden door het Rijk bepaald en noodzakelijke verbeteringen worden opgenomen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma en uitgevoerd in samenwerking met de waterschappen. Door klimaatverandering wordt het weer extremer en stijgt de zeespiegel. Daardoor neemt de kans op hoge waterstanden, wateroverlast of tekorten van water toe.

In de Waterwet / BKL-omgevingswet is vastgelegd dat de kans op overlijden door een overstroming voor iedereen achter de dijken uiterlijk in 2050 niet groter is dan 1 op 100.000 per jaar (oftewel 0,001 %). Het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP), heeft als doel dat in 2050 alle primaire keringen aan de normen voldoen. De normen voor de primaire keringen en de programmering/uitvoering van het HWBP kunnen niet worden gewijzigd door de provincie.

HWBP in Overijssel

De meeste waterkeringen in Overijssel zijn in beheer van het waterschap Drents Overijsselse Delta. Op onderstaande kaart en op deze [website](#) is weergegeven wanneer, conform het HWBP projectenboek, gestart wordt met de verkenning voor het verbeteren van de waterkeringen in het kader van het HWBP.

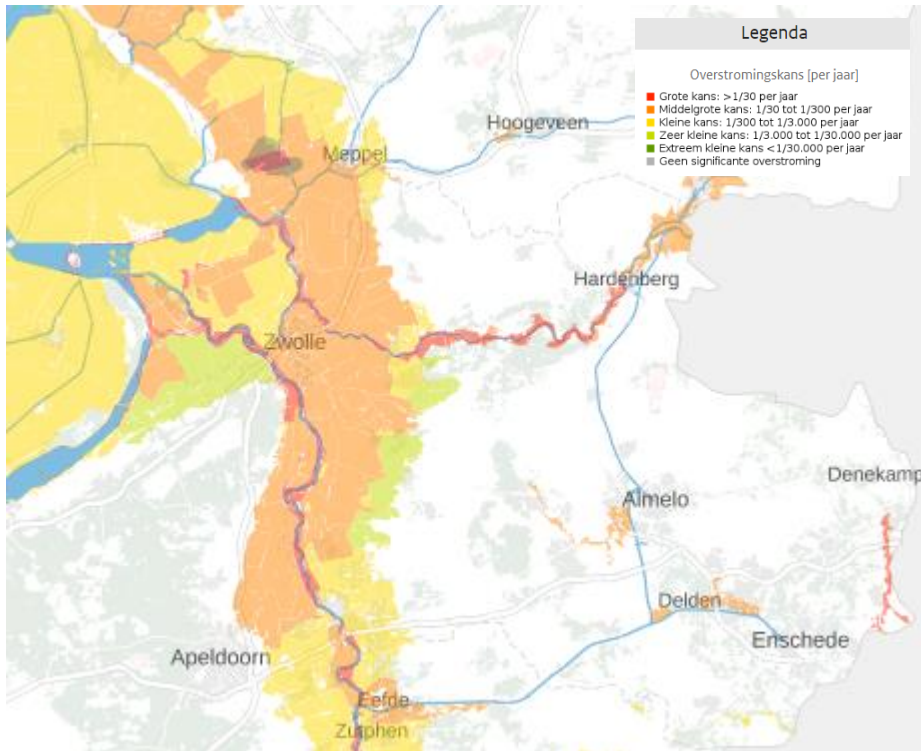
Afbeelding 1.3 Projectgebied HWBP Drents Overijsselse Delta

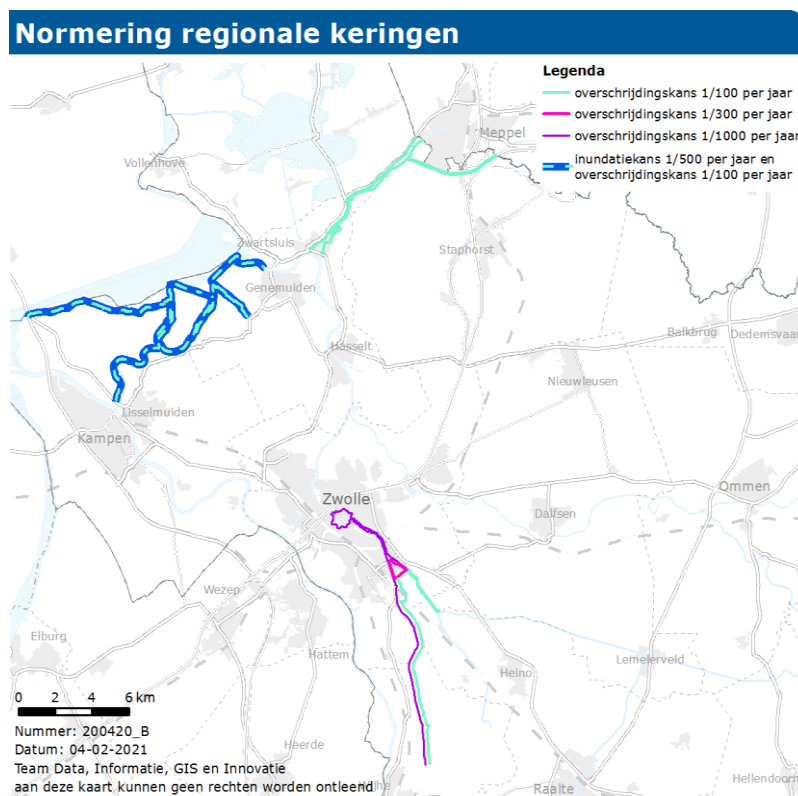
1.1.2 Huidige situatie

De verschillende Overijsselse rivieren en kanalen brengen een risico op overstroming met zich mee. Dit risico is uitgesplitst naar de kans dat een overstroming plaatsvindt en de gevolgen ervan op overlijden of schade. Afbeelding 1.4 geeft de overstromingskans in 2019 weer. Deze kaart geeft de kans dat een overstroming optreedt veroorzaakt door een doorbraak van een waterkering. Hierbij is geen rekening gehouden met de overstromingsdiepte. Voor regionale waterkeringen geldt de provinciale overschrijdingskans norm. De provinciale overschrijdingskansen, zoals deze zijn vastgesteld in december 2021, zijn te zien in afbeelding 1.5. Op basis van afbeelding 1.4 is in de huidige situatie (dus voor de geplande dijkverbeteringen) de grootste overstromingskans rondom de IJssel het Zwarte Water en de Vecht.

Afbeelding 1.4 Overstromingskans (per jaar) in 2019 (bron: LIWO, watermanagementcentrum Nederland)

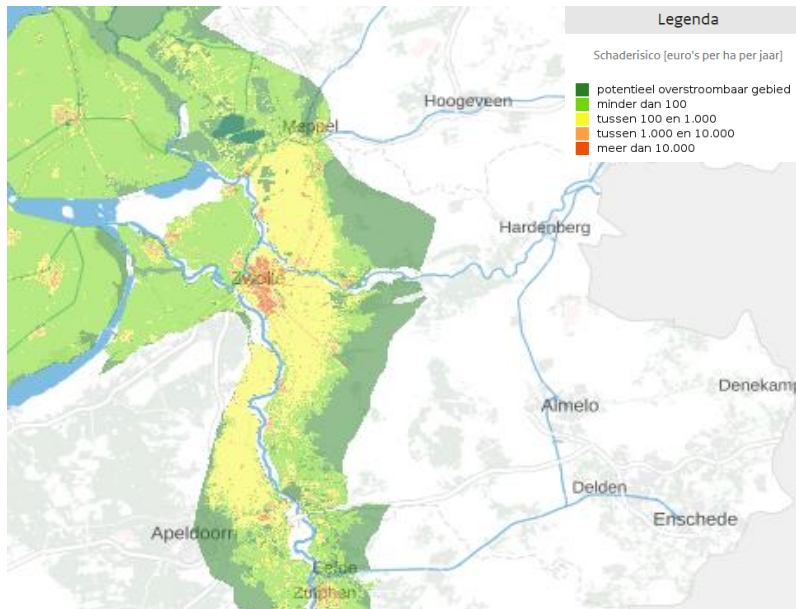

Afbeelding 1.5 Overschrijdingskans regionale keringen per december 2021

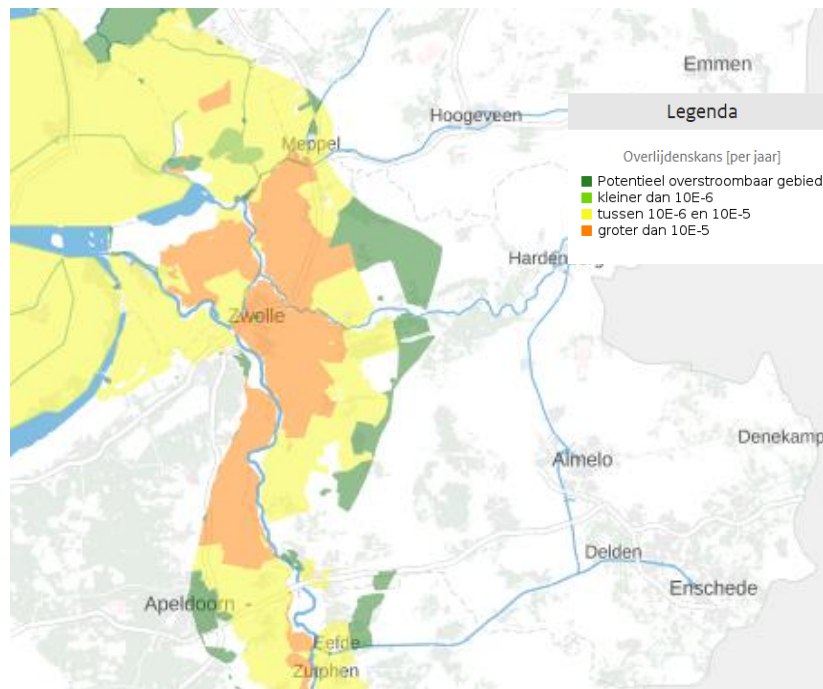

In de gebieden rondom Zwolle en Zwartewaterland is de overlijdenskans als gevolg van een overstroming door een dijkdoorbraak van een primaire kering het grootst op basis van de actuele situatie (voor dijkversterking), zie afbeelding 1.6. Voor het schaderisico bij een overstroming als gevolg van een doorbraak van een primaire kering is eenzelfde patroon zichtbaar, zie afbeelding 1.7. Deze kaarten zijn gebaseerd op de actuele kans op een dijkdoorbraak, wanneer alle doorbraakscenario's tegelijk aanstaan.

Afbeelding 1.6 Overlijdenskans (per jaar) bij een overstroming in de provincie Overijssel en delen van Gelderland, Flevoland en Friesland (2019) (bron: LIWO, watermanagementcentrum Nederland)

Afbeelding 1.7 Schaderisico (euro per hectare per jaar) bij een overstroming in de provincie Overijssel en delen van Gelderland, Flevoland en Friesland (2019) (bron: LIWO, watermanagementcentrum Nederland)

In de huidige situatie heeft Zwolle het grootste schaderisico en kans op overlijden. Hier zit veel economische activiteit waardoor de schade per hectare per jaar hoog is bij een overstroming. Dat komt overeen met de prioritering van deze dijktrajecten binnen het HWBP.

Conclusie

In de huidige situatie is de overstromingskans rondom de IJssel, het Zwarte Water en de Vecht soms groot (> 1/30 per jaar). De staat van de huidige situatie is beoordeeld als matig, ambities en beleid (voldoen aan de wettelijke normen voor primair en regionaal) zijn deels behaald.

Tabel 1.3 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
overstromingen	het overstromingsrisico niet laten toenemen	de kans op en het gevolg van overstromingen : het overstromingsrisico	matig

1.1.3 Autonome ontwikkeling

Hoogwaterbeschermingsprogramma

Momenteel lopen er verschillende projecten van het hoogwaterbeschermingsprogramma om de waterveiligheid in Overijssel te verbeteren. Dit zijn:

- IJsseldijk - dijkversterking Zwolle-Olst;
- stadsdijken - dijkversterking Zwolle-Zwarte Water en Zwolle IJsselkanaal;
- Stenendijk Hasselt;
- Veilige Vecht - langs de Vechts noord en zuidzijde van Vecht van Dalfsen tot monding;
- verbindende waterkering 225;
- randmeerdijken.

In de toekomst gaan de volgende projecten nog lopen:

- Keersluis Zwolle;
- Vecht Zwartewaterland;
- Rondom-Kampen;
- Mastenbroek-Zwartemeer;
- Mastenbroek-Zwarte Water.

In het programma IJsseldelta werken het Rijk, de provincies Overijssel en Flevoland, de gemeenten Kampen en Dronten, Rijkswaterstaat en de waterschappen Zuiderzeeland en Waterschap Drents Overijsselse Delta samen aan de uitvoering van de (huidige) tweede fase. Deze bestaat uit 4 projecten: Reevesluis, Drontemeerdijk, N307 Roggebot-Kampen en Recreatieterreinen. Het streven is het programma IJsseldelta eind 2022 af te ronden.

De regionale keringen voldeden in 2018 allen aan de norm. In 2018 en 2021 is het proces tot opnieuw aanwijzen en normeren van de regionale keringen door Provinciale Staten gestart. De normen zijn inmiddels vastgelegd. Komende jaren wordt onderzocht of deze keringen aan deze normen voldoen. Indien nodig, start vervolgens een project voor het verbeteren van deze keringen.

Klimaatverandering

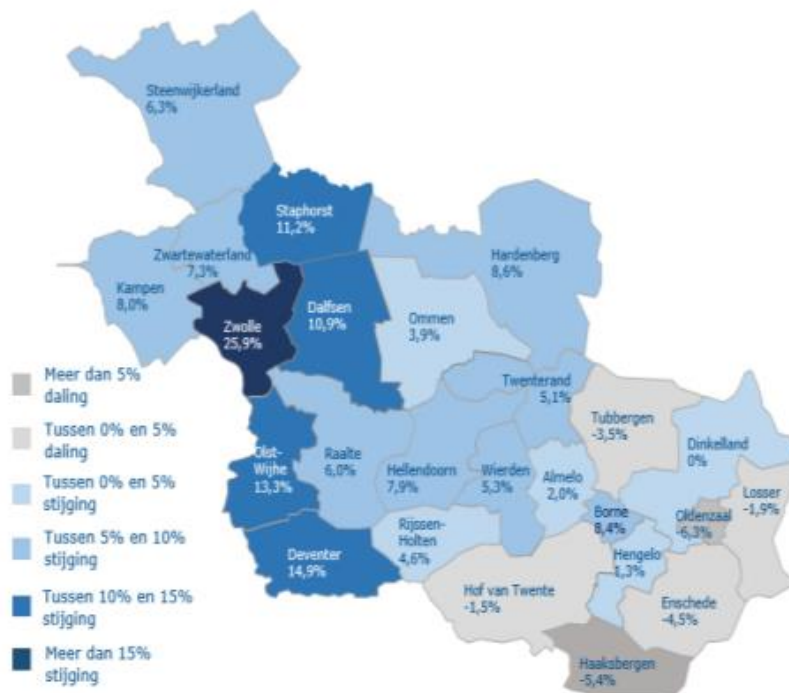
De klimaatverandering heeft gevolgen voor Overijssel. De temperatuur neemt toe, en door verandering in het luchtstroompatroon verandert ook de neerslag. Winters worden zachter en natter, zomers worden warmer en droger. Daarnaast zullen meer extremen plaatsvinden. De afvoer van rivieren zal bestand moeten zijn tegen extreme neerslag en stormen. Bij extreme droogte kunnen sommige dijken uitdrogen waardoor scheuren ontstaan en bekleding beschadigd. Door klimaatverandering neemt de kans op hoge waterstanden

in de rivieren toe, en daarmee de kans op een overstroming. Door de uitvoer van de versterkingsopgaven en de strengere normeringen neemt deze kans weer af. Mocht er in de toekomst toch een overstroming plaatsvinden is dat dus bij extremere scenario's waarbij de economische schade waarschijnlijk ook toeneemt door een grotere waterdiepte.

Bevolkingsgroei en bedrijvigheid

Volgens de Primos-prognose neemt het inwoneraantal in Overijssel tot 2034 toe, waarna het geleidelijk afneemt. Het aantal huishoudens groeit tot 2038. De regionale verschillen hierin zijn groot, de grootste groei aan huishoudens wordt verwacht in de gemeenten gelegen langs de IJssel en het Zwarte Water, waaronder Zwolle, Olt-Wijhe en Staphorst. Een toename aan huishoudens leidt ook tot een toename van de economische waarde en bedrijvigheid in een gebied. De ontwikkelingen tot 2050 zijn meegenomen in de normering.

Afbeelding 1.8 Verwachte ontwikkeling huishoudens 2020-2050 (bron: Primos 2020)

Conclusie

In de huidige situatie is er in dichter bevolkte gebieden een relatief hoge kans op een overstroming en bijkomende schade en kans op overlijden. Met name rondom Zwolle is dit het geval. In dit gebied wordt ook de sterkste bevolkingsgroei verwacht in de komende 30 jaar en neemt de economische waarde van het gebied toe. In de komende jaren worden verschillende versterkingsopgaves van dijkvakken en kunstwerken als onderdeel van het HWBP opgepakt. Over het algemeen kan worden geconcludeerd dat de kans op een overstroming afneemt door de lopende dijkversterkingsprojecten. Het overstromingsrisico kan echter gelijk blijven door een toename aan economische waarde daarom wordt de autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk.

Tabel 1.4 Waardering van de autonome ontwikkeling ten opzichte van huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
overstromingen	het overstromingsrisico niet laten toenemen	de kans en het gevolg van overstromingen vanuit de rivieren en het IJsselmeer (en daarmee het overstromingsrisico)	matig	redelijk

1.2 Kans en het gevolg van milieurampen als gevolg van economische activiteiten

Economische activiteiten kunnen risico's op milieurampen met zich meebrengen. Het risico op milieurampen is samengesteld uit de kans erop en het gevolg ervan. Voor dit criterium is gekeken naar risicocontouren, de invloedgebieden voor groepsrisico's, het basisnet vervoer gevaarlijke stoffen en de aanwezigheid van buisleidingen. Een risicocontour (ofwel plaatsgebonden risico) geeft aan hoe groot in de omgeving de overlijdenskans is door een ongeval met een risicobron. Binnen de contour is het risico groter, buiten de contour is het risico kleiner. Bij een plaatsgebonden risico van 10⁻⁶ is de kans dat er daadwerkelijk een zwaar ongeval plaatsvindt 1 op de miljoen.

Tabel 1.5 Criterium kans en gevolg van milieurampen als gevolg van economische activiteiten

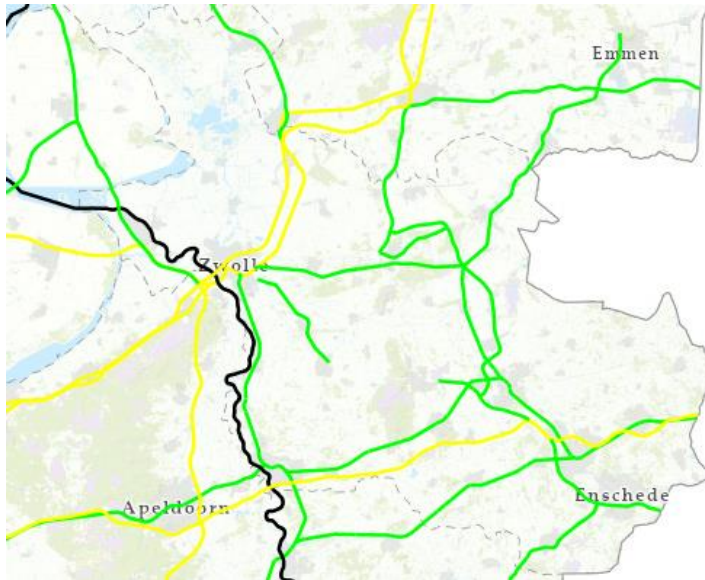
Aspect	Doel	Criterium	Databron
milieurampen	de externe veiligheidsrisico's voor mens en samenleving zoveel mogelijk beperken	kans en het gevolg van milieurampen als gevolg van economische activiteiten	risicokaart: risicocontouren (PR10-6/-5) invloedsg gebied groepsrisico's, basisnet, buisleidingen

1.2.1 Huidig beleid

De risico's van economische activiteiten raakt aan de centrale beleidsambitie veiligheid en gezondheid uit de onderzoeksagenda. Deze ambitie houdt in: veilig, gezond en schoon kunnen wonen, werken, recreëren en reizen. Om dat te faciliteren moet gezorgd worden voor waterveiligheid, externe veiligheid en verkeersveiligheid.

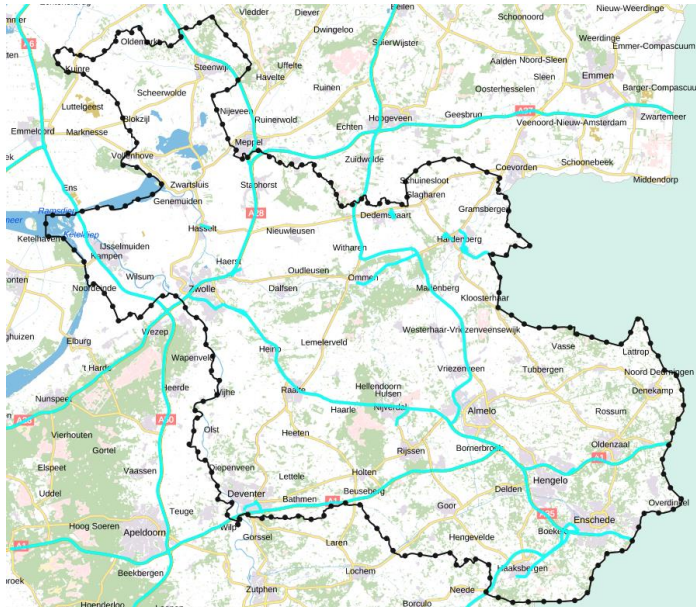
Het plaatsgebonden risico wordt gebruikt bij de toetsing of een risicovolle activiteit op een bepaalde plek mag plaatsvinden en wat in de directe omgeving ervan gebouwd mag worden. De geldende regels zijn vastgelegd in het Besluit milieukwaliteitseisen Externe veiligheid inrichtingen en in de nota Risiconormering vervoer gevaarlijke stoffen. In paragraaf 4.9.4 van de provinciale omgevingsverordening is externe veiligheid opgenomen. Dit is gericht op het beperken van negatieve effecten van transport over wegen van gevaarlijke stoffen en het kunnen blijven functioneren van essentiële functies en gebouwen in geval van een calamiteit.

Afbeelding 1.9 Basisnet voor transport gevaarlijke stoffen; spoor-, weg- en vaarroutes (bron: risicokaart.nl)

Om bij het vervoer van gevaarlijke stoffen de kans op een ongeval en het vrijkomen van deze stoffen zo klein mogelijk te houden geldt verschillende wet- en regelgeving. Het basisnet is een landelijk aangewezen netwerk voor het vervoer van gevaarlijke stoffen, met betrekking op de rijksinfrastructuur, zie afbeelding 1.9.

Afbeelding 1.10 Provinciaal routenetwerk gevaarlijke stoffen (bron: omgevingsvisie Overijssel)

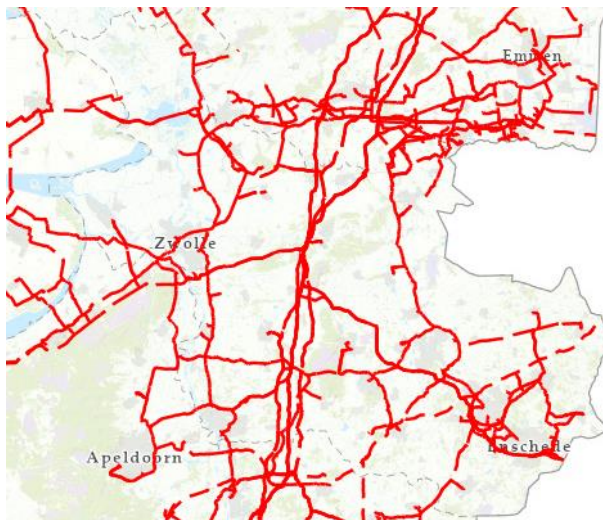
In de omgevingsverordening is ook het provinciaal routenetwerk transport gevaarlijke stoffen aangewezen, zie afbeelding 1.10. Het provinciaal routenetwerk transport gevaarlijke stoffen is afgestemd op het landelijke basisnet vervoer gevaarlijke stoffen voor weg, water en spoor.

Om te kunnen komen tot een aaneengesloten route van transport van gevaarlijke stoffen is het van belang om langs wegen die zijn vrijgegeven en (mogelijk) aangewezen worden als route gevaarlijke stoffen, het toevoegen van kwetsbare gebouwen en locaties te voorkomen als dit zou leiden tot beperking van de gebruiksmogelijkheden van de weg als onderdeel van de route gevaarlijke stoffen. Voor een aantal gevaarlijke stoffen geldt een routeplicht. Gemeenten kunnen binnen hun gemeentegrens routes aanwijzen die verplicht gevolgd moeten worden.

1.2.2 Huidige situatie

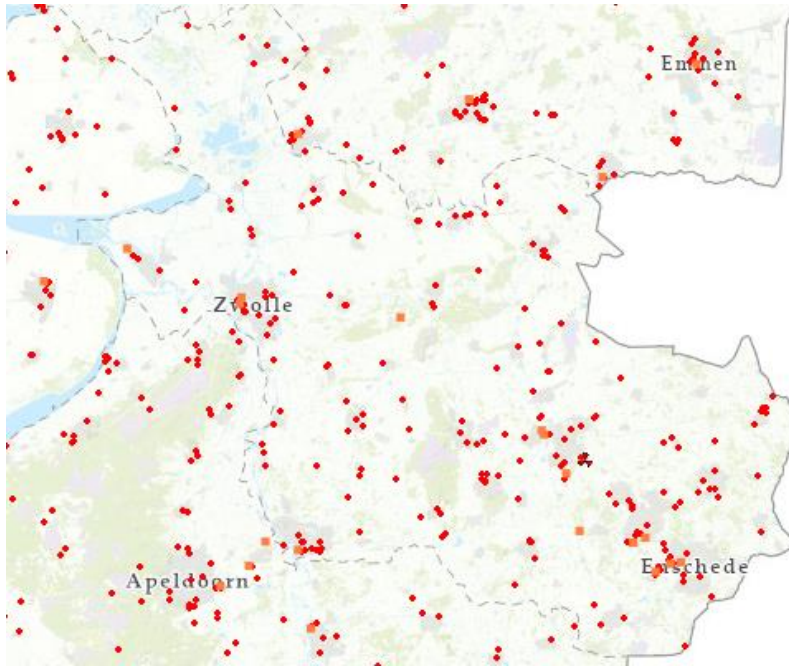
Een overzicht van buisleidingen, het basisnet en de locatie en aanwezigheid van inrichtingen geeft inzicht in de economische activiteiten en bijbehorende risico's. Afbeelding 1.11 geeft een overzicht van de aanwezige buisleidingen in Overijssel. Dit zijn bijvoorbeeld leidingen voor aardgas. Met name rondom Hengelo en Enschede is een hoge concentratie buisleidingen aanwezig.

Afbeelding 1.11 Aanwezige buisleidingen (bron: risicokaart.nl)

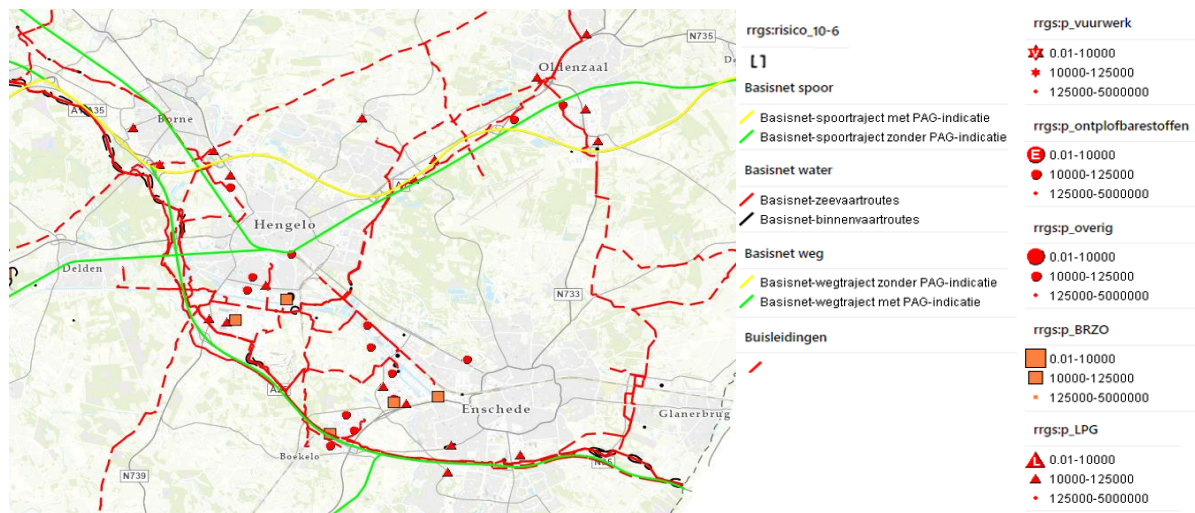
Afbeelding 1.12 heeft een overzicht van inrichtingen met een kans op ongevallen gevaarlijke stoffen. Dit zijn inrichtingen met een risicocontour, waarbij er een plaatsgebonden risico voor omstanders is. De economische activiteit vindt vaak plaats in de buurt van steden. Voor deze activiteiten is een goede bereikbaarheid van belang, vandaar dat er raakvlakken zijn tussen de economische activiteiten en het basisnet.

Afbeelding 1.12 Inrichtingen met kans op ongevallen gevaarlijke stoffen (bron: risicokaart.nl)

Als wordt ingezoomd, zoals in afbeelding 1.13, valt op dat buisleidingen veelal om stedelijke gebieden heen gelegen zijn. De inrichtingen bevinden zich ook buiten de centra en buiten elkaars risicocontour. Doordat de inrichtingen met risicocontouren zich aan de rand of buiten bewoonde gebieden liggen is het aantal mensen dat in de nabijheid hiervan woont beperkt. De spoorlijnen die onderdeel van het basisnet voor transport gevaarlijke stoffen zijn, lopen wel door de stedelijke gebieden.

Afbeelding 1.13 Buisleidingen, basisnet en inrichtingen omgeving Hengelo - Enschede (bron: risicokaart.nl)

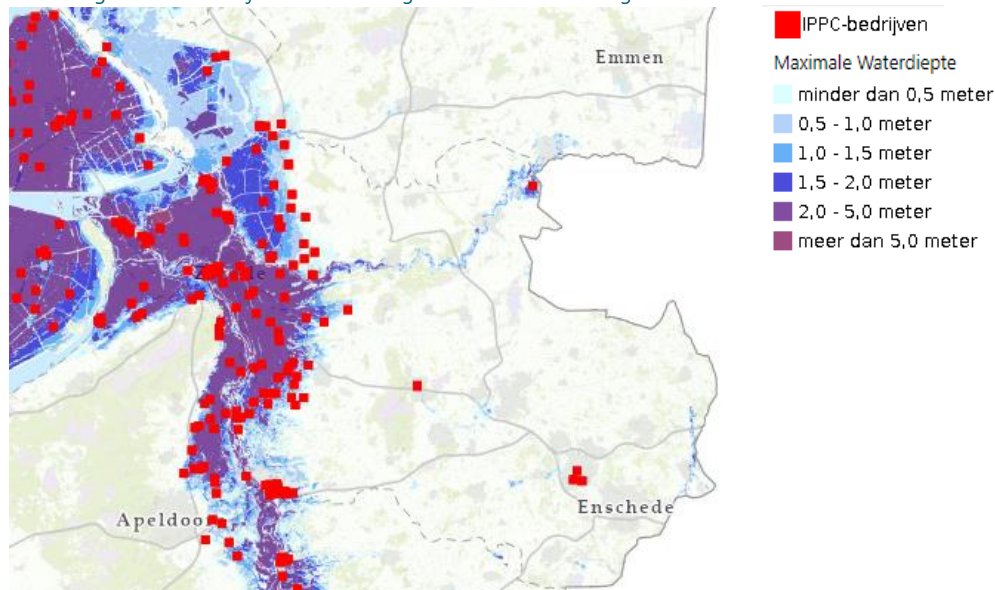
In Overijssel zijn er verder 13 BRZO (Besluit Risico's Zware Ongevallen)-bedrijven:

- Nouryon Functional Chemicals B.V. te Deventer;
- EG Retail Netherlands B.V. te Kampen;
- Diversey Netherlands Productions B.V. te Enschede;
- Handelmaatschappij Oliko B.V. te Enschede;
- Nippon Gases Netherland B.V. te Enschede;
- KLK Kolb Specialties B.V. Delden;
- Moxba B.V. te Almelo;
- Ovako Twente B.V. te Almelo;
- Sita Ecoservice B.V. te Almelo;
- Vivochem B.V. te Almelo;
- N.V. Nederlandse Gasunie, te Vilsteren;
- Varo Energy Tankstorage B.V. Terminal te Hengelo;
- Varo Energy Tankstorage B.V. Terminal te Zwolle.

Dit zijn bedrijven waar grote hoeveelheden gevaarlijke stoffen aanwezig zijn boven een bepaalde drempelwaarde. Deze bedrijven zijn in de bedrijfsvoering verplicht extra aandacht te besteden aan externe veiligheidsaspecten. Als aanvulling hierop, net over de grens in het Duitse Lingen staat een kerncentrale. Deze kerncentrale heeft ook een potentieel veiligheidsrisico.

IPPC-bedrijven zijn grotere industriële bedrijven die vergunningsplichtig zijn onder de IPPC-richtlijn (Integrated Pollution Prevention and Control). Dit zijn bedrijven die potentieel het milieu kunnen belasten. In afbeelding 1.14 zijn de IPPC-bedrijven weergegeven die binnen het risicogebied voor een overstroming vallen. In geval van een overstroming zijn de mogelijke milieueffecten bij deze bedrijven groot.

Afbeelding 1.14 IPPC-bedrijven binnen risicogebied voor overstroming

Conclusie

Over het algemeen kan worden gesteld dat de meeste inrichtingen met risicocontouren zich aan de rand of buiten bewoonde gebieden bevinden, dit kan de gevolgen voor bewoners bij een milieuramp relatief beperken. De staat is redelijk en het doel om veiligheidsrisico's zoveel mogelijk te beperken wordt vaak wel gehaald, daarom wordt de huidige situatie beoordeeld als redelijk.

Tabel 1.6 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
milieurampen	de externe veiligheidsrisico's voor mens en samenleving zoveel mogelijk beperken	kans en het gevolg van milieurampen als gevolg van risico's van economische activiteiten	redelijk

1.2.3 Autonome ontwikkeling

Economische ontwikkeling en toename van de bevolking betekenen een toename van externe veiligheidsrisico's. De intensiteit van risicovolle activiteiten, waaronder het transport van gevaarlijke stoffen via weg, spoor en water en via ondergrondse transportleidingen neemt toe. Daarnaast is er de opgave om voor de bevolking een veilige woon-, werk-, en leefomgeving in stand te houden en daar waar nodig te creëren.

In het Klimaatakkoord (28 juni 2019) zijn afspraken gemaakt over de industrie. In 2050 is de industrie circulair en stoot vrijwel geen broeikasgassen meer uit. Fabrieken draaien dan op duurzame elektriciteit uit zon en wind of energie uit aardwarmte, waterstof en biogas. Verschillende van deze ontwikkelingen kunnen invloed hebben op de aanwezigheid van inrichtingen en bijbehorende risicocontouren en buisleidingen. Zo hebben windturbines een risicocontour, er is namelijk een kans dat een (stuk van een) blad van een windturbine, of de mast zelf breekt. Ook de overgang naar waterstof kan invloed hebben op de risicocontouren. Dit kan mogelijk leiden tot tegenstrijdigheden. Bij de aanleg hiervan moet dit meegenomen worden.

Conclusie

Gelet op de autonome ontwikkelingen kan worden gesteld dat er druk ontstaat op de openbare ruimte, dit heeft invloed op de kans en gevolgen van milieurampen. Het aantal potentiële slachtoffers en de kans op ongevallen kan toenemen door een groeiende bevolking en stijgende bevolkingsdichtheid. Hierdoor is er kans dat het doel om veiligheidsrisico's te beperken niet wordt behaald. In het huidig beleid is de veiligheidssituatie in de autonome ontwikkeling echter geborgd, daarom is gekozen voor een beoordeling 'redelijk'.

Tabel 1.7 Waardering van de autonome ontwikkeling ten opzichte van huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
milieurampen	de externe veiligheidsrisico's voor mens en samenleving zoveel mogelijk beperken	kans en het gevolg van milieurampen als gevolg van risico's van economische activiteiten	redelijk	redelijk

1.3 Kans op en gevolg van verkeersongevallen

Deelname aan het verkeer kan tot ongevallen en verkeersslachtoffers leiden. Het aspect verkeersveiligheid brengt het aantal verkeersslachtoffers in beeld aan de hand van het Verkeersongevallen Mobiliteitsbeeld van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM). Het aspect verkeersveiligheid heeft raakvlakken met aspect bereikbaarheid binnen het thema economische kwaliteit.

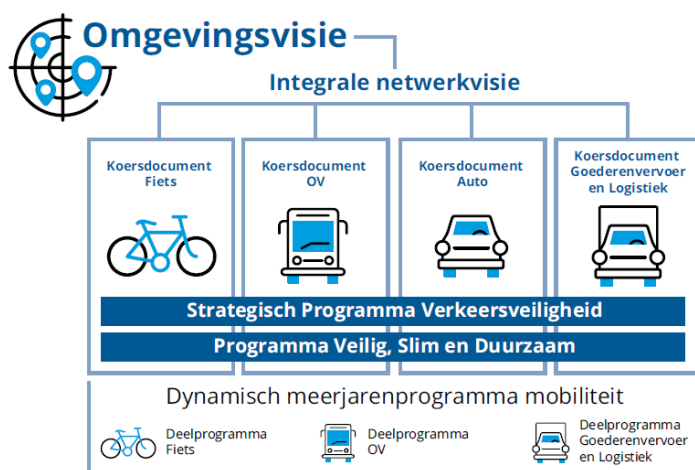
Tabel 1.8 Beoordeling van het aantal verkeersslachtoffers

Aspect	Doel	Criterium	Databron
verkeersveiligheid	bevorderen verkeersveiligheid voor alle verkeersdeelnemers in Overijssel, zodat iedereen elke dag veilig thuis komt. 0 verkeersslachtoffers in 2050	kans op en gevolg van verkeersongevallen	Verkeersongevallen Mobiliteitsbeeld (KiM, 2019)

1.3.1 Huidig beleid

Verkeersveiligheid raakt aan de centrale beleidsambitie veiligheid en gezondheid uit de onderzoeksagenda. Deze ambitie houdt in: veilig, gezond en schoon kunnen wonen, werken, recreëren en reizen. Om dat te faciliteren moet gezorgd worden voor waterveiligheid, externe veiligheid en verkeersveiligheid.

Afbeelding 1.15 Borging van verkeersveiligheid in de omgevingsvisie

Overijssel werkt aan goede bereikbaarheid, veilige wegen en fietspaden, vlotte doorstroming en duurzaam openbaar vervoer. Dit is vastgelegd in de omgevingsvisie. Als uitwerking daarop is een Integrale netwerkvisie ontwikkeld met daaronder diverse koersdocumenten. Het strategisch programma verkeersveiligheid loopt door al deze koersprogramma's heen als onderdeel van de integrale netwerkvisie. Naast een veilig en goed wegennet werkt de provincie ook aan gedragsverandering van weggebruikers, via verschillende gedragsbeïnvloedingsprojecten, campagnes en een werkgeversaanpak.

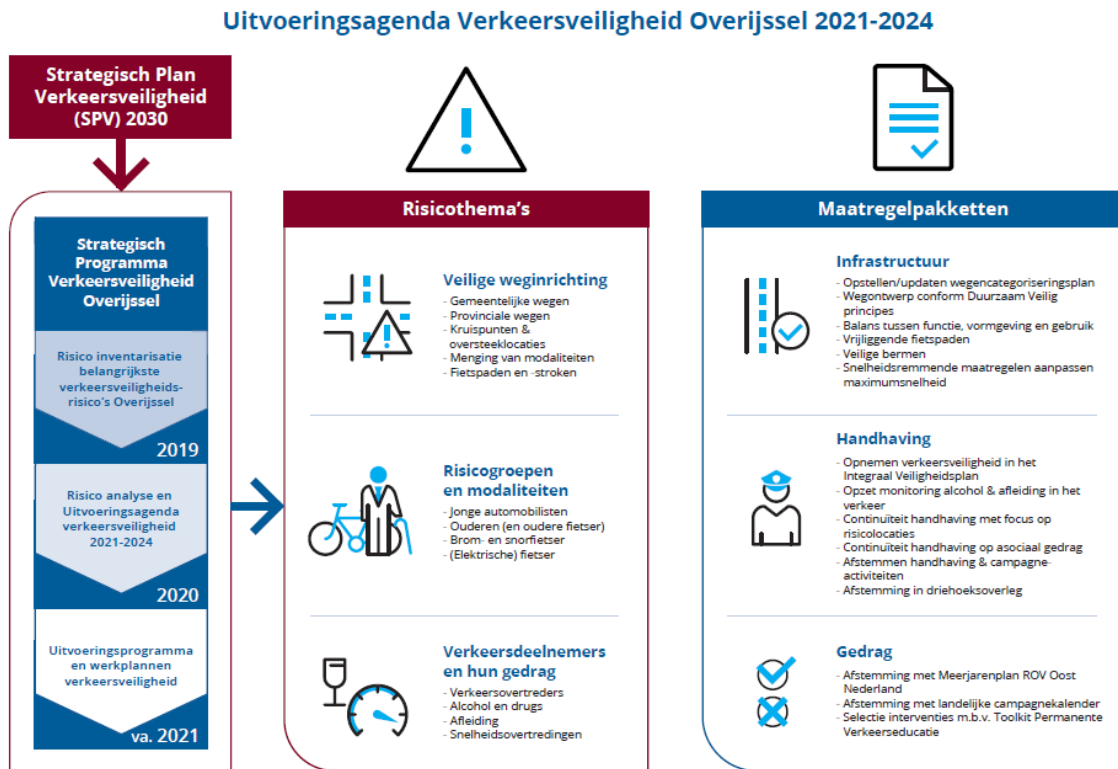
De projecten zijn gericht op kwetsbare en onervaren verkeersdeelnemers, rijden onder invloed, snelheid en afleiding in het verkeer. Dit wordt gedaan door het Regionaal Orgaan voor de Verkeersveiligheid (ROV) Oost-Nederland en de verschillende overheids- en maatschappelijke partners zoals gemeenten, scholen en politie. Verkeersveiligheid wordt integraal aangepakt op basis van de 3 E's, Engineering (infrastructuur en technische ontwikkelingen), Education (educatie en voorlichting) en Enforcement (handhaving). Ook worden er koppelingen gelegd met andere domeinen zoals gezondheid, integrale veiligheid en het sociale domein.

Verkeersongevallen zijn tevens een belangrijke oorzaak van files en de hoeveelheid files door verkeersongevallen neemt jaarlijks toe. De aanpak van verkeersonveiligheid is daarom ook een belangrijke pijler in de strijd tegen files.

De provincie Overijssel werkt samen met de Overijsselse gemeenten en andere partners aan een Uitvoeringsprogramma Verkeersveiligheid in het kader van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV) 2030 om het aantal verkeersslachtoffers te verminderen.

De risicogestuurde aanpak is een belangrijke actielijn bij het opstellen van het programma. Het doel van de provincie is: 'iedereen elke dag weer veilig thuis'.

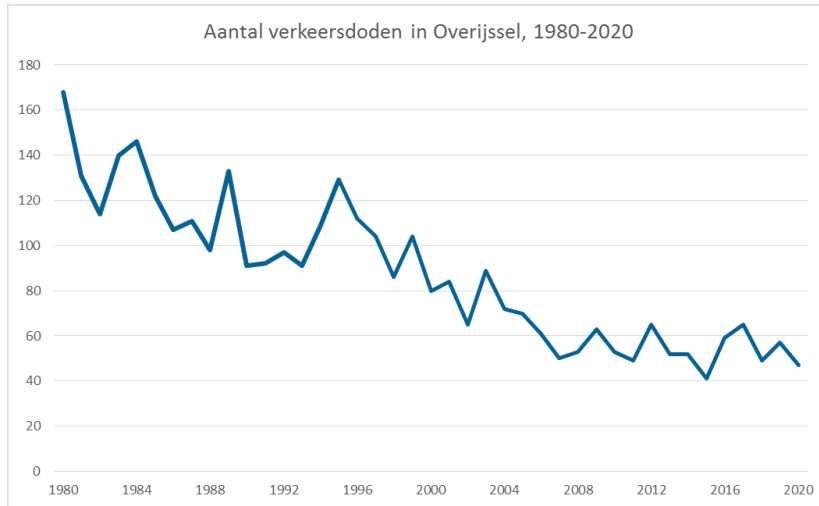
Afbeelding 1.16 Uitvoeringsagenda verkeersveiligheid Overijssel

1.3.2 Huidige situatie

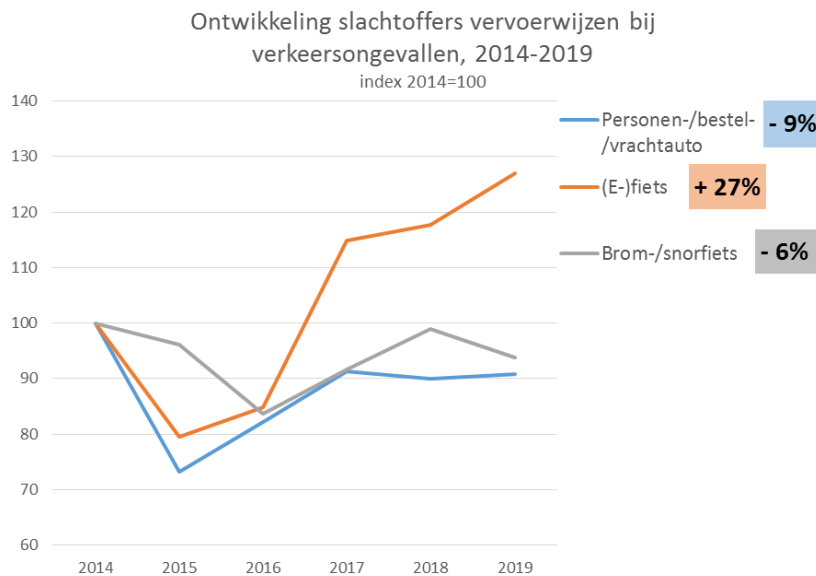
In 2019 waren er in Overijssel 57 dodelijke slachtoffers in het verkeer en raakten meer dan 1.100 mensen gewond bij een verkeersongeval. In 2020 waren er 47 dodelijke slachtoffers en ruim 900 gewonden. Het lagere aantal verkeersdoden en gewonden in 2020 komt vooral door de coronapandemie. Het aantal verkeersdoden is de afgelopen 10 jaar vrijwel stabiel, zie afbeelding 1.17. In de omgevingsvisie van 2017 was als ambitie gesteld om in 2020 ten opzichte van 2002 het aantal verkeersdoden met 53 % en het aantal ernstig gewonden met 45 % te verlagen.

Afbeelding 1.17 Aantal verkeersdoden in Overijssel van 1980 tot en met 2020 (bron: CBS)

Aandachtspunten zijn toename van het aantal fietsslachtoffers, toename van het aantal slachtoffers onder ouderen in het verkeer en verkeersongevallen die ontstaan door afleiding in het verkeer. Veel verkeersslachtoffers vallen binnen de bebouwde kom, en de helft van alle slachtoffers in 1 van de 5 grote steden in Overijssel.

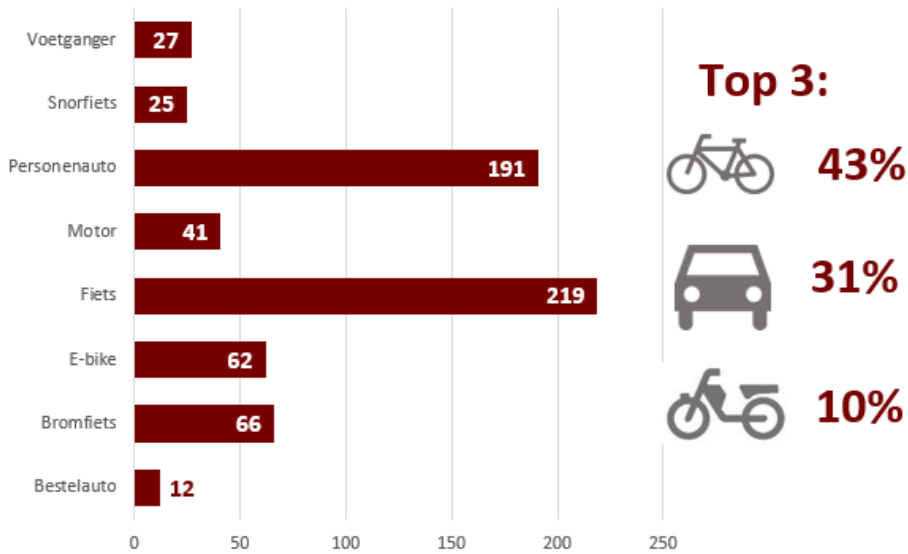
Afbeelding 1.18 Ontwikkeling verkeersslachtoffers bij de 3 belangrijkste vervoerswijzen, 2014-2019 (bron: VIASTAT)

Afbeelding 1.18 toont de ontwikkeling van de aantallen verkeersslachtoffers naar verkeersgebruikers. De meeste verkeersongevallen vinden plaats met gemotoriseerde voertuigen, de meeste slachtoffers in het verkeer onder fietsers. Bijna 80 % van de slachtoffers in het verkeer vallen op gemeentelijke wegen. 41 % van alle slachtoffers valt op een 50 km/uur-weg binnen de bebouwde kom. Ook zijn er veel slachtoffers op 80 km/uur-wegen (vaak provinciale wegen) en op de 60 km/uur-wegen in het landelijk gebied.

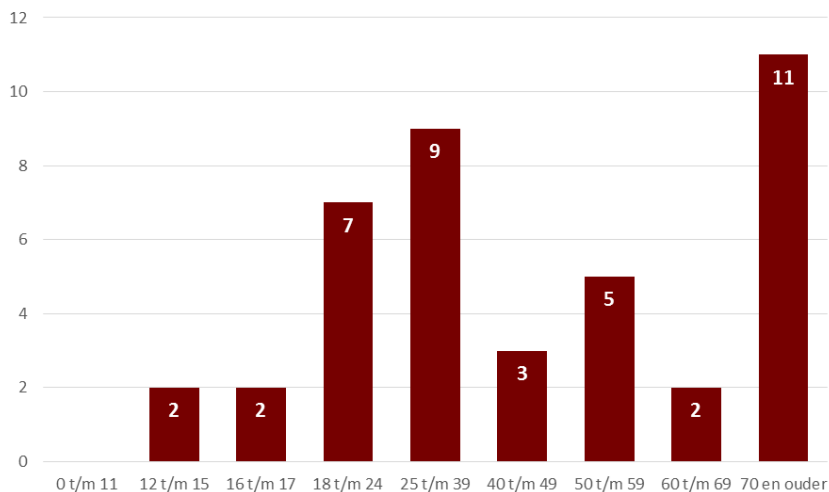
Afbeelding 1.19 Onderverdeling verkeersslachtoffers in Overijssel naar vervoerswijze in 2020 (bron: VIASTAT)

Verkeersslachtoffers Overijssel 2020 Aantal slachtoffers naar vervoerswijze

Ouderen hebben een verhoogd overlijdensrisico in het verkeer. Voor de ouderen van 75 jaar en ouder is de kans op overlijden per afgelegde kilometer 11 keer zo hoog als gemiddeld (alle leeftijden). De belangrijkste oorzaak van het hoge overlijdensrisico van 75-plussers is hun grotere fysieke kwetsbaarheid. Het aantal 80-plussers dat bij een fietsongeluk om het leven komt is toegenomen van 12 % in 2000 tot 27 % in 2019. In driekwart van de dodelijke fietsongelukken gaat het om een 60-plusser (bron: SWOV (2015) Ouderen in het verkeer, SWOV-Factsheet). Afbeelding 1.20 toont de dodelijke verkeersslachtoffers naar leeftijd in Overijssel in 2020.

Afbeelding 1.20 Verkeersdoden in Overijssel naar leeftijdscategorie in 2020 (bron: VIASTAT)

Conclusie

Het aantal verkeersdoden neemt niet of nauwelijks af en het aantal ernstig gewonden in het verkeer blijft jaarlijks stijgen. Het is nog niet gelukt om de gestelde doelen voor bevorderen van de verkeersveiligheid en het verminderen van de verkeersslachtoffers te behalen. Het feit dat 43 % van de verkeersslachtoffers fietser is en dat het aandeel e-fietsers toeneemt geeft aan dat in de huidige situatie, ondanks de lichte daling welke toe te schrijven is aan corona, de verkeersveiligheid matig is.

Tabel 1.9 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
verkeersveiligheid	bevorderen verkeersveiligheid voor alle verkeersdeelnemers in Overijssel, zodat iedereen elke dag veilig thuis komt. 0 verkeersslachtoffers in 2050	kans op en gevolg van verkeersongevallen	matig

1.3.3 Autonome ontwikkeling

De landelijke ambitie en het gewenste eindbeeld van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV) 2030 is 0 verkeersdoden in 2050. Het Rijk heeft hiervoor de Investeringsimpuls Verkeersveiligheid ingesteld, dit is een co-financieringsregeling. Het Rijk draagt hiervoor 3,5 miljoen bij. De provincie Overijssel stelt in 2021 ruim 23 M€ beschikbaar voor gemeentelijke en provinciale projecten. In totaal zijn er, samen met gemeenten, 57 projecten geselecteerd die in 2021 kunnen starten. Deze projecten dragen bij aan het veiliger inrichten van wegen, fietspaden en kruispunten op locaties waar relatief veel ongevallen gebeuren. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om verbeteringen van lokale routes en kruispunten. Deze projecten dragen bij aan de ambities van de provincie en gemeenten om de verkeersveiligheid te vergroten en het fietsgebruik te stimuleren.

Voorbeelden van fietsprojecten zijn het verbeteren van de snelfietsroute Zwolle-Hardenberg, de aanpak van delen van de fietssnelweg F35 in Twente, verkeerveilige schoolomgevingen en het zoveel mogelijk scheiden van auto en fietsverkeer.

Door de vergrijzing neemt het aandeel 65-plussers in de Nederlandse bevolking de komende jaren toe, met een sterke stijging van 80-plussers vanaf 2025 (bron: SWOV (2015) Ouderen in het verkeer, SWOV-Factsheet).

In Nederland zijn er steeds meer ouderen, die mede dankzij de e-bike, vaker en verder fietsen. Zoals aangegeven in paragraaf 1.3.2 hebben ouderen een verhoogd overlijdensrisico in het verkeer. Door de toenemende vergrijzing is de verwachting dat de kans op en gevolgen van verkeersongevallen toenemen.

De Europese Commissie stelt vanaf 2022 een aantal elektronische rijhulpsystemen verplicht voor nieuwe voertuigen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om een noodremsysteem, rijstrookassistentie en vermoeidheidsherkenning. Deze technieken moeten helpen om het aantal verkeersslachtoffers terug te dringen.

Conclusie

De huidige situatie op het gebied van verkeersveiligheid is matig, doordat het aantal verkeersslachtoffers en -doden hoog is en onvoldoende afneemt dan wel stagneert. In het huidige beleid wordt ingezet op het voorkomen van verkeersslachtoffers. Daarnaast investeren de provincie en het Rijk in de verkeersveiligheid. Dit zal naar verwachting, gecombineerd met ontwikkelingen op het gebied van veiligere auto's, een positieve invloed hebben op de kans op en gevolgen van verkeersongevallen. Aandachtspunt is wel de toename van de vergrijzing en de daaruit volgende verkeersdeelname van kwetsbare ouderen.

Tabel 1.20 Waardering van de autonome ontwikkeling ten opzichte van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
verkeersveiligheid	bevorderen verkeersveiligheid voor alle verkeersdeelnemers in Overijssel, zodat iedereen elke dag veilig thuis komt. 0 verkeersslachtoffers in 2050	kans op en gevolg van verkeersongevallen	matig	redelijk

2 EFFECTBEOORDELING PERSPECTIEVEN

Dit hoofdstuk laat de effectbeoordeling van de 4 perspectieven zien. Paragraaf 2.1 beschrijft de effecten (kansen, risico's en kanttekeningen) per perspectief voor het overstromingsrisico. Paragraaf 2.2 gaat in op de effecten per perspectief op de kans en gevolg van milieurampen. Paragraaf 2.3 beschrijft de effecten van de perspectieven op de verkeersveiligheid. Per criterium wordt afgesloten met een vergelijking van de perspectieven.

2.1 De kans en het gevolg van overstromingen vanuit de rivieren en het IJsselmeer

2.1.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.1 De kans en het gevolg van overstromingen vanuit de rivieren en het IJsselmeer - perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
Grote kans op het verminderen van het overstromingsrisico, want:	Beperkt risico op een toename van het overstromingsrisico, want:	hoge kosten bij het Rijk en de waterschappen voor grootschalige dijkversterkingen
1 grote kans op vermindering overstromingskans doordat alles maakbaar is en er wordt ingezet op grootschalige dijkversterkingen;	1 door concentratie van bebouwing nemen lokaal de gevolgen van overstromingen toe;	
2 door maakbaarheid en concentratie ontstaat ruimte voor forse buffers voor wateropvang en waterberging, zoals de grootschalige ruimte voor de rivier projecten. Hierdoor kan de kans op overstromingen afnemen;	2 er mag gebouwd worden in risicogebieden, zoals de mastenbroekpolder bij Zwolle. Hierdoor kunnen de gevolgen van overstromingen toenemen	
3 door hoogbouw in stedelijke gebieden kunnen de gevolgen van overstromingen beperkter zijn		

Tabel 2.2 De kans en het gevolg van overstromingen vanuit de rivieren en het IJsselmeer - perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
Grote kans op het verminderen van het overstromingsrisico, want:	er zijn geen significante risico's voor een verslechtering van het overstromingsrisico ten opzichte van de referentiesituatie	bij de inrichting van gebieden moet rekening worden gehouden met mogelijke gevolgen bij overstromingen
1 door overstroombare dijken neemt de kans op een onverwachte doorbraak af. De gevolgen van water dat over een dijk stroomt zijn kleiner ten opzichte van een doorbraak en het water kan beter worden gestuurd. Daardoor neemt		

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
<p>de kans op grote overstromingen en de gevolgen ervan af;</p> <p>2 er wordt naar het gehele systeem gekeken, daardoor kan het overstromingsrisico integraal worden aangepakt en verkleint de kans op grootschalige overstromingen;</p> <p>3 er wordt niet gebouwd waar ruimte voor water nodig is, waardoor de gevolgen bij overstromingen beperkt blijven. Bij een overstroming is de waterdiepte lager en is er sprake van een gecontroleerde situatie, hierdoor zijn er minder economische gevolgen en een kleinere kans op overlijden</p>		

Tabel 2.3 De kans en het gevolg van overstromingen vanuit de rivieren en het IJsselmeer - perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
<p>Beperkte kans op het verminderen van het overstromingsrisico, want:</p> <p>1 (vitale) functies worden weggehaald uit overstroombare gebieden of aangepast op een overstroming, bijvoorbeeld door verhoging;</p> <p>2 door sturing op niet te bouwen waar ruimte voor water nodig is, kunnen de gevolgen van overstromingen afnemen</p>	<p>Beperkt risico op een toename van het overstromingsrisico, want:</p> <p>1 een kleinschalige, lokale aanpak brengt onzekerheid van versnippering met zich mee. Lokaal wordt overlast met maatregelen tegengegaan, dit zorgt niet voor de aanpak van overlast elders in het watersysteem. Speelt met name rondom de grote rivieren zoals de IJssel</p>	<p>er wordt ingezet op lokale maatregelen en deeloplossingen, het is onzeker of dat voldoende is.</p> <p>Veel private kosten</p>

Tabel 2.4 De kans en het gevolg van overstromingen vanuit de rivieren en het IJsselmeer - perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
<p>er worden geen significante kansen voor het verminderen van het overstromingsrisico voorzien ten opzichte van de referentiesituatie</p>	<p>Beperkte risico's op een toename van het overstromingsrisico, want:</p> <p>1 een kleinschalige, lokale aanpak brengt onzekerheid van versnippering met zich mee. Lokaal wordt overlast met maatregelen tegengegaan, dit zorgt niet voor de aanpak van overlast elders in het watersysteem. Speelt met name rondom de grote rivieren zoals de IJssel;</p> <p>2 de kans op overstromingen neemt toe omdat vertrouwd wordt op de huidige dijken, vooral in overstromingsgevoelige gebieden. Dit is vergelijkbaar met de referentiesituatie en leidt niet tot een geen toename van het risico</p>	<p>de vraag is of lokale maatregelen voldoende zijn. Er is onvoldoende zicht op de consequenties van lokale maatregelen op het gehele watersysteem.</p> <p>De verzekeringskosten zullen toenemen in dit perspectief</p>

2.1.2 Vergelijking perspectieven

- perspectief 1, Geconcentreerd Overijssel, biedt kansen op een verlaging van het overstromingsrisico. De kans op een overstroming neemt af door dijkversterkingen en door concentratie bebouwing kan gestuurd worden dat niet in risicovolle gebieden gebouwd wordt waardoor de gevolgen van overstromingen ook afnemen. De kosten van dijkversterkingen liggen bij Rijk en Waterschappen;
- perspectief 2, Zelfbewust Overijssel, biedt kansen voor een verlaging van de gevolgen van een overstroming doordat water wordt gestuurd naar locaties waar een overstroming minder gevolgen heeft en er wordt ingezet op de locatie van bebouwing. De kans op een overstroming blijft gelijk aan de referentiesituatie doordat er in dit perspectief wordt uitgegaan van overstroombare dijken op hoogte van de norm. Kijkend naar de kans op overstromingen en de gevolgen is de kans dat het algehele overstromingsrisico afneemt in dit perspectief;
- perspectief 3, ontspannen Overijssel, legt de nadruk op het beperken van de gevolgen van overstromingen door te sturen op bebouwing. Doordat er alleen wordt ingezet op lokale maatregelen is het door het risico op versnippering onzeker of de waterveiligheid voldoende (in alle stroomgebieden) gegarandeerd kan worden;
- bij perspectief 4, eigenwijs Overijssel, worden alleen risico's en geen kansen op het gebied van waterveiligheid voorzien. Doordat er alleen wordt ingezet op lokale maatregelen is het door het risico op versnippering onzeker of de waterveiligheid voldoende (in alle stroomgebieden) gegarandeerd kan worden.

Samenvattend bieden perspectief 1 en 2 de grootste kansen op een afname van de overstromingsrisico's vanwege de inzet op dijkversterkingen. Er is regie vanuit de overheid waardoor de kans het grootst is dat de normen worden gehaald. De minste risico's zijn voorzien bij perspectief 2.

Tabel 2.5 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
		Beoordeling	Beoordeling	1	2	3	4	
de kans en het gevolg van overstromingen vanuit de rivieren en het IJsselmeer	het overstromingsrisico niet laten toenemen	matig	redelijk	kansen	++	++	+	0
				risico's	-	0	-	-

2.2 Kans en het gevolg van milieurampen als gevolg van economische activiteiten

2.2.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.6 Kans en het gevolg van milieurampen als gevolg van economische activiteiten - perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
er is geen significante kans op verbetering van externe veiligheidsrisico's ten opzichte van de referentiesituatie	<p>Beperkt risico op een toename van veiligheidsrisico's voor de mens en de samenleving, want:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 concentratie en inbreiding leidt tot grotere gevolgen bij een eventuele milieuramp; 2 het initiatief ligt bij de overheid, daardoor kunnen wel grootschalige 	het scheiden van functies industrie en wonen heeft effect op de gevolgen van milieurampen, dit kan een uitgangspunt zijn bij de uitwerking

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
	<p>bedrijven of industrie gepland worden. Wanneer een milieuramp plaatsvindt bij grootschalige bedrijven of industrie zijn de gevolgen mogelijk groter dan bij kleinschalige ondernemingen;</p> <p>3 er wordt vertrouwd op technologie, waardoor de 'kracht van het natuurlijk systeem' kán worden onderschat, met risico op rampen als gevolg</p>	

Tabel 2.5 Kans en het gevolg van milieurampen als gevolg van economische activiteiten - perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's
<p>Beperkte kans op het beperken van de externe veiligheidsrisico's voor mens en samenleving, want:</p> <p>1 door sturing door de overheid bij de locatie van bedrijven of industrie kunnen deze zo gelokaliseerd worden, bijvoorbeeld verder van bewoond gebied, dat de gevolgen bij een milieuramp beperkter zijn</p>	<p>Beperkt risico op een toename van veiligheidsrisico's voor de mens en de samenleving, want:</p> <p>1 concentratie en inbreiding leidt tot grotere gevolgen bij een eventuele milieuramp;</p> <p>2 het initiatief ligt bij de overheid, daardoor kunnen wel grootschalige bedrijven of industrie gepland worden. Wanneer een milieuramp plaatsvindt bij grootschalige bedrijven of industrie zijn de gevolgen mogelijk groter dan bij kleinschalige ondernemingen</p>

Tabel 2.6 Kans en het gevolg van milieurampen als gevolg van economische activiteiten - perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's
<p>Beperkte kans op het beperken van de externe veiligheidsrisico's voor mens en samenleving, want:</p> <p>1 er worden alleen kleinschalige bedrijventerreinen gerealiseerd. Bij deze kleinere terreinen is het risico op grote milieurampen beperkt;</p> <p>2 door spreiding van ontwikkelingen blijven de gevolgen van milieurampen beperkt</p>	<p>Beperkt risico op een toename van veiligheidsrisico's voor de mens en de samenleving, want</p> <p>1 bedrijventerreinen worden aangelegd aansluitend op de bebouwde kom, dit brengt mogelijk risicovolle bedrijven dicht bij de bebouwde kom, waardoor gevolgen van milieurampen kunnen toenemen</p>

Tabel 2.7 Kans en het gevolg van milieurampen als gevolg van economische activiteiten - perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's
<p>Beperkte kans op het beperken van de externe veiligheidsrisico's voor mens en samenleving, want:</p> <p>1 er worden alleen kleinschalige bedrijventerreinen gerealiseerd. Bij deze kleinere terreinen is het risico op grote milieurampen beperkt;</p> <p>2 lokale, technische initiatieven hebben een kleinere omvang qua economische activiteit en daarmee een kleiner risico op milieurampen;</p> <p>3 door spreiding van ontwikkelingen blijven de gevolgen van milieurampen beperkt</p>	<p>Groot risico op een toename van veiligheidsrisico's voor de mens en de samenleving, want</p> <p>1 bedrijventerreinen worden aangelegd aansluitend op de bebouwde kom, dit brengt mogelijk risicovolle bedrijven dicht bij de bebouwde kom, waardoor gevolgen van milieurampen kunnen toenemen Er is geen afstemming tussen wonen, werken en mobiliteit waardoor de kans op en gevolgen van milieurampen kunnen toenemen</p>

2.2.2 Vergelijking perspectieven

Concentratie en inbreiding zorgen bij perspectief 1 en 2 voor grotere risico's bij een milieuramp. Er kunnen grootschalige bedrijventerreinen en industrieën ontwikkeld worden, wat zorgt voor een groter risico. De grootste risico's zijn voorzien bij perspectief 4, doordat er geen afstemming plaatsvindt tussen ontwikkelingen kunnen externe veiligheidsrisico's voor mens en samenleving ontstaan. Perspectief 3 en 4 bieden kansen voor het verminderen van de kans op milieurampen doordat het initiatief bij de samenleving ligt en daardoor minder grootschalige bedrijven of industrie te verwachten is. Het spreiden van functies in deze perspectieven zorgt echter voor een groter risico op risicovolle bedrijven bij vitale functies.

Tabel 2.8 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
		Beoordeling	Beoordeling	1	2	3	4	
kans en het gevolg van milieurampen als gevolg van economische activiteiten	de externe veiligheidsrisico's voor mens en samenleving zoveel mogelijk beperken	redelijk	redelijk	kansen	0	+	+	+
				risico's	-	-	-	--

2.3 Kans op en gevolg van verkeersongevallen

2.3.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.19 Kans op en gevolg van verkeersongevallen - perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
Grote kans op het bevorderen van de verkeersveiligheid, want:	toename bevolkingsaantal in steden en langs corridors leidt daar tot meer verkeersdrukte en daardoor extra ongevallen, met zowel auto als fiets	corridors zijn gemiddeld genomen veiliger dan lager wegennet. Minder focus op lager wegennet maakt mogelijk wel dat daar meer risico ontstaat.
1 er wordt ingezet op de verkeersveiligheid van corridors en multimodale plekken voor grootschalige logistiek;		
2 door de inzet op het OV in binnenstedelijke gebieden vinden minder verkeersbewegingen met de auto of de fiets plaats, waardoor de kans op verkeersslachtoffers afneemt;		Clustering van wonen en werken zorgt voor meer mensen op een kleiner oppervlakte. Bij inzet op fietsmobiliteit of OV kan dit een verbetering van de verkeersveiligheid zorgen, wanneer hier niet actief op wordt gestuurd en automobiliteit hoog blijft kan dit voor onveilige situaties zorgen
3 er is een toename van langzaam verkeer in de stad en een afname van de automobiliteit. Dit is gunstig voor verkeersveiligheid, veel verkeersslachtoffers vallen bij 50 km/uur-wegen binnen de bebouwde kom, als de snelheid afneemt neemt de veiligheid toe;		
4 meer technologische toepassingen ten behoeve van de verkeersveiligheid;		
5 door concentratie en de clustering van functies kan specifiekere worden ingezet op veiligere wegen,		

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
<p>waardoor een grote impact kan worden bereikt</p>		

Tabel 2.10 Kans op en gevolg van verkeersongevallen - perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
<p>Beperkte kans op het bevorderen van de verkeersveiligheid, want:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 bouwen op goed bereikbare locaties (rondom OV) zorgt mogelijk voor meer verkeersveiligheid. Meer mogelijkheden voor collectief openbaar vervoer. Door inzet op inbreiding en enkel uitbreiding op plekken die al goed zijn ontsloten met OV vinden minder verkeersbewegingen met de auto of de fiets plaats, waardoor de kans op verkeersslachtoffers afneemt; 2 door concentratie is er relatief meer langzaam verkeer en neemt de kans op verkeersslachtoffers af; 3 goede condities om autoverkeer te bundelen op wegen met goede doorstroming en verkeersveiligheid, hierdoor neemt de kans op verkeersslachtoffers af 	<p>Beperkte risico op een toename van de kans op en gevolg van verkeersongevallen, want:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 een toename van het bevolkingsaantal in stedelijke regio's (Twente, Zwolle, Cleantech) leidt tot extra ongevallen met auto en fiets; 2 meer spreiding van functies in landelijk gebied zorgt voor meer verkeersbewegingen en meer automobilititeit, waardoor de kans op ongevallen toeneemt 	<p>aandachtspunt voor toename ongevallen e-bike bij stimuleren vervoer in stedelijke regio's</p>

Tabel 2.11 Kans op en gevolg van verkeersongevallen - perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's
<p>Beperkte kans op het bevorderen van de verkeersveiligheid, want:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 door de inzet op het OV in vinden minder verkeersbewegingen met de auto of de fiets plaats, waardoor de kans op verkeersslachtoffers afneemt. Bouwen op goed bereikbare locaties (rondom OV) zorgt mogelijk voor meer verkeersveiligheid 	<p>Beperkt risico op een toename van de kans op en gevolg van verkeersongevallen, want:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 een toename van het bevolkingsaantal in West Overijssel leidt lokaal tot extra ongevallen met auto en fiets; 2 meer spreiding van functies zorgt voor meer verkeersbewegingen en meer automobilititeit, waardoor de kans op ongevallen toeneemt; 3 de verkeersveiligheid verslechtert door diffuse verkeerspatronen, wat zorgt voor verkeer op lokale wegen die niet direct bedoeld zijn om veel verkeer over af te wikkelen

Tabel 2.12 Kans op en gevolg van verkeersongevallen - perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
<p>er zijn geen kansen voor een verbetering van de verkeersveiligheid ten opzichte van de referentiesituatie voorzien</p>	<p>Groot risico op een toename van de kans op en gevolg van verkeersongevallen, want:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 door grote spreiding van activiteiten en ontwikkelingen nemen de verkeersbewegingen toe, waardoor de kans op ongevallen toeneemt; 	<p>60 km/uur-wegen in buitengebieden zijn relatief onveilig, een toename van verkeer als gevolg van spreiding van wonen op deze wegen kan voor een toename van verkeersslachtoffers zorgen</p>

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
	2 er wordt niet ingezet op OV, waardoor waarschijnlijk het autoverkeer toeneemt, wat zorgt voor een afname van de verkeersveiligheid;	
	3 diffuse verkeerspatronen zorgen voor een verslechtering van de verkeersveiligheid, doordat verkeer op (lokale) wegen komt die daar niet direct voor bedoeld zijn	

2.3.2 Vergelijking perspectieven

- perspectief 1, Geconcentreerd Overijssel, leidt tot een grote kans op een daling van de kans op en gevolg van verkeersongevallen door de inzet op OV en doordat er minder afstand hoeft worden afgelegd door concentratie van functies in grote steden. Voor een goede uitvoer is actieve inzet op onder andere fietsmobiliteit wel noodzakelijk;
- perspectief 2, Zelfbewust Overijssel, leidt tot een grote kans op een vermindering de kans op en gevolg van verkeersongevallen door de inzet op OV. Door concentratie in stedelijke regio's is er meer spreiding en zijn meer verkeersbewegingen nodig, echter niet verspreid door de gehele provincie;
- perspectief 3, Ontspannen Overijssel, leidt tot een grote kans op een vermindering de kans op en gevolg van verkeersongevallen door de inzet op OV. Door spreiding van functies zijn meer verkeersbewegingen nodig, door diffuse verkeerspatronen neemt de verkeersveiligheid af;
- perspectief 4, Eigenwijs Overijssel, heeft voornamelijk risico's voor een toename van de kans op en gevolg van verkeersongevallen. Er wordt niet ingezet op OV, daarnaast is er sprake van spreiding van functies waardoor meer verkeersbewegingen nodig zijn, hierdoor nemen de risico's toe.

Tabel 2.15 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
				1	2	3	4	
		Beoordeling	Beoordeling					
kans op en gevolg van verkeersongevallen	bevorderen verkeersveiligheid voor alle verkeersdeelnemers in Overijssel, zodat iedereen elke dag veilig thuis komt. 0 verkeersslachtoffers in 2050	matig	redelijk	kansen	++	+	+	0
				risico's	0	-	-	--

NOTITIE

Onderwerp Deelrapport Welzijn
Project OER OOH Overijssel
Opdrachtgever Provincie Overijssel
Projectcode 122950
Status Definitief 02
Datum 6 april 2022
Referentie 122950/22-005.120
Auteur(s) S. Ghenam MSc, P.A. Feij MSc

Gecontroleerd door M.H. Prins MSc
Goedgekeurd door drs. M.J. Schilt
Paraaf

Bijlage(n) -

Aan Provincie Overijssel K. Hulleman
Kopie -

1 INLEIDING

Welzijn is, naast wonen en woonomgeving, 1 van de 2 thema's binnen Sociale kwaliteit. Het thema bestond in eerste instantie uit 3 aspecten: sociale samenhang, inclusiviteit en (sociale) veiligheid. Hierbij wordt ingegaan op recentelijke trends, en worden verschillen tussen gemeentes inzichtelijk gemaakt. In dit thema wordt er hoofdzakelijk op de sociale aspecten van de leefomgeving ingezoomd. Er is samenhang met het thema wonen en woonomgeving. In dat thema wordt echter verder ingegaan op absolute gegevens van wonen in Overijssel (aantal woningbouwlocaties, en woningprijzen) en in aanwezigheid, kwaliteit en nabijheid van voorzieningen.

Daarnaast heeft welzijn een relatie met gezondheid. Er is daarom gekozen om het aspect gezondheidsbevordering op te nemen onder het thema welzijn. Gezondheidsbescherming (beschermen tegen ongezonde milieufactoren in de fysieke leefomgeving) is opgenomen in het thema milieukwaliteit en gezondheid.

Het aspect gezondheidsbevordering hanteert diverse indicatoren om een beeld te geven van de wijze waarop de leefomgeving gezond gedrag stimuleert. Deze indicatoren versterken en ondersteunen elkaar vaak en zijn hierdoor lastig los van elkaar te zien en te meten. Indicatoren voor een gezondheid bevorderende omgeving zijn bijvoorbeeld het faciliteren van voldoende beweging, keuze van vervoersmiddelen en nabijheid van groen. Indicatoren als ervaren gezondheid en overgewicht worden betrokken om een completer beeld te krijgen van de gezondheid van inwoners van Overijssel. Deze indicatoren worden echter maar voor een (beperkt) deel verklaard vanuit de fysieke leefomgeving (zie achtergrondkader) en dienen daarmee vooral als aanvullende informatie voor de uitgangssituatie.

Achtergrond: de relatie tussen gezondheid en fysieke leefomgeving

Iemand's gezondheid wordt beïnvloed door een groot aantal bekende en onbekende factoren. Deze factoren zijn niet los van elkaar te zien en hebben vaak effect op, en overlap met, elkaar. Denk daarbij aan gedrag en leefstijl, persoonsgebonden factoren (wisselwerking tussen genen, gedrag en omgeving), werkomstandigheden (arbeid) en de sociale en fysieke leefomgeving. Om de impact van deze factoren in kaart te brengen, kan gekeken worden naar het aantal levensjaren dat door elk van deze factoren verloren gaat. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen vroegtijdige sterfte en het verlies van gezonde levensjaren door (chronische) ziektes. Momenteel kan ongeveer de helft van alle sterfte, een derde van alle ziektelast en een vijfde van alle zorguitgaven worden verklaard. Het overige deel wordt veroorzaakt door factoren die nog onbekend zijn of waarvoor nog onvoldoende bewijs bestaat (RIVM, 2018).

Leefstijl en persoonsgebonden factoren belangrijkste factoren

Afbeelding 1.1 laat de bijdrage van de bekende factoren (determinanten) aan ziektelast, sterfte en zorguitgaven zien. Het gaat hierbij om gegevens voor Nederland, niet specifiek voor Overijssel. Uit deze gegevens blijkt dat ongezond gedrag (leefstijl) verantwoordelijk is voor bijna 20 % van de ziektelast. Met name roken en ongezonde voeding zijn daarin bepalend. Persoonsgebonden factoren zoals bloeddruk, bloedsuikerspiegel, overgewicht zijn voor circa 15 % van de ziektelast verantwoordelijk en leiden tot de hoogste zorguitgaven. Ook arbeidsomstandigheden dragen voor circa 5 % bij aan de ziektelast door verlies van gezonde levensjaren, maar leidt in verhouding tot beperkte sterfte. Tenslotte kan vanuit milieufactoren ongeveer 4 % van de ziektelast verklaard worden, waartegenover staat dat deze 4 % in verhouding tot veel vroegtijdige sterfte leidt. Het is belangrijk om te melden dat de percentages niet bij elkaar kunnen worden opgeteld en een zekere mate van overlap hebben.

Bijdrage milieufactoren

Het binnenmilieu veroorzaakt ongeveer 0,5 % van de ziektelast. Denk daarbij aan meer roken, vocht, blootstelling aan radon, thoron en koolmonoxide binnen gebouwen. Het buitenmilieu heeft gemiddeld in Nederland een bijdrage van circa 3,5 % aan de ziektelast. Daarbinnen zijn luchtverontreiniging, geluid en UV-straling de belangrijkste factoren. Luchtverontreiniging is veruit dominant en leidt tot een verlies van bijna 1 jaar, waarvan ongeveer 7-8 maanden door sterfte en circa 2 maanden door een verlies van goede gezondheid. De bijdrage van geluid en UV-straling is kleiner in de orde van circa 3 maanden.

Invloed van omgevingsbeleid

Het beleid voor de fysieke leefomgeving kan direct of indirect invloed uitoefenen op de ziektelast. Bijvoorbeeld door normen te stellen aan luchtkwaliteit en geluid, of te sturen op de locatie van functies die geluid produceren en luchtverontreiniging veroorzaken. Andersom kan bij nieuwe woningbouw of gevoelige functies een locatie met een minimale milieu-gerelateerde ziektelast (MGR-score) worden geselecteerd. Deze maatregelen vallen onder gezondheidsbescherming. Daarnaast zijn leefstijl (gedrag) en persoonsgebonden factoren te beïnvloeden door inrichting van de fysieke leefomgeving. Denk hierbij aan een beweegvriendelijke leefomgeving, nabijheid van voorzieningen, en aanwezigheid van groen. De relatie tussen de fysieke leefomgeving en leefstijl zijn minder direct en minder sterk, maar hebben wel invloed op een veel groter deel van de ziektelast (circa 20-30 %). In de fysieke leefomgeving is er daarmee onderscheid tussen gezondheidsbescherming (beschermen tegen ongezonde milieufactoren) en gezondheidsbevordering (het stimuleren van een gezonde leefstijl).

Afbeelding 1.1 Bijdrage van verschillende factoren (determinanten) aan ziektelast, sterfte en zorguitgaven (RIVM, 2018)

Bijdrage van verschillende determinanten aan ziektelast, sterfte en zorguitgaven

▲ Getallen kunnen niet bij elkaar worden opgeteld!

Gedrag	Persoonsgebonden	Arbeid	Milieu
Ziektelast: 18,5 % Sterfte: 35.700 Zorguitgaven: € 8,6 mld	Ziektelast: 14,5 % Sterfte: 26.300 Zorguitgaven: € 9,9 mld	Ziektelast: 4,6 % Sterfte: 4.100 Zorguitgaven: € 1,6 mld	Ziektelast: 4,0 % Sterfte: 12.800 Zorguitgaven: € 1,2 mld

Gedrag

	ZIEKTELAST (%)	STERFTE (x1000)	ZORGUITGAVEN € (x miljard)
Roken	9,4%	20,0	2,4
Ongezonde voeding	8,1%	12,9	6,0
Weinig beweging	2,3%	5,8	2,7
Alcohol gebruik	1,5%	1,8	0,9

Persoonsgebonden

Hoge bloeddruk	6,7%	12,6	5,6
Hoge bloedsuikerspiegel	6,6%	10,2	5,8
Overgewicht	3,7%	4,2	1,5
Cholesterol	0,9%	1,1	0,4
Lage botdichtheid	0,7%	2,9	0,4

Arbeid

	ZIEKTELAST (%)	STERFTE (x1000)	ZORGUITGAVEN € (x miljard)
Stoffen/omgeving	3,0%	4,1	1,1
Psychische belasting	0,9%	0,0	0,2
Fysieke belasting	0,7%	0,0	0,3

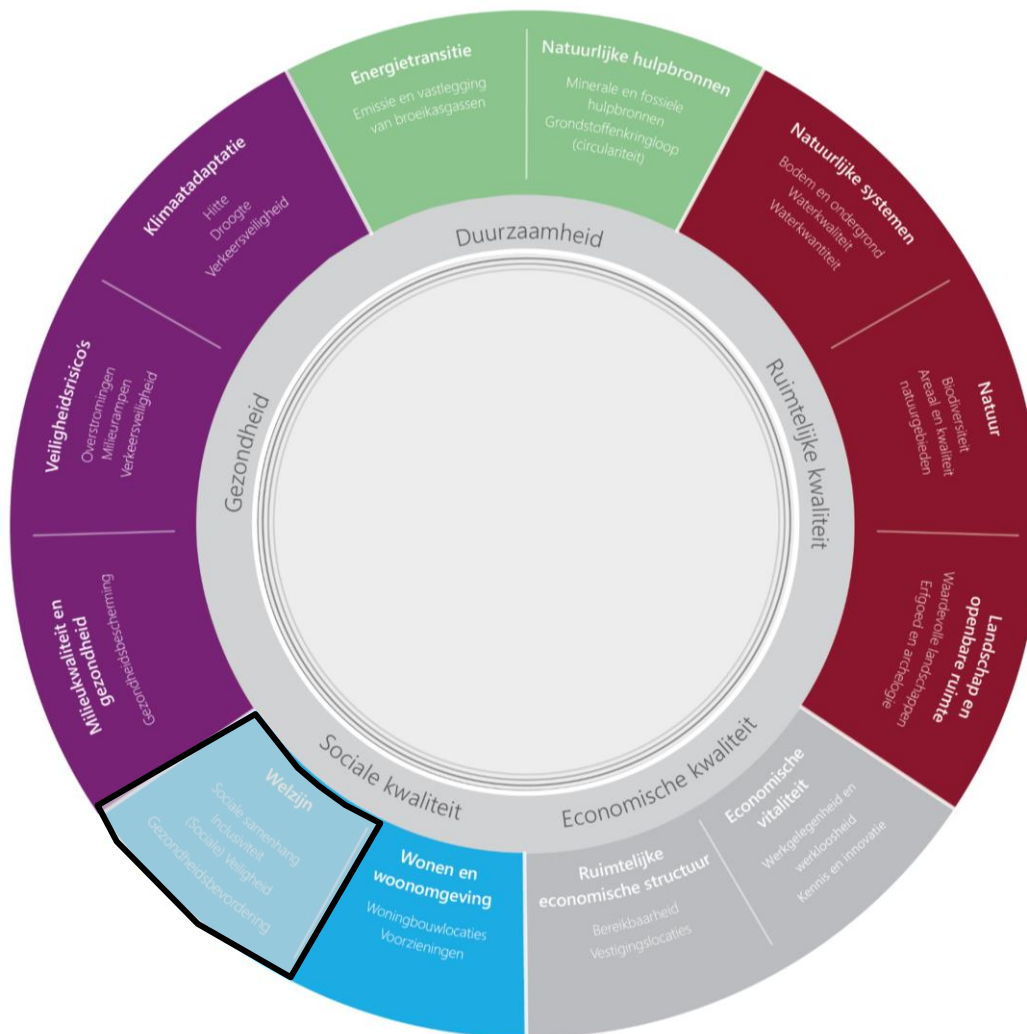
Milieu

Buitenmilieu	3,5%	11,9	0,8
Binnenmilieu	0,5%	1,1	0,4

Tabel 1.1 Vergelijkingskader welzijn

Criteria	Databronnen	Wat gaan wij ermee doen?
de mate van (ervaren) sociale samenhang onder andere eenzaamheid, contact burens	Burgerpanel Overijssel (provincie Overijssel, 2021)	inzicht verkrijgen in de ervaren sociale cohesie in binnen de provincie Overijssel
	Eenzaamheid per gemeente (RIVM, 2016)	inzicht krijgen in (ervaren) eenzaamheidscijfers in Nederland en Overijssel
	Regionale Monitor Brede Welvaart (CBS, 2020)	inzicht verkrijgen in de mate dat Overijsselaars contact met naasten hebben
de mate waarin de plek waar je woont of opgroeit bepaalt wat je kansen zijn om deel te nemen aan de samenleving; inclusiviteit	de sociale staat van Nederland 2019 (SCP, 2019)	inzicht verkrijgen in de huidige en toekomstige sociale staat van Nederland
	Burgerpanel Overijssel (provincie Overijssel, 2021)	inzicht verkrijgen in de ervaren sociale cohesie in binnen de provincie Overijssel
	Regionale Monitor Brede Welvaart (CBS, 2020)	inzicht verkrijgen in de mate waarin Overijsselaars actief deelnemen aan de samenleving
de (ervaren) (sociale) veiligheid	de sociale staat van Nederland 2019 (SCP, 2019)	inzicht verkrijgen in de huidige en toekomstige sociale staat van Nederland
	Leefbaarheid in Nederland 2018 (Rigo & Atlas voor gemeenten, 2019)	inzicht in (ervaren) veiligheid in de Overijssel door middel van kaartmateriaal
	Regionale Monitor Brede Welvaart (CBS, 2020)	inzicht verkrijgen in de aantal misdaden per gemeente
	regionale bevolkings- en huishoudensprognose (PBL/CBS 2019)	inzicht in de bevolkingsprognoses
het aandeel inwoners met een gezonde leefstijl	StatLine - (On)veiligheidsbeleving: regio (CBS, 2019)	inzicht verkrijgen in de ervaren veiligheid
	Gezondheidsmonitor 2020 (CBS, GGD, 2020); CBS/OVIN Vervoerswijzekeuze (CBS)	inzicht in onder andere beweegrichtlijn en beweegvriendelijke leefomgeving, ervaren gezondheid, over- of ondergewicht, vervoerswijzekeuze
afstand en toegankelijkheid tot groenvoorzieningen	CBS - nabijheid voorzieningen - Groenvoorzieningen	inzicht in nabijheid groenvoorzieningen

Afbeelding 1.2 Thema Welzijn in het Rad voor de Overijsselse Leefomgeving

1.2 Sociale samenhang

Om inzicht te krijgen in de mate van (ervaren) sociale samenhang in de provincie Overijssel zijn gegevens van het burgerpanel Overijssel geraadpleegd. Het burgerpanel biedt, op basis van stellingen en CBS gegevens, inzicht in de regionale verschillen van de sociale cohesie van Overijssel. De cijfers zijn opgesteld per gemeente, en zijn afkomstig uit 2019.

Naast deze gegevens is ook gebruik gemaakt van gegevens toegespitst op regionale eenzaamheid. Deze gegevens zijn opgesteld door het RIVM in 2016 en worden toegespitst op gemeentelijk niveau. De eenzaamheid is gemeten aan de hand van 11 uitspraken over eenzaamheid zoals 'ik mis een goede vriend of vriendin', of 'wanneer ik daar behoefte aan heb, kan ik altijd bij vrienden terecht'. Het RIVM classificeert een respondent die minstens 2 antwoorden negatief beantwoordt als eenzaam. Naast deze gegevens is ook het rapport 'De sociale staat van Nederland 2019' van het Sociaal Cultureel Planbureau geraadpleegd. Dit rapport geeft inzicht in verschillende onderdelen van de sociale samenhang zoals onderlinge verdraagzaamheid, en betrokkenheid in de maatschappij.

Tabel 1.2 Criterium sociale samenhang

Aspect	Doel	Criterium	Databron
sociale samenhang	vitale inwoners, die zo lang mogelijk, én zo goed mogelijk zelfstandig kunnen leven in een samenleving waar mensen voor elkaar klaarstaan	de mate van (ervaren) sociale samenhang (onder andere eenzaamheid, contact burenen)	Burgerpanel Overijssel (provincie Overijssel, 2021) Eenzaamheid per gemeente (RIVM, 2016) Regionale Monitor Brede Welvaart (CBS, 2020) de sociale staat van Nederland 2019 (SCP, 2019)

1.2.1 Huidig beleid

De provincie Overijssel beoogt de complementariteit van bruisende steden te versterken en te combineren met het vitale platteland, waardoor een ruimtelijk, cultureel, sociaal en economisch samenhangend geheel ontstaat. Daarbij dient de leefbaarheid en diversiteit van het landelijk gebied behouden en versterkt te worden. Daarnaast dienen stedelijke netwerken optimaal in verbinding staan met andere netwerken. Dit wil zeggen dat grotere en kleinere steden elkaar onderling versterken en aanvullen ([provincie Overijssel, 2017](#)).

Er zijn daarnaast 3 kwaliteitsambities geformuleerd die de koers bepalen van sturing op sociale kwaliteit:

- Overijssels 'noaberschap' koesteren: het karakteristieke Overijsselse 'noaberschap' is een belangrijke verbindende factor als het 'sociaal kapitaal' van Overijssel (dit uit zich in het grote aantal vrijwilligers, lokale initiatieven voor de eigen leefomgeving en coöperaties op het gebied van duurzaamheid);
- stimuleren van culturele identiteit: lokale en regionale identiteit versterkt de verbondenheid van bewoners met elkaar en hun omgeving (kwaliteit);
- verbinden van lokale kennis en energie met de ontwikkeling van provinciaal beleid en de uitvoering van ruimtelijke opgaven: bewoners en 'gebruikers' actief betrekken bij de ontwikkeling van provinciaal beleid en de uitvoering van ruimtelijke opgaven in hun leefomgeving versterkt de betrokkenheid en het gevoel van eigenaarschap ([provincie Overijssel, 2017](#)).

In de beleidsnota sociale kwaliteit 2020-2024 is het beleid gericht op de sociale samenhang verder uiteengezet. De aanwezige kennis in Overijssel dient te worden benut door gesprekken te voeren met gemeenten, initiatiefnemers en vrijwilligers. Doel hiervan is 'vitale inwoners, die zo lang mogelijk, én zo goed mogelijk zelfstandig kunnen leven in een samenleving waar mensen voor elkaar klaarstaan' (provincie Overijssel, 2020). De beleidsnota richt zich op een drietal speerpunten:

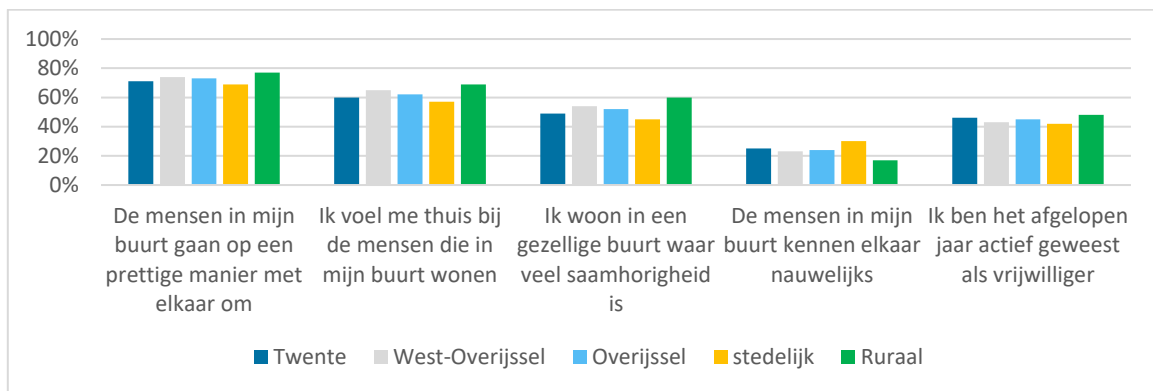
- vitaliteit, positieve gezondheid & beweging: door lokale initiatieven te steunen helpt de provincie inwoners van Overijssel met gezond bewegen en sporten zodat ze hun leven lang gezond en vitaal zijn. Hierdoor blijven Overijsselaren niet alleen langer gezond en vitaal, maar vinden er ook meer onderlinge ontmoetingen plaats waardoor de sociale samenhang bevorderd wordt;
- voorzieningen & diensten: de provincie investeert in eigentijdse voorzieningen en diensten zoals dorpshuizen, Kulturhusen en multifunctionele accommodaties (mfa's), en draagt daarnaast ook bij opvangen van de gevolgen van ontwikkelingen als bevolkingskrimp en de coronacrisis. Door te investeren in eigentijdse voorzieningen beoogt de provincie te voorzien in de sociale samenhang te bevorderen;
- maatschappelijke initiatieven & vrijwilligers: de provincie beoogt vrijwilligers te ontzorgen, waarderen en het zelf organiserend vermogen te versterken. In het bijzonder richt de provincie zich op jonge

vrijwilligers. De provincie maakt hierbij gebruik van een 4D-aanpak: durven, delen, denken, doen. Er zijn vijf 4D-makelaars die regionaal werken en initiatiefnemers kunnen ondersteunen met raad, daad, netwerk en soms kleine subsidies (provincie Overijssel, 2020).

1.2.2 Huidige situatie

Inwoners in de provincie Overijssel ervaren meer sociale cohesie in de buurt dan de gemiddelde Nederlander. Ze vinden vaker dat mensen in hun buurt op een prettige manier met elkaar omgaan, en voelen zich thuis in de buurt. Ze geven aan in een gezellige buurt met veel saamhorigheid te wonen en herkennen zich niet in de stelling dat mensen in hun buurt elkaar nauwelijks kennen. Overijsselaren geven de sociale cohesie in de provincie het rapportcijfer 6,4 op, tegenover 6,1 in Nederland (provincie Overijssel, 2021). Om meer inzicht te verkrijgen in regionale verschillen van sociale cohesie zijn in de onderstaande afbeelding de resultaten van enkele stellingen uit het burgerpanel weergegeven.

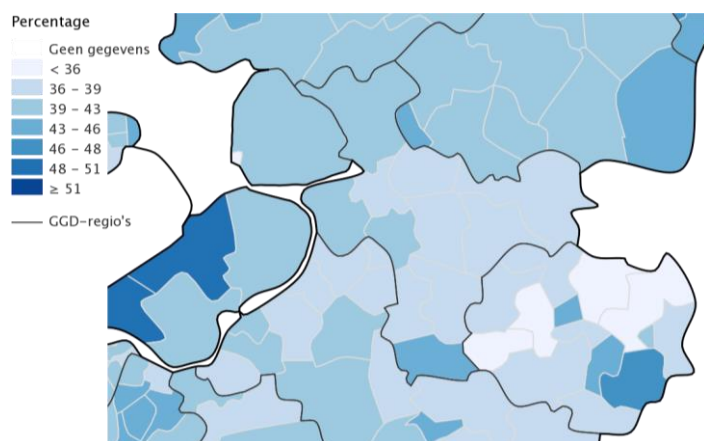
Afbeelding 1.1 Sociale cohesie in de buurt, Overijssel en Nederland 2021 (Burgerpanel Overijssel, 2021)

Gemiddeld genomen is er weinig verschil tussen de 2 regio's van Overijssel. Inwoners van West-Overijssel waarderen de ervaren sociale cohesie net wat meer dan in de regio Twente. Tussen stedelijke en niet stedelijke buurten is echter wel een beduidend verschil zichtbaar. 45 % van de inwoners in stedelijke gebieden ervaren de buurt waarin ze wonen als gezellig en saamhorig. Dit percentage ligt beduidend hoger bij inwoners woonachtig in rurale gebieden, waar het percentage rond de 60 % ligt (Burgerpanel Overijssel, 2021).

Ook het percentage inwoners dat zich eenzaam voelt, ligt in Overijssel lager dan landelijk. In 2016 was het aandeel eenzamen in de provincie Overijssel 40 %. Het aandeel lag hiermee lager dan de 43 % in Nederland. Vooral op het Twentse platteland voelt men zich minder vaak eenzaam (RIVM, 2016). Deze regio kent van oudsher het culturele fenomeen van noaberschap: informele zorg door burens onder elkaar. Onderstaande afbeelding geeft een kaart weer van het percentage mensen dat aangeeft zich eenzaam te voelen.

Afbeelding 1.2 Eenzaamheid per gemeente (RIVM, 2016)

Mede door het noaberschap hebben Overijsselaren gemiddeld genomen het meest contact met vrienden, familie of buren van alle provinciën. Gemiddeld genomen heeft 73,2 % van de Overijsselse bevolking minstens 1 keer week contact met naasten in hun omgeving. In Losser, Borne en Hellendoorn ligt dit percentage nog hoger met 77 %. In de gemeente Hengelo en Zwartewaterland zijn de laagste percentages van de provincie te vinden. 72,4 % (CBS, 2020). Daarnaast heeft het Overijsselse noaberschap ook een positieve invloed op het aantal actieve vrijwilligers. In de provincie Overijssel geeft 45 % van de inwoners aan actief te zijn als vrijwilliger. Landelijk gezien ligt dit percentage lager op 39 % (Burgerpanel Overijssel, 2021).

Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat de sociale samenhang in de provincie overwegend goed is. De provincie is in Nederland koploper op veel onderdelen binnen het aspect sociale samenhang. Dit is zichtbaar op het Twentse platteland waar veel sociale zorg en samenhang is: 'noaberschap'. Alhoewel de provincie landelijk goed scoort, zijn er aandachtspunten. Zo geeft bijvoorbeeld 40 % van de Overijsselse bevolking nog aan zich eenzaam te voelen, en geeft 26,8 % van de inwoners aan zijn of haar naasten minder dan eens per week te zien.

Tabel 1.3 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
sociale samenhang	vitale inwoners, die zo lang mogelijk, én zo goed mogelijk zelfstandig kunnen leven in een samenleving waar mensen voor elkaar klaarstaan	de mate van (ervaren) sociale samenhang (onder andere eenzaamheid, contact buren)	overwegend goed

1.2.3 Autonome ontwikkeling

In de sociale staat van Nederland stelt het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP, 2019) dat Nederlanders gemiddeld optimistisch zijn over de sociale cohesie. Echter maken mensen zich wel zorgen over de manier waarop wij in Nederland met elkaar omgaan, over asociaal gedrag en groeiende onverdraagzaamheid. Er is een groeiende trend waarneembaar van sociale tegenstellingen of zelfs spanningen of conflicten in de samenleving, desalniettemin lijkt het algemeen optimisme in de samenleving redelijk gelijk te blijven door de jaren heen. De verwachting is dat het aandeel eenzamen in de provincie Overijssel zeer marginaal gaat toenemen. Naar verwachting zal deze trend soortgelijk landelijk doorzetten (RIVM, 2016).

Conclusie

Door de marginale toenames in de mate van sociale samenhang, kan worden gesteld dat de provincie er overwegend goed voor staat. Voor veel aspecten binnen het thema sociale samenhang staat Overijssel er momenteel het beste voor ten opzichte van andere provincies. Vooral door de hoge mate van ervaren noaberschap zal naar verwachting Overijssel ook in de toekomst deze positie behouden. Dit neemt echter niet weg dat er nog steeds sprake zal zijn van eenzaamheid, onverdraagzaamheid en sociale spanningen.

Tabel 1.4 Waardering van de autonome ontwikkeling ten opzichte van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
sociale samenhang	vitale inwoners, die zo lang mogelijk, én zo goed mogelijk zelfstandig kunnen leven in een samenleving waar mensen voor elkaar klaarstaan	de mate van (ervaren) sociale samenhang (o.a. eenzaamheid) contact burens	overwegend goed	overwegend goed

1.3 Inclusiviteit

Om inzicht te krijgen in de inclusiviteit in de provincie Overijssel zijn gegevens van het burgerpanel Overijssel geraadpleegd. Het burgerpanel biedt inzicht in de regionale verschillen van de sociale cohesie van Overijssel. Voor dit aspect is gebruik gemaakt van de stelling 'ik doe actief mee in de samenleving', welke vergeleken is met het landelijk gemiddelde gemeten door het CBS. Daarnaast zijn ook gegevens van het CBS ingaande op werkloosheid en het aantal werklozen geraadpleegd. Er is gebruik gemaakt van de meest recente gegevens op gemeentelijk niveau (2019).

Naast deze gegevens is ook het rapport 'De sociale staat van Nederland 2019' van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) geraadpleegd. Dit rapport geeft inzicht in de ontwikkeling van de inclusiviteit op Nederlands schaalniveau.

Tabel 1.5 Criterium inclusiviteit

Aspect	Doel	Criterium	Databron
inclusiviteit	inclusieve Overijsselse samenleving, waarin iedereen mee kan doen	de mate waarin de plek waar je woont of opgroeit bepaalt wat je kansen zijn om deel te nemen aan de samenleving	Burgerpanel Overijssel (provincie Overijssel, 2021) Regionale Monitor Brede Welvaart (CBS, 2020) de sociale staat van Nederland 2019 (SCP, 2019)

1.3.1 Huidig beleid

In de beleidsnota sociale kwaliteit 2020-2024 is het beleid gericht op de sociale samenhang verder uiteengezet. Om kennis te kunnen borgen en benutten stelt de provincie dat een sterke maatschappelijke middenstructuur nodig is. De aanwezige kennis wordt benut door gesprekken te voeren met gemeenten, initiatiefnemers en vrijwilligers. Doel hiervan is 'vitale inwoners, die zo lang mogelijk én zo goed mogelijk zelfstandig kunnen leven in een samenleving waar mensen voor elkaar klaarstaan' (provincie Overijssel, 2020). De beleidsnota richt zich op een drietal speerpunten:

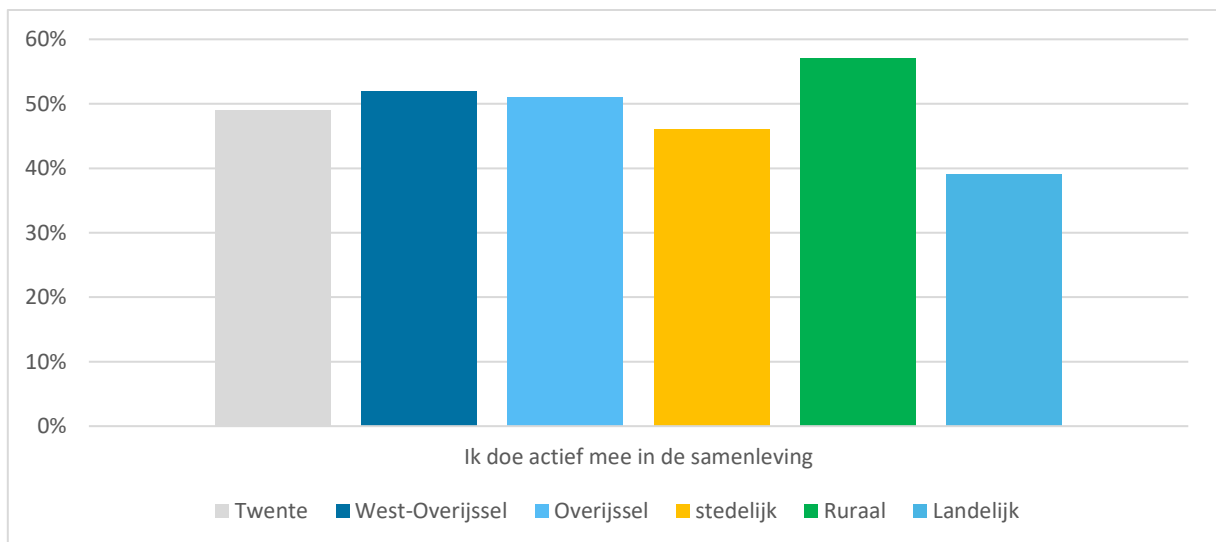
- vitaliteit, positieve gezondheid & beweging: door lokale initiatieven te steunen helpt de provincie inwoners van Overijssel met gezond bewegen en sporten zodat ze hun leven lang gezond en vitaal zijn. Hierdoor blijven Overijsselaren niet alleen langer gezond en vitaal, maar vinden er ook meer onderlinge ontmoetingen plaats waardoor de sociale samenhang bevorderd wordt;
- voorzieningen & diensten: de provincie investeert in eigentijdse voorzieningen en diensten zoals dorpshuizen, Kulturhusen en multifunctionele accommodaties (mfa's), en draagt daarnaast ook bij opvangen van de gevolgen van ontwikkelingen als bevolkingskrimp en de coronacrisis;
- maatschappelijke initiatieven & vrijwilligers: de provincie beoogt vrijwilligers te ontzorgen, waarderen en het zelforganiserend vermogen te versterken. In het bijzonder richt de provincie zich op jonge vrijwilligers. De provincie maakt hierbij gebruik van een 4D-aanpak: durven, delen, denken, doen. Er zijn vijf 4D-makelaars die regionaal werken en initiatiefnemers kunnen ondersteunen met raad, daad, netwerk en soms kleine subsidies (provincie Overijssel, 2020).

Daarnaast beoogt de provincie een inclusieve Overijsselse samenleving, waarin iedereen mee kan doen. Door initiatieven van gemeenten en maatschappelijke organisaties en initiatiefgroepen te bundelen in arrangementen of deals, krijgen wij beter zicht hoe vitale gemeenschappen zich succesvol ontwikkelen. Om te zorgen dat iedereen in Overijssel zich veilig voelt om zichzelf te kunnen zijn, stimuleert de provincie gemeenten en andere partners om hiertoe activiteiten te organiseren. Er wordt met name aandacht besteed aan de LHBTI-gemeenschap (provincie Overijssel, 2020).

1.3.2 Huidige situatie

Gemiddeld genomen neemt een groter deel van de inwoners van Overijssel actief deel aan de samenleving. 51 % van de Overijsselaren geeft aan actief deel te nemen aan de samenleving. Dit is beduidend meer dan het Nederlands gemiddelde van 39 % (Burgerpanel Overijssel, 2021). Onderstaande afbeelding geeft de verschillen binnen de provincie weer.

Afbeelding 1.5 Deelname aan de samenleving, Overijssel en Nederland 2021 (Burgerpanel Overijssel, 2021)

Regionaal vallen er kleine verschillen waar te nemen. In de regio West-Overijssel rapporteren inwoners net wat meer deel te nemen aan de samenleving dan in Twente. Tussen stedelijke en niet stedelijke buurten is echter wel een beduidend verschil zichtbaar. 46 % van Overijsselaren woonachtig in stedelijke gebieden rapporteren actief deel te nemen aan de samenleving, terwijl dit percentage in rurale gebieden op 57 % ligt (Burgerpanel Overijssel, 2021).

Wanneer de cijfers worden toegespitst op demografische gegevens zoals leeftijd en opleidingsniveau wordt duidelijk dat vooral ouderen tussen de 55 en 70 jaar (57 %), en hoger opgeleiden (60 %) actief deel nemen aan de samenleving. Opmerkelijk zijn vooral de verschillen in de deelname in de samenleving tussen verschillende opleidingsniveaus in Overijssel. Slechts 37 % van lager opgeleide inwoners nemen actief deel aan de Overijsselse samenleving. Landelijk gezien ligt dit percentage hoger op 43 %. Hiermee is deze groep de enige die onder het Nederlands gemiddelde rapporteert (Burgerpanel Overijssel, 2021). Anderzijds is een sterk positieve afwijking zichtbaar bij Overijsselse jongeren tussen de 18 en 24 jaar. 49 % van de Overijsselse jongeren stemt in de stelling actief deel te nemen in de samenleving. Landelijk ligt dit percentage beduidend lager op 28 % (Burgerpanel Overijssel, 2021).

Werkloosheid is een andere indicator voor de mate waarin personen deel kunnen nemen aan de samenleving. Gemiddeld genomen was 3,4 % van de Nederlandse bevolking in 2019 werkloos. Het gemiddelde van Overijssel ligt net wat lager dan het landelijk gemiddelde met 3,2 %. Vrijwel alle niet stedelijke gemeentes hebben een lagere werkloosheid dan het Nederlands gemiddelde. In stedelijke gemeentes is een net wat hogere werkloosheid dan het Nederlands gemiddelde; Hengelo (3,5 %), Deventer (3,5 %), Zwolle (3,6 %), Almelo (3,7 %) en Enschede (4,4 %). Dit beeld komt overeen met het landelijke beeld, waarbij de grootste steden ook sprake is van de grootste werkloosheid (CBS, 2020).

Naast werkloosheid en mate van deelname aan de samenleving is ook de opleidingsgraad van de provincie een belangrijke indicator voor inclusiviteit. In de provincie Overijssel is 27,5 % van de bevolking hoogopgeleid (HBO of WO geschoold). Dit is een redelijk verschil met het landelijke percentage van 32,5 % hoogopgeleiden. Gemeentes met een hoog percentage hoogopgeleiden in 2019 zijn Borne (32 %), Hengelo (35 %), Wierden (32 %) en Zwolle (37 %). De meeste gemeentes hebben echter een lager percentage hoogopgeleiden dan het landelijk gemiddelde van 32 %. Gemeenten Hardenberg en Staphorst hadden in 2019 de laagste percentages met respectievelijk 16 % en 17 % hoogopgeleiden. Zichtbaar is dat steden met een hogeschool (Zwolle, Kampen, Deventer, Enschede en Hengelo) of een universiteit (Enschede) gemiddeld gezien een hoger aantal hoogopgeleiden hebben. Echter is wel opvallend dat gemeente Enschede de enige gemeente in Nederland is met een universiteit met een lager percentage hoogopgeleiden dan het Nederlands gemiddelde (29 %) (CBS, 2020). Oorzaak hiervan zou kunnen zijn dat veel studenten uit Duitsland na het behalen van een diploma uit de stad vertrekken. Anderzijds toont het ook aan dat de kenniseconomie niet goed is aangesloten op de rest van het land, waardoor veel hooggeschoolden de regio verlaten.

Conclusie

Alhoewel het aantal hoogopgeleiden in de provincie lager ligt dan in de rest van Nederland kan worden geconcludeerd dat het overwegend goed gesteld is met de inclusiviteit binnen de provincie Overijssel. Procentueel geeft een groot aandeel van de inwoners aan actief deel te nemen aan de samenleving. Het aantal actief deelnemende aan de samenleving ligt hiermee ver boven het Nederlands gemiddelde. Ook met de werkloosheid is het in Overijssel overwegend goed gesteld, met een gemiddelde werkloosheid onder het Nederlands gemiddelde. De beleidsdoelen worden daarmee overwegend gehaald.

Tabel 1.6 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
inclusiviteit	inclusieve Overijsselse samenleving, waarin iedereen mee kan doen	de mate waarin de plek waar je woont of opgroeit bepaalt wat je kansen zijn om deel te nemen aan de samenleving	overwegend goed

1.3.3 Autonome ontwikkeling

Het aandeel hooggeschoolden in de provincie Overijssel is tussen 2010 en 2019 met 4 % gestegen. Deze stijging is gelijk aan de Nederlandse stijging. Naar verwachting blijft deze stijging in de toekomst doorzetten in zowel Nederland als in de provincie Overijssel. Door de aanwezigheid van de University of Twente, en het grote aantal hogescholen in Overijssel zijn er veel kansen om het aandeel hooggeschoolden in Overijssel verder te laten toe nemen. Hierdoor hebben toekomstige generaties meer kansen op de arbeidsmarkt en dus meer beschikking om actief deel te nemen aan de samenleving.

In de sociale staat van Nederland stelt het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP, 2019) dat de complexere wordende samenleving meer vaardigheden, zelfredzaamheid en eigen regie van mensen zal vergen. Niet voor iedereen is dit mogelijk. Dit kan leiden tot een groeiende groep burgers die niet volledig mee kunnen komen met de samenleving. Het is belangrijk om te beseffen dat het hier gaat om zowel feitelijke achterstanden als subjectieve percepties van risico's en onzekerheden. Het aantal inwoners in Nederland waarmee het zowel objectief als subjectief slecht gesteld is op dit gebied is de afgelopen jaren vrij stabiel gebleven met 3 % van de Nederlandse bevolking (SCP, 2019). Het sterk aanwezige noaberschap in Overijssel is van grote toegevoegde waarde voor mensen met een afstand van de samenleving. In de afgelopen jaren is de mate van ervaren noaberschap in de provincie redelijk gelijk gebleven. In 2021 merkte 60 % van de Overijsselse bevolking voldoende van het noaberschap, ten opzichte van 45 % in Nederland. Naar verwachting zal hierdoor het aantal inwoners in waarmee het zowel objectief als subjectief slecht gesteld is in de provincie Overijssel vrij stabiel blijven (Burgerpanel Overijssel, 2021).

Conclusie

Het hoge aandeel jongeren tussen de 18 en 24 jaar dat aangeeft actief deel te nemen aan de samenleving geeft ook een positieve toekomstige verwachting van de inclusiviteit. Het aandeel inwoners wat aangeeft actief mee deel te nemen aan de samenleving ligt in de provincie al jaren ver boven het Nederlands gemiddelde, en toont zelfs een stijgende trend (Burgerpanel Overijssel, 2021). Het is te verwachten dat dit aandeel gelijk blijft, of zelfs toeneemt naarmate deze leeftijdsgroep ouder wordt. Er kan daarom worden geconcludeerd dat de Overijsselse inclusiviteit er overwegend goed voor zal blijven staan in de komende jaren en doelen gehaald worden.

Tabel 1.7 Waardering van de autonome ontwikkeling ten opzichte van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
inclusiviteit	inclusieve Overijsselse samenleving, waarin iedereen mee kan doen	de mate waarin de plek waar je woont of opgroeit bepaalt wat je kansen zijn om deel te nemen aan de samenleving	overwegend goed	overwegend goed

1.4 (Sociale) veiligheid

Om de (sociale) veiligheid in kaart te brengen is gebruik gemaakt van statistische gegevens die ingaan op criminaliteit en misdaad, en enquêtegegevens die ingaan op de ervaren veiligheid. De statistische gegevens zijn in kaart gebracht door middel van de Leefbaarometer. De Leefbaarometer biedt inzicht in belangrijkste ontwikkelingen binnen de gemeten leefbaarheid in Nederland. Voor het aspect veiligheid is gebruik gemaakt van de veiligheidsindicator. Voor de indicator zijn gegevens gecombineerd van onder andere overlast, criminaliteit en vernielingen. Deze gegevens worden voor elke gemeente in Nederland berekend, waarna per gemeente een afwijking van het Nederlands gemiddelde wordt berekend. De meest recente gegevens uit 2018 zijn voor dit aspect gebruikt. Als toevoeging hierop zijn gegevens van het CBS ingaande op de ervaren veiligheid geraadpleegd welk inzicht geven in een groot aantal onveiligheidsbelevingen.

Er wordt bijvoorbeeld ingegaan op welke locaties als onveilig worden aangevoeld (uitgaansgelegenheden, stadscentra, openbaar vervoer), maar ook aspecten zoals respectloos gedrag en vermijdend gedrag door een onveilig gevoel.

Naast deze gegevens zijn ook statistische gegevens van bevolkingsprognoses geraadpleegd om inzicht te verkrijgen in de bevolkingsgroei van de provincie Overijssel. Als toevoeging hierop zijn gegevens van ervaren veiligheid geraadpleegd welk inzicht gegeven in een groot aantal onveiligheidsbelevingen.

Tabel 1.8 Criterium (sociale) veiligheid

Aspect	Doel	Criterium	Databron
(sociale) veiligheid	geen duidelijk doel geformuleerd	de (ervaren) (sociale) veiligheid	Leefbaarheid in Nederland 2018 (Rigo & Atlas voor gemeenten, 2019) Regionale Monitor Brede Welvaart (CBS, 2020) regionale bevolkings- en huishoudensprognose (PBL/CBS 2019) StatLine - (On)veiligheidsbeleving: regio (CBS, 2019)

1.4.1 Huidig beleid

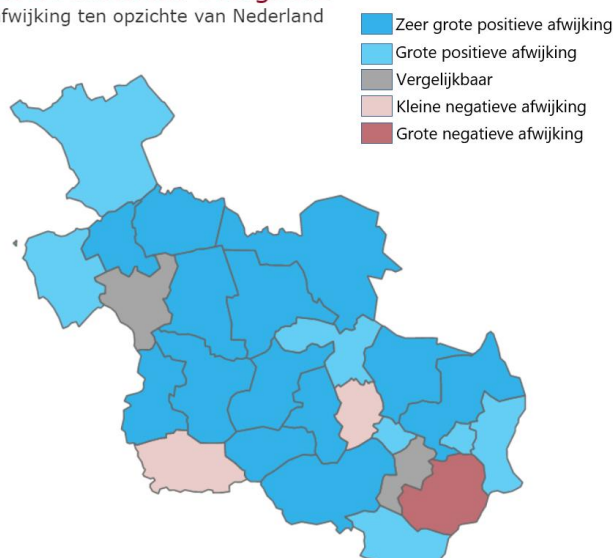
De provincie Overijssel stelt in het Coalitieakkoord 2019-2023 dat ondermijning van de democratie een gevaar vormt voor onze democratie en samenleving. Samen met gemeenten en andere partners wordt hier hard tegenop getreden. Daarbij wordt bijvoorbeeld gedacht aan het verminderen van (drugs)criminaliteit in het landelijk gebied (provincie Overijssel, 2019).

1.4.2 Huidige situatie

In de provincie Overijssel vinden er ten opzichte van het landelijk gemiddelde minder misdrijven plaats. Per 1.000 inwoners vinden er landelijk 47 misdrijven plaats, in Overijssel ligt dit cijfer lager op 37 misdrijven. De provincie staat hiermee op de vierde plek van provincies als het gaat om het minste aantal misdrijven per provincie. Evenals in de rest van Nederland zijn de meeste misdrijven per 1.000 inwoners in de grote steden te vinden. Koploper is Enschede met 57 misdrijven per 1.000 inwoners, waarna Almelo en Zwolle volgen met 51 misdrijven per 1.000 inwoners (CBS, 2020). Uit gegevens van de Leefbaarometer blijkt dat gemiddeld genomen de veiligheid in de provincie Overijssel hoger ligt dan het Nederlands gemiddelde. De Leefbaarometer stelt, onder andere met behulp van het aantal gemeten misdrijven, een veiligheidsscore op voor elke gemeente in Nederland. Andere gegevens die opgenomen zijn, zijn bijvoorbeeld het aantal vernielingen, verstoringen van de openbare, en het aantal maal overlast op straat. Onderstaande afbeelding geeft de veiligheidskaart weer in relatie tot het Nederlands gemiddelde. Een positieve afwijking betekent dat de gemeten veiligheid in een gemeente hoger ligt dan het landelijk gemiddelde.

Leefbaarheid: veiligheid

afwijking ten opzichte van Nederland

Vrijwel elke gemeente in Overijssel scoort hoger op de veiligheids-indicator. Uitzondering hierop is gemeente Enschede met een grote negatieve afwijking ten opzichte van het Nederlands gemiddelde. Daarnaast is in gemeente Almelo en Deventer met een kleine negatieve afwijking ten opzichte van het Nederlands gemiddelde zichtbaar. Buiten deze 3 gemeentes kan worden gesteld dat de veiligheid in de provincie Overijssel significant hoger ligt dan in de rest van Nederland (Rigo/Atlas voor gemeenten, 2019).

Naast de gemeten daadwerkelijke misdaad in de provincie is het ook belangrijk om inzicht te verkrijgen in de ervaren veiligheid van de inwoners. In de provincie Overijssel voelt ongeveer 1,1 % van de bevolking zich vaak onveilig in zijn of haar eigen buurt. Dit percentage ligt net wat onder het landelijk gemiddelde van 1,4 % (CBS, 2019). Bij benadering van de gegevens blijkt dat voor elke vorm van onveiligheidsbeleving het provinciaal gemiddelde lager is dan het landelijk gemiddelde. Regionaal vallen er echter wel enkele opvallende verschillen waar te nemen. Inwoners van Twente voelen zich procentueel onveiligere dan inwoners van IJsselland. Vooral opmerkelijk is de onveiligheidsbeleving rondom uitgaansgelegenheden, stadscentra en treinstations, welke in Twente boven het landelijk gemiddelde liggen. Buiten deze afwijkingen beoordelen Twentenaren echter de veiligheid in de directe omgeving beter dan het Nederlands gemiddelde (CBS, 2019).

Conclusie

Op basis van de gebruikte gegevens kan worden vastgesteld dat de veiligheid van grote delen van de provincie Overijssel hoger ligt dan in de rest van Nederland. Een verklaring ligt in het lagere aandeel misdrijven, de overwegend lagere bevolkingsdichtheid in Overijssel ten opzichte van de rest van Nederland, en de hoge mate van sociale cohesie door bijvoorbeeld het noaberschap in veel gemeenschappen. De huidige situatie is daarom beoordeeld als 'overwegend goed'.

Tabel 1.9 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
(sociale) veiligheid	geen duidelijk doel geformuleerd	de (ervaren) (sociale) veiligheid	overwegend goed

1.4.3 Autonome ontwikkeling

Zowel landelijk als provinciaal is de afgelopen jaren een afname zichtbaar in het aantal inwoners dat zich onveilig voelt in zijn of haar buurt. Het aantal misdrijven binnen de provincie is de afgelopen jaren ook sterk afgenomen (CBS, 2019). Naar verwachting zal deze trend zich voort blijven zetten in de provincie.

Uit de Leefbaarometer blijkt dat de (ervaren) veiligheid in grote steden aanzienlijk lager is dan in rurale gebieden. Een grote toename in het aantal inwoners zou dus voor knelpunten kunnen zorgen in de provincie Overijssel. In 2030 zal het aantal huishoudens in de provincie Overijssel naar verwachting met 21.600 huishoudens toenemen (PBL/CBS, 2019). Deze toename van huishoudens kan leiden tot een druk op vele facetten van de maatschappij (Rigo/Atlas voor gemeenten, 2019). Dit is een marginale toename, welk waarschijnlijk niet een grote verschuiving in de veiligheid teweeg zal brengen.

Conclusie

Het is de verwachting dat noaberschap een positieve rol blijft hebben op de sociale veiligheid in Overijssel. Daarnaast zijn er geen concrete aanleidingen om een toename in de onveiligheid te verwachten. Er is daarom gekozen voor de beoordeling 'overwegend goed'.

Tabel 1.10 Waardering van de autonome ontwikkeling ten opzichte van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
(sociale) veiligheid	geen duidelijk doel geformuleerd	de (ervaren) (sociale) veiligheid	overwegend goed	overwegend goed

1.5 Gezonde leefstijl

Het aspect gezondheidsbevordering hanteert diverse indicatoren om een beeld te geven van de wijze waarop de leefomgeving gezond gedrag stimuleert. Denk daarbij aan de beweegrichtlijnen, de modal-split en beweegvriendelijkheid. De indicatoren ervaren gezondheid en overgewicht worden bij de huidige situatie betrokken om een beeld te krijgen van de gezondheid van inwoners van Overijssel. Deze indicatoren worden echter maar voor een (beperkt) deel verklaard vanuit de fysieke leefomgeving (zie achtergrondkader in paragraaf 1.1) en dienen daarmee vooral als aanvullende informatie voor de uitgangssituatie.

Tabel 1.11 Criterium het aandeel inwoners met een gezonde leefstijl, de vervoerskeuze en de beweegvriendelijkheid van de leefomgeving

Aspect	Doel	Criterium	Databronnen
gezondheidsbevordering	het aandeel inwoners met een gezonde leefstijl	het aandeel inwoners met een gezonde leefstijl, de vervoerskeuze en de beweegvriendelijkheid van de leefomgeving	<ul style="list-style-type: none">- gezondheidsmonitors 2020 (GGD);- onder andere beweegrichtlijn en beweegvriendelijke leefomgeving, ervaren gezondheid, over- of ondergewicht;- CBS/OVIN;- Vervoerswijzekeuze (CBS)

1.5.1 Huidige beleid

Beweegrichtlijn en overgewicht

In 2018 is er vanuit de rijksoverheid het Nationale Preventieakkoord opgesteld om roken, overgewicht en alcoholgebruik in Nederland te reduceren. Met name voor overgewicht is dit urgent, omdat de prevalentie hiervan, in tegenstelling tot roken en alcohol, nog autonoom (sterk) toeneemt. De preventie focust zich op:

- 1 gezond eten;
- 2 bewegen;
- 3 een gezondere omgeving.

Punten 2 en 3 zijn duidelijk vervlochten met ruimtelijk beleid. De doelstelling van het Preventieakkoord is om in 2040 overgewicht terug te dringen naar 38 %, dat is nu nog rond de 49 % en zal zonder extra beleidsinterventies stijgen tot 62 %. Het Preventieakkoord is er op gericht om 75 % van de Nederlanders in 2040 te laten voldoen aan de beweegrichtlijnen (5 maal per week 30 minuten lichte inspanning), dat was in 2017 nog 47 % en is in 2020 51,7 %. Het akkoord is ondertekend door het ministerie van VWS, de vereniging van Nederlandse gemeenten, zorgverzekeraars en onderwijsinstellingen.

Verplaatsingsgedrag

Binnen het Nationaal Preventieakkoord richt het gezondheid bevorderende verplaatsingsbeleid zich op het verbeteren van de fiets- en wandel infrastructuur. Het faciliteren van fietsgebruik als manier voor werk- en schoolbezoek is ook een actiepoint waaraan samen met de Fietsersbond en Wandelnet wordt gewerkt. In een vergelijking van alle provincies in De Fietsvisie 2019-2023¹ scoort Overijssel goed; er wordt de komende jaren structureel geïnvesteerd in deze gezondheid bevorderende vorm van transport.

Beweegvriendelijke omgeving

Deze indicator overlapt met punt 2 en 3 van het Nationaal Preventieakkoord: bewegen stimuleren en een gezondere omgeving maken. Het beleid hieromheen is gericht op bijvoorbeeld sport- en beweeg-aanbieders zoals clubs en verenigingen met kennis en middelen te ondersteunen. Ook het laagdrempeliger maken van het sportaanbod voor met name kinderen en sociaaleconomisch zwakkeren is prioriteit in het beleid. Het groene aspect van een beweegvriendelijke omgeving wordt ook in het Nationaal Preventieakkoord genoemd, en de bewezen relatie met gezondheid wordt hier meermaals aangehaald.

1.5.2 Huidige situatie

Beweegrichtlijn en overgewicht

In Overijssel voldoet 54,9 % van de inwoners aan de beweegrichtlijn, dat is hoger dan het Nederlands gemiddelde van 51,7 %, maar nog ver onder de 75 % streefwaarde in 2040. Uit tabel 1.12 blijkt dat Overijssel relatief veel gewichtsprobleem heeft. Echter ervaren meer mensen (80,9 % in 2020) in de provincie een goed tot zeer goede gezondheid vergeleken met het nationaal gemiddelde (79,1 %). Hetzelfde geldt voor beweging; hoewel meer mensen in Overijssel bewegen (54,9 %) dan in Nederland (51,7 %), is er een hogere prevalentie van overgewicht (BMI >25) en obesitas (BMI >30).

Tabel 1.12 Overijssel en Nederland vergeleken²

	Nederland		Provincie Overijssel		Beleidsdoel
	2016	2020	2016	2020	2040
(zeer) goed ervaren gezondheid	75,6 %	79,1 %	77,6 %	80,9 %	-

¹ <https://files.fietsersbond.nl/app/uploads/2019/10/01123503/Fietsambities-van-de-provinciebesturen-2019-2023-definitief.pdf>.

² [Gezondheidsmonitor \(2016\)](#), [Gezondheidsmonitor 2020](#) (CBS statline).

	Nederland		Provincie Overijssel		Beleidsdoel
	2016	2020	2016	2020	2040
voldoet aan beweegerichtlijn	47 %	51,7 %	-	54,9 %	75 %
overgewicht + obesitas	48,8 %	49,5 %	50,4 %	51,9 %	38 %

Verplaatsingsgedrag

Inwoners van Overijssel reizen dagelijks iets vaker en over een grotere afstand dan gemiddeld in Nederland zoals te zien is in tabel 1.13. De cijfers van 2020 zijn door de corona-lockdowns vertekend en hierom niet opgenomen. Binnen Overijssel wordt gemeten naar reisafstand het vaakste de auto, trein of fiets gekozen. In de provincie wordt de auto zowel vaker als langer gebruikt dan gemiddelde in Nederland. Ook fietsverplaatsingen vinden zowel gekeken naar frequentie als afstand bovengemiddeld vaak plaats in Overijssel. Het aantal verplaatsingen te voet ligt daarentegen onder het Nederland gemiddeld, zowel qua frequentie als afstand. Voor bus, tram en metro reizen zijn geen Overijsselse CBS-cijfers, ook niet van eerdere jaren. De reden hiervoor is onbekend.

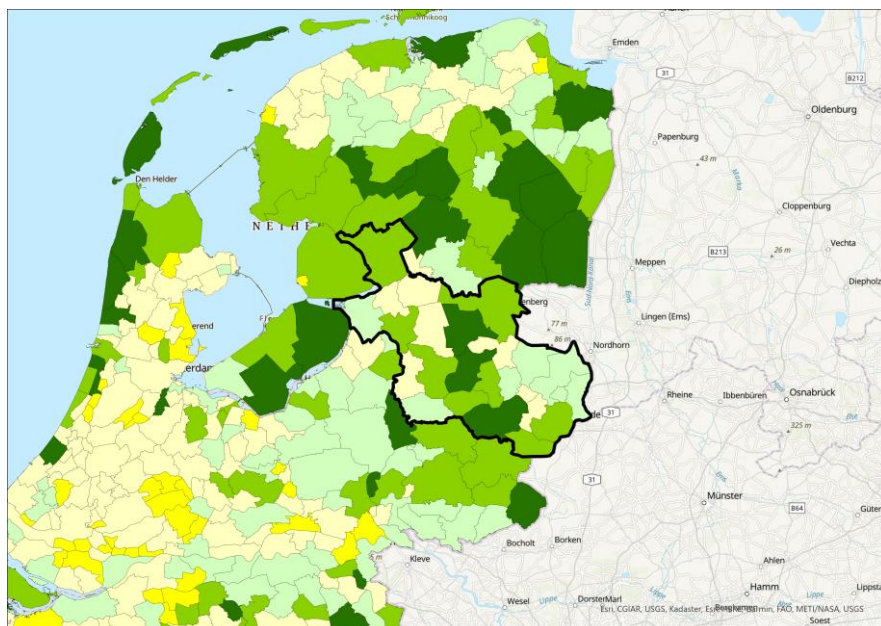
Tabel 1.13 Verplaatsingsmethoden en frequentie (2019, CBS)

modaal (2019)	Nederland		Provincie Overijssel	
	verplaatsingen p.p. per dag	kilometer	verplaatsingen p.p. per dag	Kilometer
totaal	2,71	36,00	2,80	38,69
auto	1,26	24,67	1,29	25,74
trein	0,08	4,08	0,07	5,05
bus/tram/metro	0,07	1,06	-	-
fiets	0,76	3,01	0,92	3,46
lopen	0,43	0,88	0,37	0,78
overig	0,11	2,30	0,14	3,41

Beweegvriendelijke omgeving

In afbeelding 1.4 is weergegeven hoeveel de leefomgeving mensen uitnodigt om te bewegen. Hoe meer sporthallen, speeltuinen, bossen of strand, hoe hoger de gemeente scoort. Ook de nabijheid van deze indicatoren en de aanwezigheid van fiets- en wandelpaden tellen mee in de beoordeling (welke tussen de 1-5 kan liggen). De daadwerkelijke score ligt in Nederland tussen de 1.4 en 4.2, met een gemiddelde van 2.6. In Overijssel is deze spreiding 2.19 (Borne) tot 3.81 (Ommen), met een gemiddelde boven de 2.6. De huidige situatie is dus goed te noemen.

Afbeelding 1.4 Kernindicator beweegvriendelijke omgeving (Mulier Instituut, 2017)

Conclusie

De beoordeling van Overijssel met betrekking tot gezondheidsbevordering in de huidige situatie is 'redelijk'. Vergeleken met Nederland is de prevalentie van overgewicht hoog. De mate van beweging en ervaren gezondheid zijn daarentegen wel positief. Deze indicatoren staan echter nog ver van de beleidsdoelen voor 2040. Het gebruik van actieve manieren van transport zoals fietsen en lopen is neutraal beoordeeld, er wordt meer gefietst maar minder gelopen, en vooral veel auto gereden. De toegang en beschikbaarheid van sportfaciliteiten, fietspaden en groen is bovengemiddeld hoog in Overijssel. Omdat de combinatie van deze indicatoren afwisselend een positieve en negatieve tendens laat zien is de huidige situatie als 'redelijk' beoordeeld.

Tabel 1.14 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
gezondheidsbevordering	in 2040 voldoen aan de doelstellingen uit het preventieakkoord	het aandeel inwoners met een gezonde leefstijl	redelijk

1.5.3 Autonome ontwikkeling

Beweegrichtlijn en overgewicht

In het Nationale Preventieakkoord wordt de autonome ontwikkeling op het gebied van overgewicht geschetst. Zonder ingrijpen zal 62 % van de volwassenen in 2040 overgewicht hebben (matig en zwaar). Dit percentage was in 2020 nog 49,5 % (zie tabel 1.12). De autonome ontwikkeling is dus negatief. Voor beweging is het doel om 75 % van de mensen te laten voldoen aan de beweegrichtlijn, dat was in 2017 nog 47 %, zonder additionele maatregelen zal dat dus autonoom ook niet worden bereikt.

Verplaatsingsgedrag

De autonome ontwikkelingen (met name van het OV-gebruik) zijn door de corona-lockdowns onzekerder geworden. Deze uitzonderlijke situatie geeft wel mogelijkheid tot het in gang zetten van een (vanuit gezondheidsperspectief) positieve ontwikkelingen.

De structurele investeringen van de provincie in het fietsnetwerk kunnen bijdragen aan een modal-shift richting actieve mobiliteit. De nationale trend voor verplaatsingsgedrag is een totale afname van het aantal verplaatsingen en een toename van het aantal afgelegde kilometers. Deze lagere frequentie en hogere afstand geldt voor de auto, de fiets en het lopen en er lijkt geen sterke verschuiving tussen de vervoersmiddelen plaats te vinden¹.

Beweegvriendelijke omgeving

De beweegvriendelijke omgeving heeft een goede uitgangssituatie, de verwachtingen over de ontwikkelingen zijn niet duidelijk.

Conclusie

In de autonome ontwikkeling dreigen de gewichts- en bewegingsdoelen niet te worden gehaald en de lijkt de auto in Overijssel een hoofdrol te blijven vervullen in verplaatsingsgedrag. Tegelijkertijd is de uitgangssituatie ten aanzien van een beweegvriendelijke leefomgeving goed. Vanwege de wisselende trends wordt de autonome ontwikkeling als 'redelijk' beoordeeld.

Tabel 1.15 Waardering van de autonome ontwikkeling ten opzichte van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
gezondheidsbevordering	in 2040 voldoen aan de doelstellingen uit het preventieakkoord	het aandeel inwoners met een gezonde leefstijl	redelijk	redelijk

1.6 Toegankelijkheid groen

De toegankelijkheid tot groen kan bijdragen aan een actievere levensstijl, biedt sportmogelijkheden, minder hitte-gerelateerde gezondheidseffecten en een betere mentale gezondheid van direct omwonenden. Hierom de nabijheid van groen relatief tot woningen onderdeel van het aspect gezondheidsbevordering.

Tabel 1.16 Criterium afstand en toegankelijkheid tot groenvoorzieningen

Aspect	Doel	Criterium	Databronnen
gezondheidsbevordering	verbeteren van de toegang tot groenvoorzieningen	afstand en toegankelijkheid tot groenvoorzieningen	CBS - nabijheid voorzieningen - Groenvoorzieningen

1.6.1 Huidige beleid

Provincie Overijssel is bezig om zelf meer natuur in stads- en dorp kernen te plaatsen, kinderen meer de natuur in de krijgen en natuur voor zorg-behoefte mensen te realiseren^{2 3}. Overijssel beschermt provinciaal gezien echter relatief weinig natuurlandschap, circa 24 %⁴ wordt hard beschermt. Hard beschermde natuur houdt in dat er een nee-tenzij-regime geldt met betrekking tot niet natuurlijke ontwikkelingen. Hard

¹ CBS: mobiliteitstrend; per rit, vervoerswijzen, reismotief, leeftijd en geslacht.

² <https://www.overijssel.nl/onderwerpen/natuur-landschap/natuur-dichtbij/>.

³ <https://groenbezig.nl/groepen/groeneloperoverijssel>.

⁴ https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/nederlandse_landschapsbeleid_in_kaart_achtergrondrapport_definitief_29_augustus_2019_0.pdf.

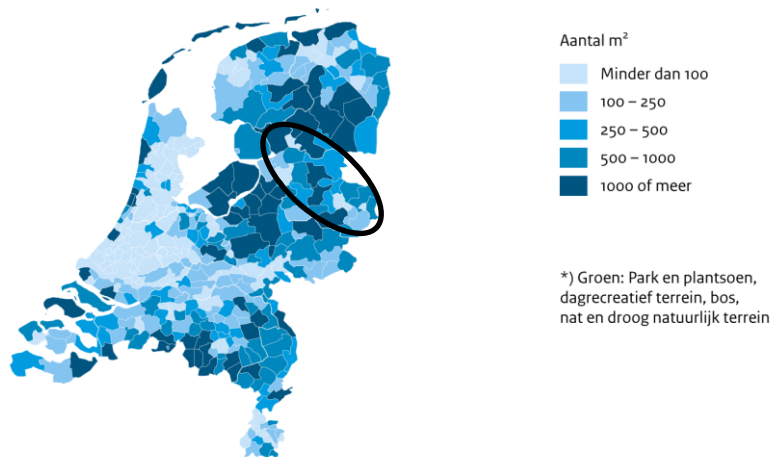
beschermde groengebieden zijn in het geval van Overijssel met name gebieden die vallen onder Natura 2000 en Natuur Netwerk Nederland.

1.6.2 Huidige situatie

Overijssel heeft een hoog aantal vierkante meters groen per inwoner (afbeelding 1.5). Ook de gemiddelde reisafstand tot bos (afbeelding 1.6) is in Overijssel, zeker vergeleken met Noordwest Nederland, relatief klein.

Afbeelding 1.5 Groen per inwoner (gemeente)

Hoeveelheid groen* per inwoner per gemeente, 2015

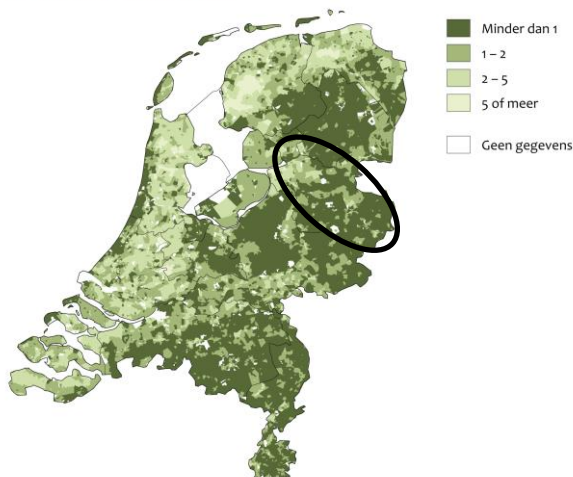

Bron: CBS

CBS/feb20
www.clo.nl/nlo06211

Afbeelding 1.6 Afstand tot bos in kilometers (gemeente)

Aantal kilometer tot bos, 2010

Bron: CBS.

CBS/apr16
www.clo.nl/nlo54603

Conclusie

In Overijssel is relatief veel groen beschikbaar en is de afstand tot deze groenvoorzieningen beperkt. Vanwege deze goede toegankelijkheid en beschikbaarheid wordt de huidige situatie als overwegend goed beoordeeld.

Tabel 1.17 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
gezondheidsbevordering	verbeteren van de toegang tot groenvoorzieningen	afstand en toegankelijkheid van woningen tot groenvoorzieningen	overwegend goed

1.6.3 Autonome ontwikkeling

In stedelijke gebieden neemt de hoeveelheid groen waarschijnlijk toe door toenemende aandacht voor en beleidsinzet op vergroening en klimaatadaptatie in combinatie met ruimtebesparingen door mobiliteitstransitie (VTV, 2018). Voor meer landelijk gebied is er echter een negatieve ontwikkeling verwacht door stedelijke uitbreiding in niet-beschermde natuur en (duurzame) energieopwekking (windmolens, zonneparken).

Conclusie

In stedelijke gebieden neemt de beschikbaarheid van groen naar verwachting autonoom toe. In landelijke gebieden juist autonoom af. Deze tegengestelde ontwikkelingen zorgen dat de autonome ontwikkeling net als de huidige situatie als 'overwegend goed' beoordeeld wordt. Aandachtspunt is dat er door toenemende bevolkingsdichtheid in stedelijke gebieden ook hogere eisen gesteld worden aan de kwaliteit van groenvoorzieningen (relatief minder groen per persoon ondanks toename van groen in absolute zin).

Tabel 1.18 Waardering van de autonome ontwikkeling ten opzichte van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
gezondheidsbevordering	verbeteren van de toegang tot groenvoorzieningen	afstand en toegankelijkheid van woningen tot groenvoorzieningen	overwegend goed	overwegend goed

2 EFFECTBEOORDELING PERSPECTIEVEN

Dit hoofdstuk laat de effectbeoordeling van de vier perspectieven zien. Paragraaf 2.1 beschrijft de effecten (kansen, risico's en kanttekeningen) per perspectief voor de sociale samenhang in de provincie. Paragraaf 2.2 en 2.3 gaan vervolgens in op de effecten per perspectief op respectievelijk inclusiviteit en (sociale) veiligheid. Paragraaf 2.4 en 2.5 gaan tot slot in op de effecten van de perspectieven op gezonde leefstijl en toegankelijkheid van groen. Per criterium wordt afgesloten met een vergelijking van de perspectieven.

2.1 Sociale samenhang

2.1.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.1 Sociale samenhang perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's
1 in de stad kans op meer sociale samenhang door meervoudig ruimtegebruik;	1 door te focussen op concentratie in stedelijke gebieden komt het platteland onder druk te staan. Landelijke culturele en sociale voorzieningen kunnen verdwijnen waardoor de sociale samenhang in deze gebieden afneemt;
2 dit perspectief stimuleert sociale voorzieningen (multifunctionele centra) in steden. Dit leidt tot een verbetering van de sociale samenhang in steden	2 verstedelijking kan ook leiden tot sociale anonimiteit en dus meer eenzaamheid;
	3 minder aandacht voor lokale initiatieven, hierdoor komt noaberschap (vooral in landelijke gebieden) onder druk te staan

Tabel 2.2 Sociale samenhang perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's
1 in de compacte steden kans op meer sociale samenhang door meervoudig ruimtegebruik;	1 door te focussen op concentratie in stedelijke regio's (Zwolle, Twente, Cleantech) kunnen kleine kernen in het platteland onder druk komen te staan. Sociale en culturele voorzieningen daar kunnen verdwijnen, waardoor sociale samenhang in deze gebieden kan afnemen;
2 dit perspectief stimuleert sociale multifunctionele centra. Hierdoor een kans om vooral in steden meer inwoners te bereiken;	2 verstedelijking kan ook leiden tot sociale anonimiteit en dus meer eenzaamheid
3 de vraagstukken uit de leefomgeving komen via een natuurlijk proces op de agenda waarmee het aansluit op de lokale behoefte en urgentie	

Tabel 2.3 Sociale samenhang perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's
1 meer kans op uitbreiding van dorpen en kleinere kernen en daardoor meer kans op sociale samenhang, vanwege groeiend noaberschap;	1 kwetsbare groepen die minder initiatiefrijk zijn kunnen niet meekomen in de samenleving;
2 perspectief biedt veel kansen voor mensen met initiatief, omdat lokale oplossingen gestimuleerd worden. Ontwikkeling van eigen woonomgeving leidt tot meer samenhang. Lokale samenhang (noaberschap) op het platteland en kleine kernen komt minder in gevaar, doordat er ruimte ontstaat voor eigen initiatief;	2 in steden is de anonimiteit groter waardoor initiatieven voor de bevordering van sociale samenhang niet altijd van de grond komen of slechts voor een hele beperkte groep
3 de vraagstukken uit de leefomgeving komen via een natuurlijk proces op de agenda waarmee het aansluit op de lokale behoefte en urgentie	

Tabel 2.4 Sociale samenhang perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's
1 meer kans op uitbreiding van dorpen en kleinere kernen (goedkopere grond en makkelijker ontwerpproces), en daardoor meer kans op sociale samenhang vanwege groeiend noaberschap;	1 spreiding van functies zorgt voor 'nabijheid op afstand'. Meer risico op 'ieder voor zich' waardoor de sociale samenhang van de samenleving in het geding komt;
2 impuls voor noaberschap door initiatieven van onderop. Ontwikkeling van eigen woonomgeving leidt tot meer	2 in steden is de anonimiteit groter waardoor initiatieven voor de bevordering van sociale samenhang niet altijd van de grond komen;

Kansen	Risico's
samenhang. Lokale samenhang (noaberschap) op het platteland en kleine kernen komt minder in gevaar, doordat er ruimte ontstaat voor eigen initiatief	3 kwetsbare groepen die minder initiatiefrijk zijn kunnen niet meekomen in de samenleving

2.1.2 Vergelijking perspectieven

Doordat perspectief 3 en 4 veel mogelijkheden bieden om lokale initiatieven te ondersteunen, kan de sociale samenhang van inwoners worden bevorderd. Vooral in perspectief 3, waar lokale oplossingen gestimuleerd worden zijn veel kansen zichtbaar. Het risico van deze perspectieven is echter wel dat initiatieven alleen van de grond komen in gebieden waar de sociale samenhang al groot is. Vooral in steden is het hierdoor mogelijk dat kwetsbare groepen of eenzame mensen achterblijven. Perspectief 1 en 2 kennen risico's als gevolg van de concentratie in steden. Een compacte internationale stad kan de sociale samenhang onder druk zetten. Perspectief 2 biedt echter wel kansen voor behoud (en waar nodig verbetering) van de sociale samenhang door maatschappelijk initiatief en natuurlijke kansen in dorpen te benutten. Daarnaast bieden perspectief 2 en 3 kansen door aan te sluiten op natuurlijke systemen waardoor de lokaal aanwezige structuur benut kan worden.

Tabel 2.5 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven			
				1	2	3	4
		Beoordeling	Beoordeling				
de mate van (ervaren) sociale samenhang (onder andere eenzaamheid, contact bureu)	vitale inwoners, die zo lang mogelijk, én zo goed mogelijk zelfstandig kunnen leven in een samenleving waar mensen voor elkaar klaarstaan	overwegend goed	overwegend goed	kansen 0	+	++	+
				risico's --	-	-	-

2.2 Inclusiviteit

2.2.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.6 Inclusiviteit perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's
1 door concentratie en inbreiding komt er extra werkgelegenheid in de steden. Dit biedt kansen voor stadsbewoners en inwoners woonachtig in omliggende gebieden;	1 concentratie in de stad leidt in het landelijk gebied en de dorpen tot minder (opleidings-)voorzieningen voor jongeren;
2 concentratie in steden leidt tot grootschalige ontwikkelingen van voorzieningen. Hierdoor ontstaan kansen om inwoners deel te laten nemen aan de samenleving. Vooral positief voor kwetsbare groepen woonachtig in steden	2 werkgelegenheid is geconcentreerd in de steden. Hierdoor zijn er minder baankansen in landelijke gebieden. Indien de bereikbaarheid van steden (met auto en OV) niet voldoende is gaat de inclusiviteit van het platteland erop achteruit

Tabel 2.7 Inclusiviteit perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's
1 door inbreiding en concentratie in stedelijke regio's extra werkgelegenheid in de hele provincie. Regio's bieden kansen voor omliggende gebieden;	1 concentratie in stedelijke regio's kan in het landelijk gebied en de dorpen tot minder (opleidings-)voorzieningen voor jongeren leiden;
2 een goed regionaal OV-systeem zorgt voor een goede bereikbaarheid van (opleidings-)voorzieningen en werklocaties voor alle doelgroepen	2 clustering van bedrijven en werkgelegenheid in stedelijke regio's kan leiden tot een verslechterd werkaanbod in landelijke gebieden. Indien de bereikbaarheid van steden (met auto en OV) niet voldoende is gaat de inclusiviteit van het platteland erop achteruit

Tabel 2.8 Inclusiviteit perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's
1 werkgelegenheid en voorzieningen zijn verspreid over de provincie. Dat biedt kansen voor inwoners van iedere regio;	1 door initiatieven van onderaf komen bestaat er een risico op versnippering van maatregelen. Hierdoor is er een risico dat voorzieningen in bepaalde gebieden of doelgroepen achterblijven;
2 door initiatief te leggen bij lokale netwerken kan door middel van deeloplossingen beter worden voorzien in de behoeftes en kansen van lokale gemeenschappen	2 minder initiatiefvolle burgers worden niet bereikt, hierdoor risico dat deze inwoners niet mee komen in de samenleving

Tabel 2.9 Inclusiviteit perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's
1 werkgelegenheid en voorzieningen zijn verspreid over de provincie. Dat biedt kansen voor inwoners van iedere regio;	1 door initiatieven van onderaf komen bestaat er een risico op versnippering van maatregelen. Hierdoor is er een risico dat voorzieningen in bepaalde gebieden of doelgroepen achterblijven. Dit geldt ook voor woningbouw;
2 door initiatief te leggen bij lokale netwerken kan door middel van deeloplossingen beter worden voorzien in de behoeftes en kansen van lokale gemeenschappen	2 minder initiatiefvolle burgers worden niet bereikt, hierdoor risico dat deze inwoners niet mee komen in de samenleving

2.2.2 Vergelijking perspectieven

Door voorzieningen en baangelegenheid te concentreren ontstaan kansen voor inwoners van steden en goed bereikbare dorpen. Echter kan concentratie in steden ook leiden tot een achteruitgang van landelijke gebieden. Inwoners van deze gebieden moeten verder reizen voor werk en voorzieningen. Vooral voor jongeren kan dit een sterk negatief effect hebben, doordat grote afstanden moeten worden afgelegd voor opleidingslocaties. Vooral in perspectief 1 is dit een groot risico. De focus van perspectief 2 op steden en goed bereikbare dorpen leidt tot minder risico's voor de inclusiviteit in het landelijke gebied. In perspectief 3 en 4 ligt initiatief bij de lokale gemeenschappen. Hierdoor kan lokaal ingespeeld worden op behoeftes en kansen. Echter, mogelijk blijven kwetsbare groepen of minder initiatiefvolle bewoners hierdoor wel achter en/of zijn minder betrokken. Anderzijds biedt spreiding van werklocaties en voorzieningen wel kansen doordat inwoners van landelijke gebieden minder ver hoeven te reizen, en daardoor niet belemmerd worden om deel te nemen aan de samenleving.

Tabel 2.10 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
		Beoordeling	Beoordeling	1	2	3	4	
de mate waarin de plek waar je woont of opgroeit bepaalt wat je kansen zijn om deel te nemen aan de samenleving	inclusieve Overijsselse samenleving, waarin iedereen mee kan doen	overwegend goed	overwegend goed	kansen	+	+	+	0
				risico's	--	-	-	--

2.3 (Sociale) veiligheid

2.3.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.11 (Sociale) veiligheid perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
1 concentratie kan bij goed ontwerp leiden tot meer sociale veiligheid;	1 stedelijk gebied over het algemeen minder sociaal veilig, door minder binding en sociale cohesie. De mate van het risico is ook vooral een kwestie van uitwerking;	algemene kanttekening: geen expliciete aandacht voor dit criterium.
2 concentratie kan leiden tot meer sociale controle	2 doordat de stad intensiever wordt bebouwd kans op minder noaberschap en sociale veiligheid;	Kanttekening bij kans 1: slecht ontwerp leidt tot minder sociale veiligheid
	3 in landelijk gebied mogelijk minder sociale veiligheid doordat hier minder gewoond en gewerkt wordt (afname sociale controle);	
	4 door concentratie in de stad is er meer leegstand op het platteland. Hierdoor is er meer risico op vandalisme, verloedering en criminaliteit	

Tabel 2.12 (Sociale) veiligheid perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
1 concentratie kan bij goed ontwerp leiden tot meer sociale veiligheid;	1 doordat de stad intensiever wordt bebouwd kans op minder noaberschap en sociale veiligheid;	algemene kanttekening: Geen expliciete aandacht voor dit criterium.
2 concentratie kan leiden tot meer sociale controle	2 in landelijk gebied buiten stedelijke regio's mogelijk minder sociale veiligheid doordat hier minder gewoond en gewerkt wordt (afname sociale controle);	Kanttekening bij kans 1: slecht ontwerp leidt tot minder sociale veiligheid
	3 door concentratie in stad meer leegstand op het platteland. Hierdoor meer risico op vandalisme, verloedering en criminaliteit	

Tabel 2.13 (Sociale) veiligheid perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
1 doordat lokale initiatieven gestimuleerd worden meer kans op maatschappelijk draagvlak, dit kan de sociale controle van burgers onderling vergroten;	1 spreiding van functies zorgt voor 'nabijheid op afstand'. Meer risico op 'individualisme'. Hierdoor risico op een achteruitgang van de ervaren (sociale) veiligheid	algemene kanttekening: Geen expliciete aandacht voor dit criterium.
2 door de openbare ruimte in te richten als ontmoetingsplek kan verloedering en anonimiteit tegen worden gegaan. Dit komt de (sociale) veiligheid ten goede		Kanttekening bij kans 2: de openbare ruimte als ontmoetingsplek kan ook leiden tot meer overlast (vooral in de avonden). Handhaving is hierin noodzakelijk

Tabel 2.14 (Sociale) veiligheid perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
1 doordat lokale initiatieven gestimuleerd worden meer kans op maatschappelijk draagvlak, dit kan de sociale controle van burgers onderling vergroten	1 spreiding van functies zorgt voor 'nabijheid op afstand'. Meer risico op 'individualisme'. Hierdoor risico op een achteruitgang van de ervaren (sociale) veiligheid	algemene kanttekening: geen expliciete aandacht voor dit criterium

2.3.2 Vergelijking perspectieven

Momenteel is het overwegend goed gesteld met de (sociale) veiligheid in de provincie Overijssel. Vooral in het landelijk gebied wordt een hoge sociale veiligheid gemeten. De perspectieven bieden weinig expliciete aandacht voor het onderwerp (sociale) veiligheid. Echter kan wel worden verondersteld dat een sterke concentratie in de stad de ervaren (sociale) veiligheid negatief kan beïnvloeden. Landelijk en provinciaal gezien ligt de ervaren (sociale) veiligheid in steden aanzienlijk lager dan in landelijk gebied. Door een woningbouw te concentreren in steden ervaren mensen veelal minder binding en sociale cohesie. Anderzijds leidt de vergrijzing en leegstand in het landelijk gebied tot meer criminaliteit en verloedering. De risico's bij perspectief 1 en 2 zijn hierom als zeer sterk negatief beoordeeld.

In perspectief 3 en 4 worden lokale initiatieven en projecten vanuit de kracht van de samenleving ondersteund. Dit kan leiden tot meer ervaren (sociale) veiligheid doordat inwoners regie hebben over de eigen leefomgeving. Echter is er ook een groot risico's waarneembaar voor deze perspectieven. Door spreiding van functies ontstaat het risico van segregatie en individualisme. Dit kan leiden tot een sterke verslechtering van de ervaren (sociale) veiligheid.

Voor alle perspectieven zijn geringe kansen waar te nemen die leiden tot een significante verandering ten opzichte van de referentiesituatie.

Tabel 2.15 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
		Beoordeling	Beoordeling	1	2	3	4	
de (ervaren) (sociale) veiligheid	PM	overwegend goed	overwegend goed	kansen	0	0	0	0
				risico's	--	--	-	-

2.4 Gezonde leefstijl

2.4.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.16 Het aandeel inwoners met een gezonde leefstijl voor perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's
1 grote kans op bevordering van een gezonde leefstijl door toename van gebruik van openbaar vervoer, fiets en wandelen als gevolg van de nabijheid van functies en voorzieningen in met name grote steden, zoals Enschede, Hengelo, Zwolle en Deventer, in combinatie met infrastructuur	1 risico op afname gezonde leefstijl door toename autogebruik in perifere gebieden vanwege grotere afstand tot voorzieningen en functies, vanwege afnemend draagvlak voor OV en voorzieningen buiten de grote steden

Tabel 2.17 Het aandeel inwoners met een gezonde leefstijl voor perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's
1 grote kans op bevordering van een gezonde leefstijl door toename van gebruik van openbaar vervoer, fiets en wandelen als gevolg van de nabijheid van functies en voorzieningen in stedelijke regio's in combinatie met verbetering van netwerken voor HOV en fiets	1 beperkt risico op afname gezonde leefstijl door toename autogebruik in perifere gebieden vanwege grotere afstand tot voorzieningen en functies in stedelijke regio's

Tabel 2.18 Het aandeel inwoners met een gezonde leefstijl voor perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
1 beperkte kans op bevordering van een gezonde leefstijl door niet of nauwelijks toename van wandelen, fietsen en OV-gebruik en juist meer autogebruik als gevolg van grote afstand tot voorzieningen en functies	1 risico door afnemend draagvlak voor (hoogwaardige) fiets- en OV-verbindingen als gevolg van spreiding van functie en uitbreiding	toegankelijkheid van groen kan beter zijn in dit perspectief en gezond gedrag stimuleren. Dit wordt echter bij het volgende criterium behandeld

Tabel 2.19 Het aandeel inwoners met een gezonde leefstijl voor perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
1 beperkte tot geen kans op bevordering van een gezonde leefstijl vanwege door niet of nauwelijks toename van wandelen, fietsen en OV-gebruik en juist veel meer autogebruik als gevolg van grote afstand tot voorzieningen en functies	1 groot risico door afnemend draagvlak voor (hoogwaardige) fiets- en OV-verbindingen als gevolg van spreiding van functie en uitbreiding	toegankelijkheid van groen kan beter zijn in dit perspectief en gezond gedrag stimuleren. Dit wordt echter bij het volgende criterium behandeld

2.4.2 Vergelijking perspectieven

Perspectief 1 en 2 bieden kansen op het bevorderen van een gezonde leefstijl door keuze voor wandelen, fietsen en OV in plaats van de auto. Bij perspectief 1 zijn deze kansen zeer groot, maar vooral voorbehouden aan inwoners van de grote steden (selectiever). Ook zijn de risico's voor perifere gebieden groter omdat draagvlak voor OV en voorzieningen afneemt. Bij perspectief 2 zijn de kansen iets minder groot, maar wel van toepassing op een veel grotere groep inwoners. Ook zijn de risico's voor perifere gebieden kleiner. In perspectief 3 en 4 zijn kansen beperkt en treden vooral risico's op een toename van een ongezonde leefstijl

op als gevolg van meer autogebruik dat gepaard gaat met de uitbreiding en spreiding van functies en voorzieningen.

Tabel 2.20 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
		Beoordeling	Beoordeling	1	2	3	4	
het aandeel inwoners met een gezonde leefstijl	in 2040 voldoen aan de doelstellingen uit het preventieakkoord	redelijk	redelijk	kansen	+	++	0	0
				risico's	--	-	-	--

2.5 Toegankelijkheid van groen

2.5.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.21 Toegankelijkheid van groen voor perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
1 geen tot beperkte kansen voor verbeteren afstand tot (grootschalig) groen voor inwoners van grote steden (zoals Enschede, Almelo, Hengelo, Zwolle en Deventer) door sterke concentratie van functies en stapeling ruimteclaims;	1 grote risico's op onvoldoende groen in de grote steden door een sterke concentratie van functies en stapeling van ruimteclaims in de openbare ruimte en ondergrond (energiesystemen en kabels en leidingen). In gebieden met hoge personendichtheden is er per inwoner relatief minder groen beschikbaar. Kwaliteit van groen is in met name de grote steden bepalend	
2 kansen voor verbetering van de kwaliteit van (kleinschalig) groen door vergroening van de openbare ruimte in grote steden;		
3 kansen voor verbeteren toegankelijkheid door nieuwe verbindingen en fijnmazig netwerk van voet- en fietspaden;		
4 grote kansen voor verbetering van afstand tot en toegankelijkheid van groen in gebieden buiten de grote steden		

Tabel 2.22 Toegankelijkheid van groen voor perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
1 kansen voor verbetering van de kwaliteit van groen door vergroening van de openbare ruimte en verweving in stedelijke regio's;	1 risico's op onvoldoende groen in de kernen van de stedelijke regio's door een concentratie van functies en stapeling van ruimteclaims in de openbare ruimte en ondergrond (energiesystemen en kabels en leidingen). In gebieden met hoge personendichtheden is er per inwoner relatief minder groen beschikbaar	
2 kansen voor verbeteren toegankelijkheid groen door fijnmazig netwerk van voet- en fietspaden en HOV-netwerk;		
3 kansen voor verbetering van afstand en toegankelijkheid van groen in de gebieden buiten de stedelijke regio's		

Tabel 2.23 Toegankelijkheid van groen voor perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
1 grote kans op verbetering van toegankelijkheid van het groen door spreiding en verweving in aansluiting op bestaande structuren (natuurlijke systemen)	1 risico op afname van kwaliteit van groen (versnippering)	

Tabel 2.24 Toegankelijkheid van groen voor perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
1 kans op verbetering van toegankelijkheid van het groen door spreiding van functies (maar net zo goed risico's)	1 groot risico toegankelijkheid en kwaliteit van groen door de functiescheiding en versnippering als gevolg van het niet aansluiten op bestaande structuren (technische (deel)oplossing)	

2.5.2 Vergelijking perspectieven

Perspectief 1 en 2 kennen beperkte kansen op verbetering van toegankelijkheid van het groen. Bij inbreiding en concentratie van functies is er beperkte fysieke ruimte voor het toevoegen van groen. Door de stapeling van ruimteclaims in een complex stedelijk gebied is het risico op onvoldoende (hoogwaardig) groen daarom groot, in met name perspectief 1. In perspectief 2 geldt dat verweving, aansluiten op bestaande (groen)structuren en het (HOV)-netwerk meer mogelijkheden biedt, waardoor risico's beperkter zijn. In perspectief 4 en met perspectief 3 zijn de kansen op betere toegankelijkheid van groen groot en zijn risico's beperkt tot een afname van de kwaliteit door spreiding en versnippering, met name in perspectief 4.

Tabel 2.25 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
		Beoordeling	Beoordeling	1	2	3	4	
afstand en toegankelijkheid van woningen tot groenvoorzieningen	verbeteren van de toegang tot groenvoorzieningen	overwegend goed	overwegend goed	kansen	+	+	++	+
				risico's	--	-	-	--

NOTITIE

Onderwerp Deelrapport Wonen en Woonomgeving
Project OER OOH Overijssel
Opdrachtgever Provincie Overijssel
Projectcode 122950
Status Definitief 02
Datum 6 april 2022
Referentie 122950/22-005.126
Auteur(s) A. Knipping MSc, S. Ghenam MSc

Gecontroleerd door M.H. Prins MSc
Goedgekeurd door drs. M.J. Schilt
Paraaf

Bijlage(n) -

Aan Provincie Overijssel K. Hulleman
Kopie -

1 INLEIDING

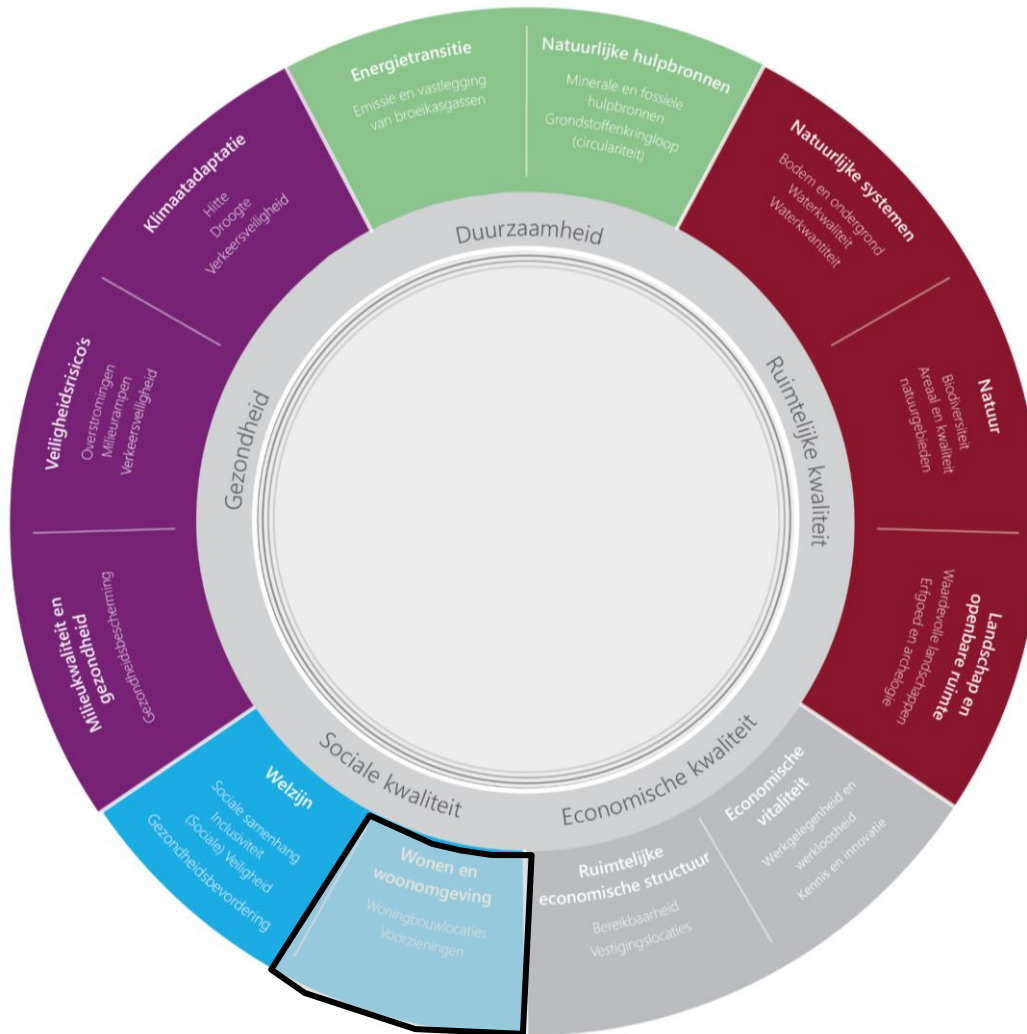
Het thema Wonen en Woonomgeving bestaat uit het aspect voorzieningen en woningbouwlocaties. Hierbij wordt ingegaan op recentelijke trends, en worden verschillen tussen gemeentes en regio's inzichtelijk gemaakt. Het thema verhoudt zich in grote mate met het thema Welzijn. In het voor u liggende thema zal er vooral worden ingegaan op absolute aantallen en prijzen van de woningbouwlocaties. In het thema Welzijn zal er vervolgens verder worden ingegaan op sociale aspecten, zoals sociale samenhang en inclusiviteit.

Tabel 1.1 Vergelijkingskader wonen en woonomgeving

Aspect	Criterium	Databronnen	Wat gaan wij ermee doen?
woningbouwlocaties	voldoende en betaalbare woningbouwlocaties	Woningkrapte in Overijssel (NVM/brainbay, 2020) Gemiddelde koopsom (Kadaster 2020) Inventarisatie Plancapaciteit Oktober 2021 (ABF Research, 2021a)	inzicht in de woningkrapte inzicht in woningprijzen, en inzicht in de recente prijsontwikkelingen op de woningmarkt inzicht geven in het beleid en de toekomstige staat van de woningmarkt in Nederland en Overijssel

Aspect	Criterium	Databronnen	Wat gaan wij ermee doen?
voorzieningen	aanwezigheid, kwaliteit en nabijheid van voorzieningen	Primos Online - Huishoudens (ABF Research, 2021b)	inzicht in het toekomstige aantal huishoudens in de provincie Overijssel
		Woonagenda West-Overijssel 2021-2025 (provincie Overijssel, 2021a)	inzicht geven in het beleid en de toekomstige staat van de woningmarkt in West-Overijssel
		Woonagenda West-Overijssel 2021-2025 (provincie Overijssel, 2021b)	inzicht geven in het beleid en de toekomstige staat van de woningmarkt in Twente
		Planmonitor wonen (provincie Overijssel, 2021c)	inzicht geven in woningbouwplannen in Overijssel
		Regionale kerncijfers Nederland. (CBS 2021)	inzicht geven in de nabijheid van verschillende voorzieningen en bevolkingsdichtheid
		Leefbaarheid in Nederland 2018 (Rigo & Atlas voor gemeenten, 2019)	geaggregeerd beeld van voorzieningen verkrijgen middels een kaart
		Groei én krimp in Overijssel (Het Oversticht, 2017)	inzicht in de gevolgen van groei en krimp op Overijsselse voorzieningen
		Regionale bevolkingsprognose (PBL/CBS, 2019)	inzicht in demografische ontwikkelingen van de beroepsbevolking

Afbeelding 1.1 Thema als onderdeel van het Rad van de Overijsselse leefomgeving

1.1 Woningbouwlocaties

Om het aspect woningbouwlocaties in beeld te brengen is er gebruik gemaakt van de krapte-indicator van de NVM, historische koopsomcijfers van het Kadaster, woonagenda's van de regio's Twente en West-Overijssel, Primos gegevens en is er gekeken naar verhuisgegevens van de Randstad naar provincies Overijssel en Gelderland.

De **krapte-indicator** geeft een benadering voor het aantal keuzemogelijkheden dat een potentiële koper op de woningmarkt heeft. De indicator wordt berekend als het aanbod aan het begin van de maand gedeeld door het aantal transacties in die maand. De krapte-indicator is opgesteld in het eerste kwartaal van 2017 en 2020. Recentelijk neemt de woningkrapte in Nederland per maand snel toe. Hierdoor zijn de gegevens van 2020 niet meer volledig actueel. Desalniettemin is toch gebruik gemaakt van de gegevens om inzicht te bieden in de recente historische trendontwikkeling van de woningkrapte.

De **koopsomcijfers** van het Kadaster geven inzicht in de gemaakte transacties tussen koper en verkoper. Om inzicht te geven in de historische prijsverandering zijn deze cijfers uit 2020 vergeleken met cijfers 2019.

Naast de gegevens van de NVM is het rapport **Inventarisatie Plancapaciteit** uit oktober 2021 geraadpleegd. De inventarisatie is opgesteld door ABF Research in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties. Het rapport geeft inzicht in de bouwopgaves per provincie. De bouwopgaves zijn tot stand

gekomen op basis van huishoudensprognoses. Uitgangspunt vormt de nationale bevolkingsprognose van het CBS. Deze nationale prognose wordt door het Primos-model trendmatig uitgewerkt tot op gemeentelijk niveau.

Vervolgens is in de inventarisatie de geplande plancapaciteit uiteengezet op basis van gegevens aangedragen door de provincieën. Deze gegevens zijn aangevuld met de meest actuele gegevens vanuit de planmonitor Wonen.

Afsluitend is ook gebruik gemaakt van een **verhuizingsonderzoek** toegespitst op verhuizingen vanuit de randstad naar provincie Gelderland en Overijssel. Dit onderzoek, uitgevoerd door RIGO geeft inzicht in binnenlandse migratiestromen en de mogelijk te verwachten toename van huishoudens als gevolg hiervan.

Tabel 1.2 Criterium woningbouwlocaties

Aspect	Doel	Criterium	Databron
woningbouwlocaties	de juiste woning op de goede plek	voldoende en betaalbare woningbouwlocaties	Woningkrapte in Overijssel (NVM/brainbay, 2020) Gemiddelde koopsom (Kadaster 2020) Inventarisatie Plancapaciteit - oktober 2021 (ABF Research, 2021a) Primos Online - Huishoudens (ABF Research, 2021b) Woonagenda West-Overijssel 2021-2025 (provincie Overijssel, 2021a) Woonagenda West-Overijssel 2021-2025 (provincie Overijssel, 2021b) (Planmonitor wonen (provincie Overijssel, 2021c)) Komen en Gaan (RIGO, 2020)

1.1.1 Huidig beleid

De provincie Overijssel heeft 7 ambities geformuleerd voor de woonagenda op middellange termijn. De ambities zijn vervolgens uitgewerkt in de regionale woonagenda's van Twente en West-Overijssel (provincie Overijssel, 2021a,b). De volgende 7 ambities zijn gevormd:

- 1 toevoegen van 60.000 woningen tot 2030:**
in de regionale woonagenda's gaan gemeenten en provincies de slag maken van sturen op aantallen naar sturen en verleiden op kwaliteit en toegankelijkheid. Er wordt een verbinding gelegd tussen nieuwbouw en herstructurering. De aantallen zijn de uitkomst van het sturen op kwaliteiten;
- 2 inspelen en voorsorteren op veranderende woningvraag:**
door vergrijzing, ontgroening en huishoudensverdunding neemt het aandeel kleine huishoudens fors toe. Dit gecombineerd met de bevolkingsgroei, leidt tot een gedifferentieerde kwaliteitsvraag binnen de regio's;
- 3 verstedelijking en stedelijke vernieuwing:**
de verstedelijking van onze regio's kan niet los gezien worden van economische- en mobiliteitsvraagstukken. Gebiedsontwikkelingen dienen als belangrijke motor voor woningbouw en vragen om inbreiding en uitbreiding om de groei te accommoderen, altijd in samenhang met de regio;

4 sterke dorpen en platteland in het regionale netwerk:

sterke regio's bestaan uit sterke steden én sterke dorpen en platteland. De groene en ruime woonmilieus waarmee Overijssel zich onderscheidt, liggen voor een groot deel in de dorpen. Er wordt steeds meer naar de dorpen gekeken voor het verlichten van de woningbouwopgave in de steden;

5 verduurzaming:

het regionale schaalniveau komt om de hoek kijken als het gaat om het verbinden en sluiten van ketens, het verknopen van besparing en individuele woningen aan collectieve energie-opwek op wijkniveau. Maar ook als het gaat om experimenteren en kennisdeling;

6 versnelling:

ondanks de inzet van provincie, marktpartijen, corporaties en gemeenten, stopt de woningproductie en wordt het benodigde tempo om tijdig voldoende nieuwbouwwoningen te realiseren niet gehaald. Versnelling realiseren we door tegelijk in te zetten op inbreiding en uitbreiding, met bijpassende stimuleringsmaatregelen, samenwerkingsvormen en proces- en procedureafspraken;

7 toegankelijkheid en doorstroming:

Naast dat de woningbouwproductie stopt, komt ook de doorstroming in de huidige woningvoorraad maar moeizaam op gang. De toegang voor verschillende doelgroepen tot de woningmarkt staat daarmee onder druk. Strategische nieuwbouw is een manier om de kansen voor verschillende doelgroepen te verbeteren, maar het vraagt om een breed gedragen aanpak.

Daarnaast heeft de provincie Overijssel de ambitie om de bestaande ruimte, bebouwing en infrastructuur beter en slimmer te benutten. Denk daarbij aan multifunctioneel en complementair ruimtegebruik (ondergronds en bovengronds), hergebruik en herbesteding van vrijkomend vastgoed en het concentreren van ontwikkelingen rond bestaande Infrastructuurknooppunten ([provincie Overijssel, 2021c](#)).

Om te voorzien in de huidige en toekomstige woningbehoefte beoogt de provincie Overijssel in 2030 in totaal 60.000 woningen te hebben toegevoegd aan het huidige woningaanbod. Circa 1/3 deel hiervan dient te worden gerealiseerd in de regio Twente en circa 2/3 deel in de regio West-Overijssel. Deze verdeling en ambitie is tot stand gekomen op basis van 3 elementen:

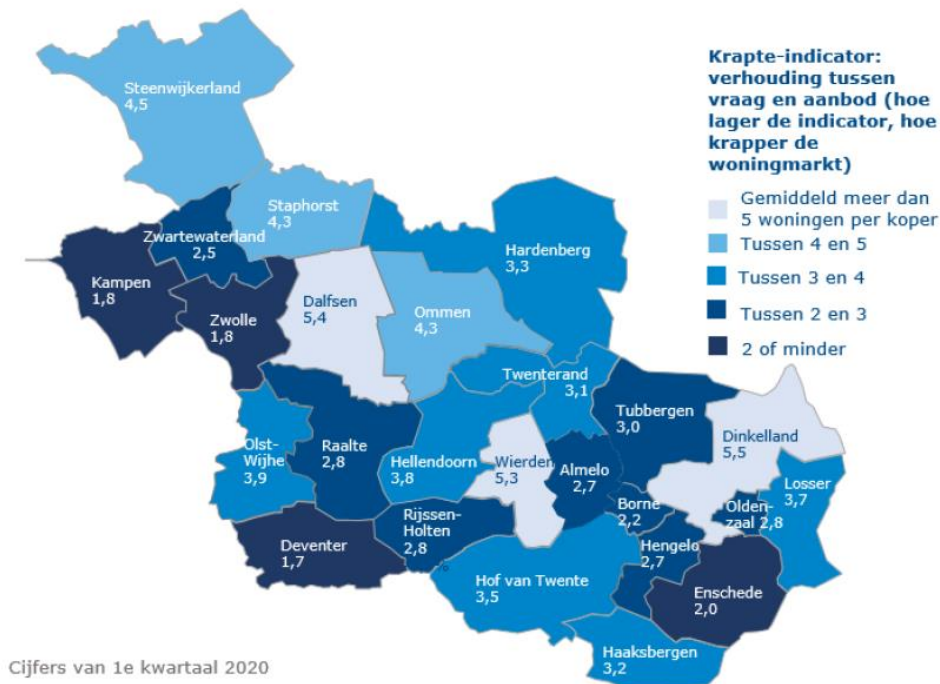
- 1 beschikbare woningbehoefteprognoses;
- 2 het naar voren halen van de woningbehoefte die ná 2030 ontstaat;
- 3 bijdragen en oplossen van de huidige woningnood in Nederland (provincie Overijssel, 2021a,b).

1.1.2 Huidige situatie

De provincie Overijssel kent, net als de rest van Nederland, een woningtekort. Om inzicht te krijgen in de woningtekorten kan gebruik worden gemaakt van de krapte-indicator. Deze indicator vergelijkt het aantal beschikbare woningen met het aantal kopers. Er is gebruik gemaakt van de krapte-indicator uit 2020. Door de snelle ontwikkelingen op de woningmarkt, neemt het woningtekort maandelijks toe. Hierdoor ligt de huidige krapte op de woningmarkt waarschijnlijk hoger dan in 2020. Om toch inzicht te bieden in de recente historische trendontwikkeling is gebruik gemaakt van de tot op heden meest recente cijfers uit 2020.

Landelijk genomen kon een koper in 2017 (eerste kwartaal) kiezen uit gemiddeld 6,7 woningen, in 2020 (eerste kwartaal) slechts uit 2,7. Er is sprake van een hogere woningkrapte in de meeste gemeentes binnen Overijssel. In de gemeentes Wierden (5,3), Dalfsen (5,4) en Dinkelland (5,5) waren vraag en aanbod nog redelijk in balans. Een aantal gemeentes lag in 2020 echter boven het Nederlands gemiddelde. Dit zijn voornamelijk gemeentes met grote steden zoals Zwolle (1,7), Kampen (1,8) en Enschede (2,0). Dit komt overeen met het landelijke beeld, waarbij grote steden veelal een hogere woning krapte hebben (NVM/brainbay, 2020). Afbeelding 1.2 toont het verschil tussen vraag en aanbod per gemeente.

Afbeelding 1.2 Woningkrapte in Overijssel (NVM/Brainbay, 2020)

Naar schatting bedraagt het woningtekort in 2021 circa 11.710 woningen in de provincie Overijssel. Het woningtekort in regio's is ongeveer gelijk met een tekort van 5.710 in West-Overijssel en 6.010 in Twente (ABF Research 2021b). Om de woningtekorten in de provincie tegen te gaan is in de afgelopen jaren een stijgende trend van nieuw bijgebouwde woningen zichtbaar. In 2019 lag het totaal aantal nieuw gebouwde woningen ten opzichte van gesloopte woningen in Overijssel op 4.611. Daarbovenop zijn in totaal 775 woningen toegevoegd aan de woningvoorraad door transformatie (herbestemming van woningen, kantoren en scholen tot woning). In totaal nam hiermee de woningvoorraad in de provincie Overijssel toe met 5.386 woningen.

Tussen 2019 en 2020 is de gemiddelde betaalde koopsom voor een woning in Nederland gestegen met 9 %. De provincie Overijssel vertoonde een gelijke stijging met het Nederlands gemiddelde, alhoewel de betaalde koopsom aanzienlijk lager lag. In 2020 bedroeg de gemiddelde koopsom EUR 282.953,00, in Nederland was dit EUR 334.488,00. Landelijk gezien is de koopsom van vrijstaande woningen het meest toegenomen met circa 11 %. De provincie Overijssel vertoont ook hierbij een soortgelijk beeld als de rest van Nederland. Regionaal is echter opvallend verschil zichtbaar in de toename van de gemiddelde koopsom. In Borne, Ommen en Staphorst is de gemiddeld betaalde koopsom het sterkst toegenomen met 15 %. Anderzijds is het opvallend dat gemiddelde koopsom in Twente minder hard zijn gestegen. In Almelo en Enschede en Hengelo is de procentuele verandering het kleinst met 6 %. In deze gemeentes lagen de betaalde koopsommen ook het laagst op EUR 222.781,00 in Almelo, en op EUR 249.146,00 in Hengelo. In 2 gemeentes in Overijssel is de gemiddelde koopsom hoger dan het Nederlands gemiddelde. In Dalfsen lag de gemiddelde koopsom in 2020 op EUR 343.488,00 en in Wierden op EUR 346.842,00 (Kadaster, 2021).

Conclusie

Evenals elders in Nederland is er een tekort aan het aantal woningen in de provincie Overijssel. Huizenprijzen in elk type woningen stijgen snel als gevolg van onvoldoende aanbod op de woningmarkt. Gevolg hiervan is dat niet elke inwoner van Overijssel een betaalbare woning kan vinden. Momenteel is er een woningtekort van 11.710 woningen. Dit betekent dat niet iedere inwoner van Overijssel een geschikte woning kan vinden. Daarmee zijn er knelpunten voor het behalen van doelen en wordt de huidige situatie van het criterium 'matig' beoordeeld.

Tabel 1.3 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
woningbouwlocaties	de juiste woning op de goede plek	voldoende en betaalbare woningbouwlocaties	matig

1.1.3 Autonome ontwikkeling

In opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft ABF Research een inventarisatie uitgevoerd van de huidige en toekomstige bouwopgave (ABF Research 2021a). De toekomstige bouwopgave is berekend vanuit de huishoudensgroei en de daaruit vloeiende toename van de woningbehoefte. De Primos bevolkingsprognose van het aantal huishoudens toont aan dat er in 2030 ruim 28.000 meer huishoudens zullen zijn in de provincie Overijssel dan in 2021. Hiermee stijgt het totale aantal huishoudens in de provincie Overijssel met circa 6 %. Procentueel groeit het aantal huishoudens in Twente (+4 %) minder sterk dan in West-Overijssel (+7 %) (ABF Research 2021b).

Naast de huishoudensgroei is het huidige woningtekort (zie paragraaf 1.1.2) en geraamde sloop in de provincie ook opgenomen in de inventarisatie van de toekomstige plancapaciteit. Dit tezamen nemende wordt in de periode 2021-2030 een bouwopgave van 34.500 woningen voorzien in de provincie Overijssel (ABF Research 2021a).

Onderdeel van de stijging van het aantal huishoudens in de provincie is een toenemend aandeel verhuizingen vanuit de randstad naar provincie Overijssel. Vooral in West-Overijsselse gemeenten is het aandeel verhuizingen vanuit de randstad hoog. Een zorg die in sommige regio's leeft is dat 'overlopers' uit de randstad met lokale woningzoekenden concurreren om het (schaarse) woningaanbod. Of dit zo is, hangt onder meer af van de lokale woningmarkt en de aard van de instroom. De kans dat woningzoekenden uit de diverse herkomstgebieden elkaar in de weg zitten is groot als ze qua leeftijd sterk op elkaar lijken. Er zijn echter ook kansen. Steden als Zwolle en Deventer trekken veel twintigers en dertigers uit de randstad, die kunnen bijdragen aan draagvlak voor typisch grootstedelijke voorzieningen. En dan zijn er ook regio's, zoals landelijk Twente, waar de vestigers uit de randstad een andere leeftijdsverdeling hebben dan de vestigers uit de eigen regio en waar ze op de woningmarkt deels in andere segmenten actief zijn. In plaats van bedreigend kan dit juist als kansrijk worden opgevat (Rigo, 2021).

Naar verwachting blijft het woningaanbod in de randstad in de nabije toekomst niet toereikend. Door de ontwikkeling omtrent de coronapandemie zou de behoefte aan ruim wonen (met mogelijkheid tot thuiswerken) nog wel eens extra kunnen toenemen. Hierdoor kan worden verwacht dat het aantal verhuizing vanuit de randstad aan zal houden of zelfs toe neemt (Rigo, 2021).

Om de bouwopgave van 34.500 woningen te kunnen faciliteren heeft de provincie Overijssel in de periode 2021-2030 een plancapaciteit van 45.102 woningen (minus sloop) (provincie Overijssel, 2021c). Dit is 131 % van de totale bouwopgave, en komt overeen met de landelijke verhouding van 135 %. De plancapaciteit is opgebouwd uit harde en zachte plannen. Harde plannen zijn vastgestelde woningbouwlocaties, en zachte plannen zijn nog niet vastgestelde locaties en potentiële locaties voor woningbouw (ABF Research 2021a).

De harde plancapaciteit tussen 2021 en 2030 in de provincie Overijssel zijn 17.552 woningen (provincie Overijssel, 2021c). Dit is 39 % van de totale plancapaciteit, en komt overeen met het Nederlands gemiddelde van 36 % (ABF Research 2021a). Door de juridische zekerheid van harde plannen geeft dit een goed inzicht in de korte termijn haalbaarheid van de bouwopgave. Tussen 2021 en 2025 vormen de harde plannen 77 % van de plancapaciteit, dit ligt net onder het Nederlands gemiddelde van 83 % (ABF Research 2021a). Dit betekent dat een groot deel van de verwachte uitbreiding van de woningvoorraad voor de periode tot en met 2025 op dit moment vastligt in harde vastgestelde bestemmingsplannen.

De verwachte bouwopgave zoals berekend door ABF Research wordt hiermee grotendeels bereikt. Anderzijds valt waar te nemen dat de geambieerde woningopgave van de provincie hiermee niet wordt bereikt. De provincie ambieert in totaal 60.000 woningen bij te bouwen, terwijl de harde- en zachte plancapaciteiten momenteel (minus sloop) 45.102 betreffen (provincie Overijssel, 2021c). Dit betekent dat in totaal voor circa 15.000 woningen extra locaties onderzocht dienen te worden.

Conclusie

De huidige situatie op de woningmarkt heeft sterke invloed op de autonome ontwikkeling. Momenteel is er sprake van grote woningtekorten in zowel Nederland als in de provincie Overijssel. Het aantal huishoudens in de provincie Overijssel neemt toe en daarnaast wordt er ook een (toenemende)migratiestroom vanuit de randstad verwacht. Deze factoren tezamen zorgen voor een toename in de vraag naar woningen.

Uit berekeningen van ABF Research blijkt dat grotendeels voorzien kan worden in deze toenemende vraag naar woningen. Echter blijkt ook uit de berekeningen dat maar gedeeltelijk voorzien kan worden in de gestelde ambitie van de provincie. Om de beoogde 60.000 nieuwe woningen in 2030 te realiseren dienen tussen 2021 en 2030 6.000 nieuwe woningen per jaar bijgebouwd te worden (inclusief 2021). Gelet op de in 2019 nieuw bijgebouwde woningvoorraad (inclusief sloop) van 5.386, kan jaarlijks niet worden voldaan aan de gestelde ambities. Daarnaast zijn de huidige harde- en zachte plancapaciteiten van 45.102 ook niet voldoende. De autonome ontwikkeling wordt daarmee beoordeeld als matig.

Tabel 1.4 Waardering van de autonome ontwikkeling ten opzichte van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
woningbouwlocaties	de juiste woning op de goede plek	voldoende en betaalbare woningbouwlocaties	matig	matig

1.2 Voorzieningen

Voor het aspect voorzieningen is onderzoek gedaan naar de nabijheid van de 8 voorzieningen: basisonderwijs, vmbo-scholen, havo/vwo-scholen, supermarkten (groter winkeloppervlak dan 150 m²), bibliotheken, zorg (huisartsenpraktijk), sportvoorzieningen en groenvoorzieningen. De nabijheid van de voorziening is vastgesteld op basis van de gemiddelde afstand die moet worden afgelegd door inwoners van een gegeven regio. De afstand is berekend in kilometers die afgelegd worden over de weg. Voor het merendeel van de gegevens is gebruik gemaakt van regionale kerncijfers gepubliceerd door het CBS in 2019. Doordat er in dit jaar geen gegevens zijn voor sport- en groenvoorzieningen is voor deze voorzieningen gebruik gemaakt van gegevens uit 2015.

Er is daarnaast ook gebruik gemaakt van de Leefbaarometer. De Leefbaarometer biedt inzicht in belangrijkste ontwikkelingen binnen de gemeten leefbaarheid in Nederland. In de voorzieningen indicator van de Leefbaarometer zijn gegevens gecombineerd van voorzieningen zoals scholen, gezondheidszorg en vervoer, maar ook voorzieningen als zwembaden en aanwezige horeca. Deze gegevens worden voor elke gemeente in Nederland berekend, waarna per gemeente een afwijking van het Nederlands gemiddelde wordt berekend. Voor dit aspect zijn de meest recente gegevens uit 2018 gebruikt.

Ten slotte zijn ook demografische gegevens van de huidig en toekomstige beroepsbevolking geraadpleegd, samengesteld door het Planbureau voor de Leefomgeving. Welk zijn aangevuld met inzichten van de impact van groei en krimp op voorzieningen in Overijssel.

Tabel 1.5 Criterium voorzieningen

Aspect	Doel	Criterium	Databron
voorzieningen	vitale inwoners, kunnen zo lang mogelijk én zo goed mogelijk zelfstandig leven in een samenleving waar mensen voor elkaar klaarstaan	aanwezigheid, kwaliteit en nabijheid van voorzieningen	Regionale kerncijfers Nederland. (CBS 2021) Leefbaarheid in Nederland 2018 (Rigo & Atlas voor gemeenten, 2019) Groei én krimp in Overijssel (Het Oversticht, 2017) Regionale bevolkingsprognose (PBL/CBS, 2019)

1.2.1 Huidig beleid

De provincie Overijssel beoogt dat elke inwoner goed en plezierig kan wonen, nu en in de toekomst. Op het gebied van voorzieningen stelt de provincie dat iedereen goede beschikking heeft tot basisvoorzieningen zoals onderwijs en zorg. In de Cultuurnota stelt de provincie het doel dat voor 2024 iedereen de beschikking heeft tot een volwaardige bibliotheek (provincie Overijssel, 2020).

In de beleidsnota sociale kwaliteit 2020-2024 is het beleid gericht op de sociale samenhang verder uiteengezet. Om kennis te kunnen borgen en benutten stelt de provincie dat een sterke maatschappelijke middenstructuur nodig is. De aanwezige kennis wordt benut door gesprekken te voeren met gemeenten, initiatiefnemers en vrijwilligers. Doel hiervan is dat ‘vitale inwoners, zo lang mogelijk én zo goed mogelijk zelfstandig kunnen leven in een samenleving waar mensen voor elkaar klaarstaan’ (provincie Overijssel, 2020). De beleidsnota richt zich op een drietal speerpunten:

- vitaliteit, positieve gezondheid & beweging: door lokale initiatieven te steunen helpt de provincie inwoners in contact te brengen met voorzieningen gerelateerd aan gezond bewegen en sporten;
- voorzieningen & diensten: de provincie investeert in eigentijdse voorzieningen en diensten zoals dorpshuizen, Kulturhusen en multifunctionele accommodaties, en draagt daarnaast ook bij opvangen van de gevolgen van ontwikkelingen als bevolkingskrimp en de coronacrisis.

1.2.2 Huidige situatie

De nabijheid van voorzieningen is opgesplitst in 6 voorzieningen en is weergegeven in tabel 1.7. Er is onderscheid gemaakt tussen de nabijheid van basisonderwijs, vmbo-scholen, havo/vwo-scholen, grote supermarkten, bibliotheken, zorg, sportvoorzieningen en groenvoorzieningen. Zowel het Nederlands gemiddelde, als de gemiddelde afstand in de provincie Overijssel is opgenomen in de tabel. Daarnaast zijn ook de afstanden voor elke gemeente berekend. De afstanden zijn gegeven in kilometers (km).

Tabel 1.6 Nabijheid van dichtstbijzijnde voorzieningen per regio (CBS 2021)

Woonregio's	Bevolkingsdichtheid (km ²) (2019)	Nabijheid zorg ¹ (km) (2019)	Nabijheid basisonderwijs (km) (2019)	Nabijheid van vmbo- school (km) (2019)	Nabijheid van Havo/vwo- school (km) (2019)	Nabijheid grote supermarkt (km) (2019)	Nabijheid Bibliotheek (km) (2019)	Nabijheid sportvoorzieningen (km) (2015)	Nabijheid groenvoorzieningen (km) (2015)
Nederland	416	1	0,7	2,5	3,3	0,9	1,9	1	0,5
Overijssel	338	1,2	0,8	2,7	4	1,1	1,9	1	0,5
Twente	576	1,3	0,8	2,7	5,0	1,1	2,0	1,0	0,6
West-Overijssel	335	1,5	0,9	3,8	5,6	1,4	1,9	1,3	0,6
stedelijk (bevolkingsdichtheid >500 km ²)	1117	1,0	0,7	1,8	2,5	0,8	1,8	1,0	0,5
ruraal (bevolkingsdichtheid <500 km ²)	219	1,6	0,9	3,7	6,4	1,4	2,0	1,2	0,6

Wanneer bovenstaande gegevens worden vergeleken met gegevens van bevolkingsdichtheden wordt een duidelijk beeld zichtbaar; in dunbevolktere gebieden (ruraal) is de nabijheid van voorzieningen lager. Dit geldt zowel voor kleine gemeenten zoals Staphorst (127 inwoners per m²), en Dalfsen (173 inwoners per m²), als voor de provincie als geheel. De gemiddelde bevolkingsdichtheid van Nederland ligt met 416 inwoners per m² aanzienlijk hoger dan het Overijssels gemiddelde van 338 inwoners per m² (CBS, 2021). Door het grote verschil in bevolkingsdichtheden is de nabijheid van voorzieningen lager, en is er dus een grote negatieve afwijking met het Nederlands gemiddelde zichtbaar.

Uit tabel 1.6 kan worden geconcludeerd dat het basisonderwijs goed te bereiken is in Overijssel (CBS, 2021). De nabijheid van het voortgezet onderwijs geeft een ander beeld. Landelijk genomen is de dichtstbijzijnde vmbo-school te vinden op gemiddeld 2,5 km (Overijssel: 2,7 km), en de dichtstbijzijnde havo/vwo-school op gemiddeld 3,3 km (Overijssel 4,0 km). Er zijn grote verschillen tussen gemeentes binnen Overijssel, vooral voor de nabijheid van havo/vwo-scholen. De dichtstbijzijnde school voor havo/vwo leerlingen in Zwartewaterland en Twenterand is te vinden op een respectievelijke afstand van 12 en 10,2 km. Aan de andere kant van het spectrum zijn veelal gemeentes met grotere steden te vinden zoals Hengelo (2,1 km) en Zwolle (1,7 km). Hetzelfde beeld is terug te zien voor de nabijheid van vmbo-scholen, alhoewel de uiterste hierbij minder ver uit elkaar liggen (CBS, 2021).

De gemiddelde afstand tot de dichtstbijzijnde grote supermarkt en bibliotheek komt voor Overijssel redelijk overeen met het Nederlands gemiddelde. In de meeste gemeentes ligt de gemiddelde afstand tot een grote supermarkt tussen de 1 en 2 km. Wederom zijn de afstanden in de steden hier lager, zoals in Zwolle (0,9 km),

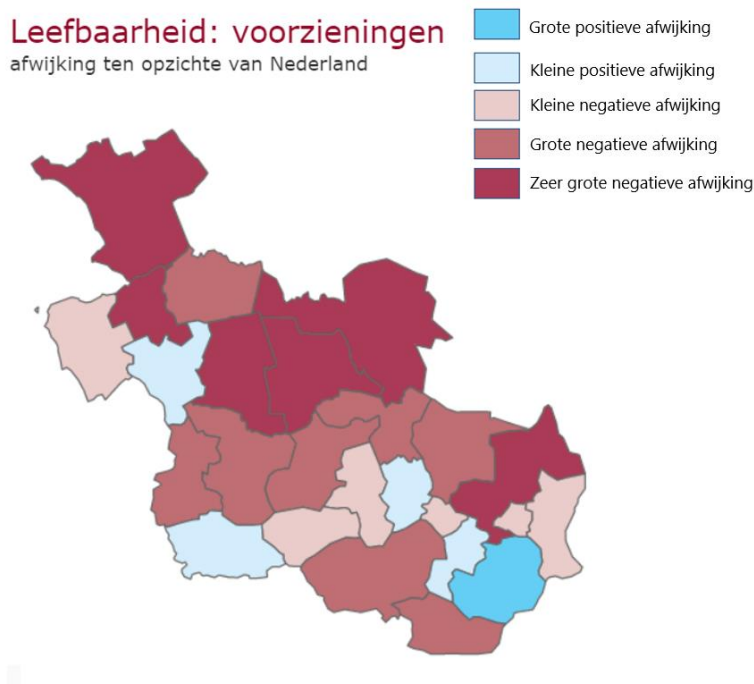
¹ Afstand tot huisartsenpraktijk.

Deventer (0,8 km) en Hengelo (0,7 km). De afstanden tot de dichtstbijzijnde bibliotheken liggen net wat hoger. Inwoners van gemeente Dinkelland (3,1 km) en Tubbergen (3,9 km) moeten gemiddeld genomen de grootste afstand afleggen tot de dichtstbijzijnde bibliotheek (CBS, 2021). De nabijheid van sport- en groenvoorzieningen is in Overijssel gemiddeld genomen gelijk aan Nederland. Opvallende uitschieter voor de nabijheid sportvoorzieningen is gemeente Ommen, met een gemiddelde afstand van 2,1 km (CBS, 2021).

Gemiddeld genomen liggen de huisartsenpraktijken voor inwoners van Overijssel op 1 à 2 km afstand. Hiermee ligt het gemiddelde net wat hoger dan de gemiddelde Nederlands gemiddelde van 1 km. Afstand betekent nog geen toegang, er zijn risico's op een tekort aan huisartsen in bepaalde regio's, met een patiëntenstop tot gevolg. De dekking van huisartsenposten en ziekenhuizen is een stuk lager in de provincie Overijssel. Voor inwoners van stedelijke gebieden zijn huisartsenposten en ziekenhuizen en ziekenhuizen veel bereikbaarder als dan voor inwoners in rurale gebieden. In de stedelijke buurten (>2.500 adressen per km²) van Overijssel is de gemiddelde afstand tot de dichtstbijzijnde huisartspraktijk en het dichtstbijzijnde ziekenhuis respectievelijk 0,6 km en 2,2 km. Een inwoner van een rurale buurt (<500 adressen per km²), is gemiddeld gezien 2,5 km van een huisartspraktijk verwijderd en 13,2 km van een ziekenhuis.

In de vergelijkingskaart van de Leefbaarometer wordt de nabijheid van voorzieningen van elke gemeente vergeleken met het Nederlands gemiddelde. Op deze kaart is zichtbaar dat de nabijheid van voorzieningen in veel delen van Overijssel lager ligt dan het Nederlands gemiddelde. Anderzijds is een grote positieve afwijking van het Nederlands gemiddelde te zien in gemeente Enschede, en zijn kleine positieve afwijkingen te zien in de stedelijke gemeente van Hengelo, Almelo, Deventer en Zwolle (Rigo/Atlas voor gemeenten, 2019).

Afbeelding 1.3 Nabijheid van voorzieningen in Overijssel ten opzichte van Nederland (Rigo/Atlas voor gemeenten, 2019)

Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat een groot aantal gemeenten in Overijssel onder het Nederlandse gemiddelde scoren op het gebied van de nabijheid van voorzieningen. Vooral in dunbevolkte gemeenten ligt de nabijheid van voorzieningen aanzienlijk lager dan het Nederlands gemiddelde. Dit is in lijn met het gemiddelde Nederlandse beeld, waarbij inwoners van rurale gebieden gemiddeld genomen een langere afstand moeten afleggen voor voorzieningen. Vooral voor hoger onderwijs moeten inwoners in sommige gemeenten een bovengemiddeld langere afstand afleggen. Sport- en groenvoorzieningen zijn gemiddeld op

dezelfde afstand gelegen als elders in Nederland. Daarnaast zijn ook grote verschillen zichtbaar in regionale en stedelijke nabijheid van ziekenhuizen. Alhoewel dit beeld overeenkomt met andere rurale gebieden in Nederland moet toch worden geconcludeerd dat deze afstanden ver boven gemiddeld zijn. Er is daarom gekozen voor de beoordeling: matig. Belangrijk om te vermelden is dat deze beoordeling niets zegt over de tevredenheid van de inwoners over het voorzieningenniveau en/of afstand die zij hiervoor moeten afleggen.

Tabel 1.7 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
voorzieningen	vitale inwoners, kunnen zo lang mogelijk én zo goed mogelijk zelfstandig leven in een samenleving waar mensen voor elkaar klaarstaan	aanwezigheid, kwaliteit en nabijheid van voorzieningen	matig

1.2.3 Autonome ontwikkeling

In de toekomst wordt in landelijk gebieden een sterkere vergrijzing en krimp verwacht. Naar verwachting zal de bevolking met een leeftijd boven de 75 jaar toenemen in de gehele provincie. De bevolkingsprognose schat een toename van het aantal 75+ rond de 10 % (CBS/PBL, 2019). In relatie tot de huidige spreiding van vooral zorg zijn er in de toekomst meerdere knelpunten zichtbaar. Landelijk is daarnaast ook een trend waarneembaar van de schaalvergroting van voorzieningen, bijvoorbeeld grotere supermarkten of bundeling van voorzieningen in Kulturhusen.

Conclusie

Vooraf in krimpregio's kan deze schaalvergroting leiden tot het verdwijnen van voorzieningen zoals scholen, ziekenhuizen en andere culturele voorzieningen (Het Oversticht, 2017). Er is daarom gekozen voor een 'matig' beoordeling van bij autonome ontwikkelingen.

Tabel 1.8 Waardering van de autonome ontwikkeling ten opzichte van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
voorzieningen	vitale inwoners, kunnen zo lang mogelijk én zo goed mogelijk zelfstandig leven in een samenleving waar mensen voor elkaar klaarstaan	aanwezigheid, kwaliteit en nabijheid van voorzieningen	matig	matig

2 EFFECTBEOORDELING PERSPECTIEVEN

Dit hoofdstuk laat de effectbeoordeling van de 4 perspectieven zien. Paragraaf 2.1 beschrijft de effecten (kansen, risico's en kanttekeningen) per perspectief voor woningbouwlocaties. Paragraaf 2.2 gaat in op de effecten per perspectief op voorzieningen. Per criterium wordt afgesloten met een vergelijking van de perspectieven.

2.1 Woningbouwlocaties

2.1.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.1 Voldoende en betaalbare woningbouwlocaties perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
1 door woningbouw te concentreren daar waar op dit moment de druk op de woningmarkt het grootst is (stedelijke gebieden), ontstaat meer ruimte op de woningmarkt. Dit verlaagt de woningkrapte in de meest krappe gebieden;	1 concentratie en inbreiding vraagt om duurdere oplossingen voor ontwikkelaars en corporaties doordat gebouwd moet worden op duurdere grond met meervoudige ruimteclaims. Risico dat woningen daardoor niet of slechts voor beperkte doelgroep gebouwd worden (hoge inkomens);	kanttekening bij kans 1: in steden wordt waarschijnlijk een aanzienlijk aantal nieuwe appartementen bij gebouwd. Anderzijds kan er minder aanbod zijn in andere woningtypen zoals vrijstaande woningen.
2 door woningbouw locaties te concentreren en de hoogte in te bouwen kan worden voorzien in woningen voor lagere inkomens gezinnen, appartementen voor starters en seniorenwoningen	2 woonwensen van mensen stemmen niet altijd overeen met compacte stedelijke bouw, hierdoor risico op achteruitgang van woonkwaliteit;	Kanttekening bij risico 5: andersom is het ook mogelijk dat mensen in de Randstad gaan wonen en in provincie Overijssel gaan werken. Door de huidige migratie trend is echter aannemelijker dat een betere bereikbaarheid van de provincie leidt tot een toename van verhuizingen richting de provincie
	3 grote delen van Twente, Salland en Vechtdal krijgen in de autonome situatie met toenemende ontgroening en vergrijzing te maken. Door woningbouw in deze regio's hier niet op aan te passen, kan mogelijk niet worden voorzien in de woonwensen van de vergrijzende doelgroepen in deze gebieden;	
	4 recentelijk is een migratietrend vanuit de randstad naar landelijke gebieden zichtbaar. Daarnaast wordt verwacht dat mensen landelijker blijven wonen als gevolg van de coronapandemie. Door te concentreren op woningontwikkelingen in stedelijk gebied komen landelijke regio's verder onder druk te staan;	
	5 door in te zetten op internationale corridors is de bereikbaarheid van de provincie beter. Hierdoor zou de migratietrend vanuit de randstad verder kunnen toenemen, waardoor de vraag naar woningbouwlocaties verder toeneemt	

Tabel 2.2 Voldoende en betaalbare woningbouwlocaties perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
1 in dit perspectief wordt woningbouw op specifieke plekken toegestaan. Agrarische bebouwingen komen hierdoor bijvoorbeeld niet leeg te staan	1 door te concentreren op stedelijke regio's kan grote druk ontstaan in kleine kernen in het landelijk gebied. Dit leidt tot toenemende	kanttekening bij risico 5: andersom is het ook mogelijk dat mensen in de Randstad gaan wonen en in provincie Overijssel gaan werken. Door de huidige migratie trend is echter

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
<p>omdat daar woningen in komen. Dit biedt mogelijkheden voor nieuwe potentiële woningbouwlocaties waardoor de woningkrapte kan worden aangepakt;</p> <p>2 door op de stedelijke regio's (Twente, Zwolle, Cleantech) te focussen ontstaat meer ruimte op de meest krappe woningmarkt van steden en omliggende dorpen. Dit verlaagt de woningkrapte omdat op deze plekken dit benodigd is;</p> <p>3 door in te zetten op stedelijke regio's versterken gebieden elkaar en kunnen potentiële woningbouwlocaties in goed bereikbare dorpen worden benut;</p> <p>4 door in te zetten op stedelijke regio's kunnen vele verschillende woningtypen worden gerealiseerd. In dichtbevolkte gebieden kunnen appartementen worden bijgebouwd, en in goed bereikbare dorpen is ruimte voor vrijstaande woningen</p>	<p>woningkrapte, en daardoor stijgende woningprijzen;</p> <p>2 concentratie en inbreiding vraagt om duurdere oplossingen voor ontwikkelaars en corporaties doordat gebouwd moet worden op duurdere grond met meervoudige ruimteclaims. Risico dat woningen daardoor niet of slechts voor beperkte doelgroep gebouwd worden (hoge inkomens);</p> <p>3 woonwensen van mensen stemmen niet altijd overeen met compacte stedelijke bouw;</p> <p>4 door rekening te houden met het natuurlijk systeem kan het erg lastig zijn om woningbouwlocaties te ontwikkelen in gebieden met meervoudige ruimteclaims;</p> <p>5 recentelijk is een migratietrend vanuit de randstad naar landelijke gebieden zichtbaar. Daarnaast wordt verwacht dat mensen landelijker blijven wonen als gevolg van de coronapandemie. Door te concentreren op woningontwikkelingen in stedelijk gebied kunnen landelijke regio's verder onder druk te staan</p>	<p>aannemelijker dat een betere bereikbaarheid van de provincie leidt tot een toename van verhuizingen richting de provincie</p>

Tabel 2.3 Voldoende en betaalbare woningbouwlocaties perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
<p>1 in dit perspectief wordt woningbouw op specifieke plekken toegestaan. Agrarische bebouwingen komen hierdoor bijvoorbeeld niet leeg te staan omdat daar woningen in komen. Dit biedt mogelijkheden voor nieuwe potentiële woningbouwlocaties waardoor de woningkrapte kan worden aangepakt;</p> <p>2 ruimere mogelijkheden en spreiding zorgen voor meer potentieel areaal voor woningbouw;</p> <p>3 veel inwoners vanuit de Randstad verhuizen naar Overijssel om landelijke te wonen. Kleine en middelgrote kernen kunnen de migratiestroom vanuit de Randstad naar landelijke gebieden opvangen;</p> <p>4 ontwikkeling van woningen stimuleren vooral in West-Overijssel. Dit sluit aan op de verwachte huishoudensgroei in de autonome situatie</p>	<p>1 vanwege versnippering van woningbouw is er een risico dat woningen voor lagere inkomens gezinnen, appartementen voor starters en seniorenwoningen minder ontwikkeld zullen worden, terwijl daar gelet op de demografie en bestaande woningvoorraad juist wel behoefte aan is;</p> <p>2 door nieuwe woningbouwlocaties in kleine en middelgrote kernen wordt minder voorzien in de behoefte van andere inwoners die juist in stedelijke omgevingen willen wonen. In stedelijke omgeving wordt woningbouwopgave van onderop mogelijk teveel versnipperd aangepakt, waardoor risico op woningtekorten hier blijft bestaan;</p> <p>3 ontwikkelingen concentreren zich vooral in West-Overijssel, terwijl in de autonome situatie het aantal huishouders ook in Twente toeneemt. Risico dat woningtekorten daar toenemen in dit perspectief</p>	<p>kanttekening bij kans 2: adaptatie aan het natuurlijk systeem zorgt wel voor meer beperking dan bij het eigenwijs perspectief</p>

Tabel 2.4 Voldoende en betaalbare woningbouwlocaties perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's
1 op alle plekken in de provincie is er ruimte om te wonen hierdoor zijn er meer potentiële woningbouwlocaties;	1 vanwege versnippering van woningbouw is er een risico dat woningen voor lagere inkomens gezinnen, appartementen voor starters en seniorenwoningen (minder) ontwikkeld zullen worden terwijl daar gelet op de demografie en bestaande woningvoorraad juist wel behoefte aan is;
2 in het landelijk gebied liggen de grondprijzen lager, de markt kan hierdoor woningen voor een lagere prijs bouwen;	2 door versnippering van woningbouw, vaak los van bestaande stedelijke kernen wordt minder voorzien in behoefte van wonen in stedelijke omgevingen. De woningbouwopgave wordt hier niet systematisch aangepakt, waardoor risico op tekorten blijft bestaan;
3 er wordt gebouwd in gebieden met vergroening of vergrijzing, dit heeft een positief effect op deze gebieden	3 risico dat woningen worden gebouwd in slecht bereikbare locaties. Vooral in het kader van OV-bereikbaarheid kan dit voor lagere inkomens gezinnen tot een afname van de woonkwaliteit leiden

2.1.2 Vergelijking perspectieven

Momenteel is er sprake van grote woningtekorten in zowel Nederland als in de provincie Overijssel. In perspectief 1 en perspectief 2 wordt ingezet op verstedelijking in respectievelijk grote steden zoals Almelo, Hengelo, Enschede, Zwolle en Deventer en de stedelijke regio's Zwolle, Twente en de Cleantech regio. Door in te zetten op gebieden en doelgroepen waar het meest behoefte is aan woningen (voornamelijk in stedelijke gebieden) zijn er grote kansen om extra woninglocaties te realiseren. Door in te zetten op stedelijke regio's kunnen verschillende woningtypen (niet enkel binnenstedelijk wonen) gerealiseerd worden, op goed bereikbare plekken. Risico van deze perspectieven is echter wel de focus op steden. Hierdoor komt de woningsector in landelijke gebieden onder druk te staan. Vooral in perspectief 1 kan dit leiden tot een sterke achteruitgang van de beschikbare woonkwaliteit van verschillende doelgroepen. In perspectief 3 en 4 zijn juist kansen zichtbaar om de huidige vergroening en vergrijzing tegen te gaan, door in krimpregio's te bouwen. Hierdoor kan ruimtelijker worden gebouwd en kunnen burgers meer sturen op eigen woonwensen.

Anderzijds is de versnipperde woningbouwaanpak van perspectief 3 en 4 een groot risico. Mogelijk wordt hierdoor onvoldoende 'juiste' woningen op de goede plek gebouwd. Wanneer woningbouwlocaties niet aansluiten bij woonwensen of bijvoorbeeld financiële mogelijkheden kopers, blijven woningtekorten bestaan.

Tabel 2.5 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
		Beoordeling	Beoordeling	1	2	3	4	
voldoende en betaalbare woningbouwlocaties	de juiste woning op de goede plek	matig	matig	kansen	+	++	+	+
				risico's	--	-	--	--

2.2 Voorzieningen

2.2.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.6 Aanwezigheid, kwaliteit en nabijheid van voorzieningen perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's
1 concentratie van groei in steden is in beginsel positief voor grootstedelijke voorzieningen door kritische massa;	1 door concentratie van voorzieningen in grote steden, is er een risico dat bereikbaarheid van voorzieningen in landelijk

Kansen	Risico's
2 ruimte voor voorzieningen, vooral in de stad. Hierdoor kunnen voorzieningen vergelijkbaar aan woningbouwlocaties in het stedelijk gebied kunnen groeien en bloeien;	gebied juist afneemt. Voorzieningen in dorpen en middelgrote kunnen verder onder druk komen te staan;
3 de bereikbaarheid van voorzieningen neemt toe bij concentratie	2 in de toekomst wordt in landelijk gebieden een sterkere ontgroening en vergrijzing verwacht hierdoor door groei te concentreren in steden kunnen essentiële voorzieningen in deze gebieden voor deze doelgroep verdwijnen;
	3 de ontgroening en vergrijzing zal toenemen in landelijke gebieden doordat in deze gebieden de nabijheid van voorzieningen zoals scholen verdwijnen

Tabel 2.7 Aanwezigheid, kwaliteit en nabijheid van voorzieningen perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's
1 groei concentreren in steden is in beginsel positief voor grootstedelijke voorzieningen door kritische massa;	1 door concentratie van voorzieningen in de stedelijke regio's, is er een risico dat bereikbaarheid van voorzieningen daarbuiten juist afneemt. Toegankelijkheid van voorzieningen kan daar afnemen;
2 door agglomeratie effecten ontstaat in het stedelijk netwerk van de Daily Urban Systems een ideaal vestigingsklimaat voor voorzieningen;	2 in de toekomst wordt in landelijk gebieden een sterkere ontgroening en vergrijzing verwacht hierdoor door groei te concentreren in steden kunnen essentiële voorzieningen in deze gebieden voor deze doelgroep verdwijnen;
3 de bereikbaarheid van voorzieningen neemt toe bij concentratie;	3 de ontgroening en vergrijzing kan toenemen in landelijke gebieden doordat in deze gebieden de nabijheid van voorzieningen zoals scholen verdwijnen
4 het voorzieningenniveau in dorpen is afhankelijk van de mate van maatschappelijk initiatief; hiermee kan maatwerk geboden worden	

Tabel 2.8 Aanwezigheid, kwaliteit en nabijheid van voorzieningen perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's
1 ruimte voor voorzieningen door initiatief te leggen bij lokale netwerken;	1 door spreiding lukt het niet om op alle plekken in de stedelijke gebieden voorzieningen in de lucht te houden;
2 door initiatief te leggen bij lokale netwerken kans om met maatwerk te voorzien in de behoeftes van lokale gemeenschappen;	2 door spreiding van woningen maakt dat gemiddeld minder mensen nabij voorzieningen wonen, wanneer voorzieningen hier niet op worden aangepast;
3 natuurlijke omstandigheden zijn leidend, dit biedt een positief perspectief voor recreatieve voorzieningen;	3 minder initiatiefvolle burgers kunnen achterblijven in dit perspectief. Hierdoor risico dat doelgroepen met afstand tot de maatschappij niet worden gehoord
4 meer mogelijkheden om maatwerk te leveren dicht bij de woon/werk omgeving en lokale behoefte waardoor er waarschijnlijk ook meer gebruik van wordt gemaakt	

Tabel 2.9 Aanwezigheid, kwaliteit en nabijheid van voorzieningen perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's
1 kleine dorpen worden sterker, dus meer voorzieningen (dorp uitbreiden betekent kans op een supermarkt, school en dokter in je dorp);	1 door spreiding lukt het niet om op alle plekken in stedelijke gebieden voorzieningen in de lucht te houden;
2 alle ruimte voor de ontwikkeling. Recreatieve sector kan bloeien. Vooral rondom steden veel kansen waar natuur- en recreatiegebieden worden aangelegd;	2 door spreiding van woningen maakt dat gemiddeld minder mensen nabij voorzieningen wonen;
3 meer mogelijkheden om maatwerk te leveren dicht bij de woon/werk omgeving en lokale behoefte waardoor er waarschijnlijk ook meer gebruik van wordt gemaakt	3 minder initiatiefvolle burgers kunnen achterblijven in dit perspectief. Hierdoor risico dat doelgroepen met afstand tot de maatschappij niet worden gehoord

2.2.2 Vergelijking perspectieven

Mede als gevolg van sterkere ontgroening en vergrijzing staan voorzieningen in landelijke gebieden onder druk. Perspectief 3 en 4 bieden de meeste kansen voor voorzieningen in landelijke gebieden door initiatieven van onderop te ondersteunen, en te sturen op een spreiding van voorzieningen. Hierdoor kunnen voorzieningen in kleine dorpen in stand blijven, of zelfs groeien. Keerzijde is echter wel dat de kwaliteit en nabijheid van voorzieningen in steden (gebieden met de meeste inwoners) kan afnemen. Daarnaast is het een kans dat voor deze perspectieven de nabijheid en kwaliteit van groenvoorzieningen (ook in steden) toeneemt. Anderzijds bieden perspectieven 1 en 2 veel kansen om de kwaliteit en nabijheid van voorzieningen in steden te verbeteren. Echter is het risico (vooral bij perspectief 1) groot dat de kwaliteit en nabijheid van landelijke voorzieningen achteruit gaat.

Tabel 2.10 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
		Beoordeling	Beoordeling	1	2	3	4	
aanwezigheid, kwaliteit en nabijheid van voorzieningen	vitale inwoners, kunnen zo lang mogelijk én zo goed mogelijk zelfstandig leven in een samenleving waar mensen voor elkaar klaarstaan	matig	matig	kansen	+	+	++	++
				risico's	--	-	-	-

NOTITIE

Onderwerp	Deelrapport Natuurlijke hulpbronnen en grondstoffenkringloop	
Project	OER OOH Overijssel	
Opdrachtgever	Provincie Overijssel	
Projectcode	122950	
Status	Definitief 03	
Datum	11 mei 2022	
Referentie	122950/22-007.035	
Auteur(s)	I.A.C. Al MSc, M.D. Voskamp MSc	
Gecontroleerd door	M.H. Prins MSc	
Goedgekeurd door	drs. M.J. Schilt	
Paraaf		

Bijlage(n) -

Aan Provincie Overijssel K. Hulleman
Kopie -

1 INLEIDING

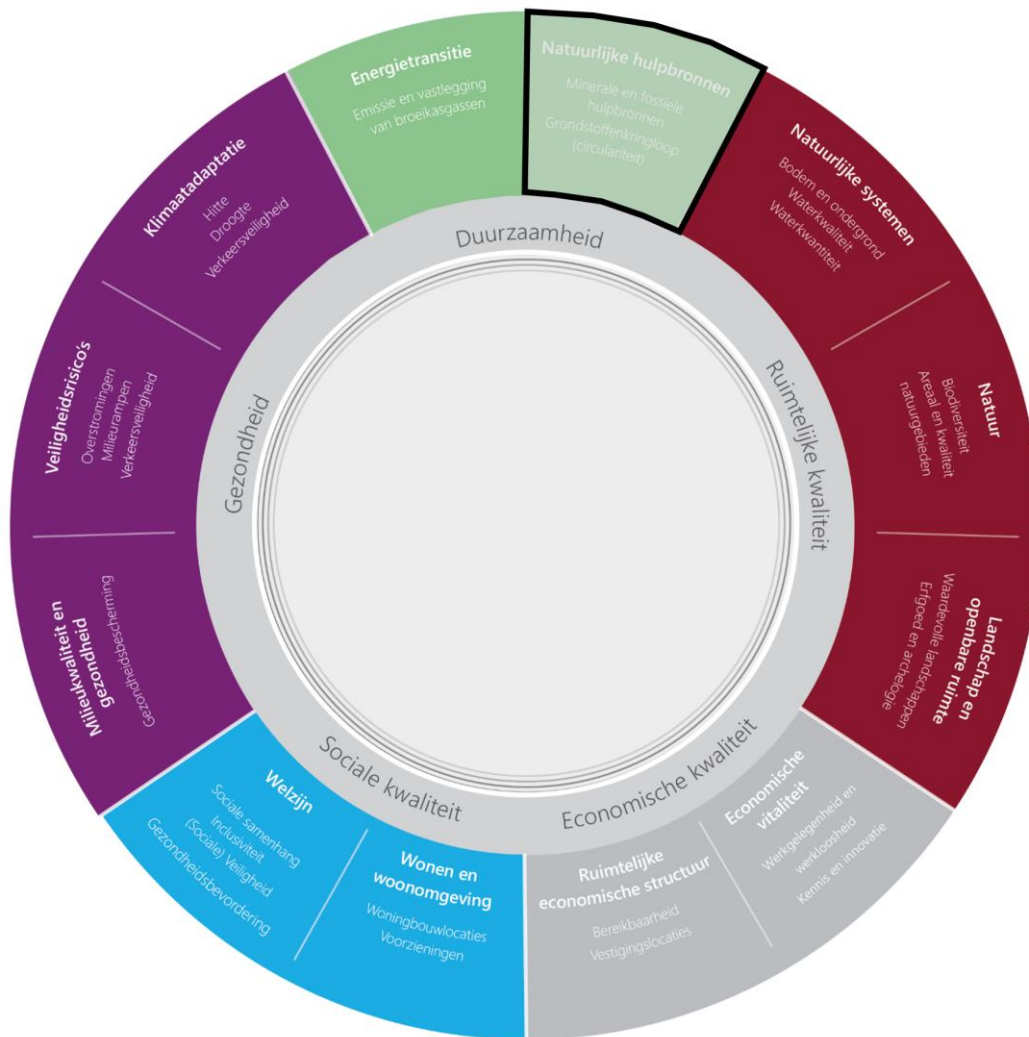
Natuurlijke hulpbronnen is één van de twee thema's in het kader van het onderwerp Duurzaamheid (Abeelding 1.1). Het thema bestaat uit twee aspecten: minerale en fossiele hulpbronnen en grondstoffenkringloop. Minerale en fossiele hulpbronnen zijn grondstoffen die worden gevonden in de ondergrond van Overijssel zoals gas, zand en zout. De winning van deze grondstoffen levert economische baten op voor Nederland, maar leidt ook tot maatschappelijke tegenstand en milieueffecten. Het aspect minerale en fossiele hulpbronnen wordt in beeld gebracht aan de hand van het volume en kwaliteit van de voorraad minerale en fossiele hulpbronnen dat nog in de ondergrond is te vinden. Het aspect grondstoffenkringloop gaat in op de manier waarop grondstoffen worden gebruikt in hun volledige levensduur. Door grondstoffen te hergebruiken wordt de grondstoffenkringloop gesloten. Dit past in het plaatje van een circulaire economie waarin geen afval bestaat en grondstoffen telkens opnieuw gebruikt worden. Een overzicht van de aspecten is weergegeven in tabel 1.1.

Dit thema, natuurlijke hulpbronnen, is nauw verbonden met het thema energietransitie (emissie en vastlegging broeikasgassen). Ook is de ruimtelijke-economische structuur (vestigingslocaties voor specifieke sectoren) een belangrijk thema dat verbonden is met het thema natuurlijke hulpbronnen. Aan de delving van fossiele brandstoffen en mineralen zijn risico's voor het milieu verbonden. Het heeft daarmee een relatie met het aspect milieurampen onder het thema veiligheidsrisico's.

Tabel 1.1 Vergelijkingskader thema natuurlijke hulpbronnen en grondstoffenkringloop

Aspect	Criterium	Databronnen
minerale en fossiele hulpbronnen	volume en kwaliteit van voorraad mineralen en fossiele hulpbronnen	Atlas van Overijssel NLOG SodM NAM
grondstoffenkringloop (circulariteit)	de kans op het sluiten van grondstoffenkringlopen	Grondstofstromenanalyse Overijssel (2016) Overijsselse Circulaire Economie Rapportage (OCER) (2021)

Afbeelding 1.1 Het thema natuurlijke hulpbronnen en grondstoffenkringloop in het Rad voor de Overijsselse leefomgeving

1.1 Volume en kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen

Onder andere in het kader van risicobeheersing en waardeschatting van voorraden moeten gas- en zoutwinningen nauwkeurig worden gerapporteerd door vergunninghouders. Deze informatie wordt openbaar gesteld via het Nederlandse Olie- en Gasportaal NLOG (www.nlog.nl). TNO - Geologische Dienst Nederland beheert NLOG in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). De locaties en productiecijfers van de gasvelden en zoutwinningslocaties zijn te vinden op NLOG. De jaarverslagen "Delfstoffen en aardwarmte" van het ministerie van EZK zijn ook via NLOG te raadplegen. Locaties van zandwinningen in Overijssel staan op de Atlas van Overijssel (<https://geo.overijssel.nl/viewer/app/master/v1>).

Tabel 1.2 Criterium mineralen en fossiele hulpbronnen

Aspect	Doel	Criterium	Databron
mineralen en fossiele hulpbronnen	duurzaam gebruik van de diepe ondergrond, met aanvaardbare en beheersbare risico's	volume en kwaliteit van voorraad mineralen en fossiele hulpbronnen	- SodM - NLOG - Atlas van Overijssel - NAM

1.1.1 Huidig beleid

Het gebruik van bronnen in de diepe ondergrond wordt gereguleerd in de Mijnbouwwet. Hieronder valt het opsporen, winnen en opslaan van delfstoffen en aardwarmte. Deze wet is van toepassing op delfstoffen die op een diepte van meer dan 100 meter aanwezig zijn. Het bevoegd gezag hiervoor is het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) is de onafhankelijk toezichthouder op mijnbouwactiviteiten. Provincies hebben een adviserende rol. Als belanghebbende kan de provincie een zienswijze, bezwaar en/of beroep indienen tegen mijnbouwbesluiten van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

De Ontgrondingenwet regelt het winnen van zand, grind, klei en andere materialen uit de bodem, met name aan de oppervlakte. Provincies zijn bevoegd gezag voor de Ontgrondingenwet. Voor ontgrondingen dient een vergunning aangevraagd te worden bij de provincie.

Artikel 10.9 van de omgevingsvisie 2017 van de provincie Overijssel gaat in op het gebruik van de ondergrond. Hierin staat de ambitie: "*balans behouden tussen gebruik en bescherming van de ondergrond*". In het artikel staat ook vermeld dat "*Het Beleidsmatig Kader is gebaseerd op de uitgangspunten dat het gebruik van de ondergrond veilig, duurzaam en efficiënt moet zijn en dat er sprake moet zijn van aanvaardbare en beheersbare risico's. Activiteiten in de diepe ondergrond brengen potentiële risico's met zich mee. Afgewogen moet worden of de effecten voor mens en milieu aanvaardbaar zijn. Bij twijfel geldt het voorzorgprincipe*".

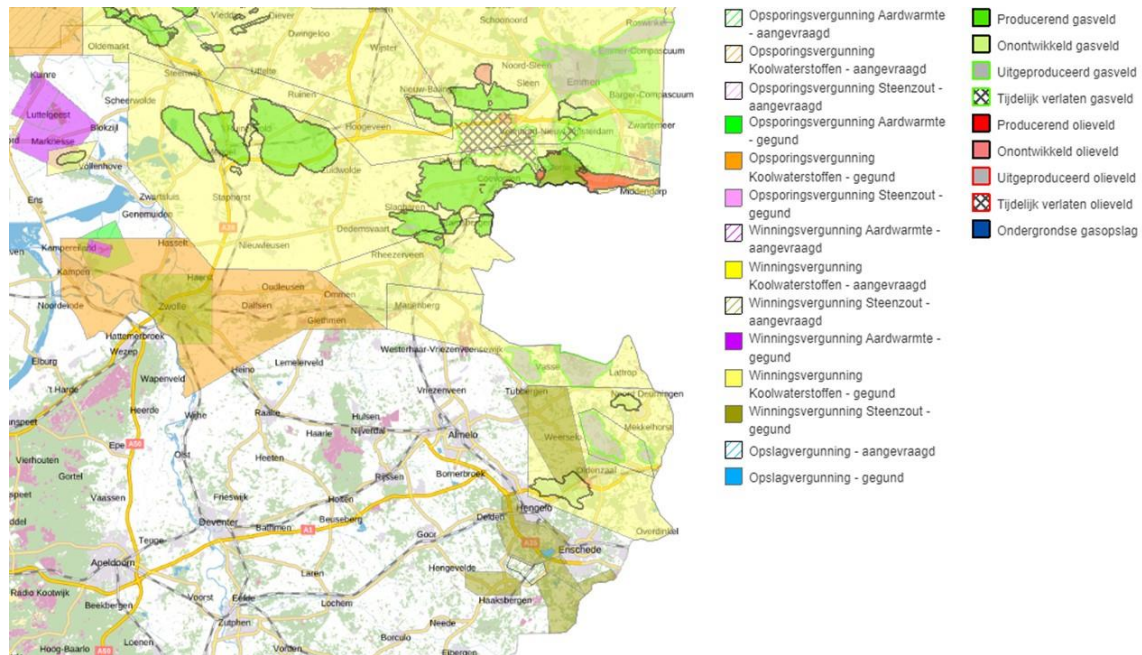
1.1.2 Huidige situatie

In afbeelding 1.2 is een overzicht van de mijnbouwvergunningen (concessiegebieden voor opsporing en winning) en gasvelden in Overijssel te zien. Voor de gaswinning is sprake van sterk afnemende productie. Uit de meeste gasvelden is de economisch winbare hoeveelheid gewonnen. De verwachting is dat de komende jaren alles gasvelden in Overijssel zijn uitgeproduceerd.

Sinds 1933 wordt zout in de regio tussen Hengelo en Enschede gewonnen. Hier vindt de zoutwinning plaats op dieptes tussen 400 en 500 meter diepte¹. In 2021 zijn bij het Rijk vergunningsaanvragen ingediend voor een nieuwe zoutwinning in de gemeente Haaksbergen. Hier bevindt het zout zich tussen 600 en 1000 meter diepte. In Oost-Overijssel bevindt zich nog relatief veel economisch winbaar zout.

Het winnen van delfstoffen uit de diepe ondergrond kan effecten hebben op de ondergrond. Bij de zoutwinning blijven cavernes (gaten) achter. Op deze potentieel instabiele cavernes, dit zijn vaak de oudere cavernes, wordt toezicht gehouden door SodM².

Afbeelding 1.2 Mijnbouwvergunningen (concessiegebieden) en gasvelden in Overijssel (Bron: <https://www.nlog.nl/kaart-boringen> – mei 2022)

In Overijssel worden een aantal uitgeproduceerde gasvelden in Noordoost-Twente gebruikt als waterinjectielocaties. Hierbij wordt productiewater dat vrijkomt bij de oliewinning in Schoonebeek (Drenthe) per bovengrondse leiding naar Twente getransporteerd en in de diepe ondergrond geïnjecteerd. Tussen Hengelo en Enschede worden twee zoutcavernes gebruikt voor de strategische opslag van dieselolie.

De aardbevingsproblematiek door de gaswinning in de provincie Groningen³, zorgt voor toegenomen maatschappelijke aandacht naar de effecten van de winning van delfstoffen. De gasvelden in Overijssel zijn echter aanzienlijk kleiner dan in Groningen. Ook geldt er een andere bodemopbouw. In Overijssel zijn tot heden geen aardbevingen waargenomen die veroorzaakt kunnen zijn door gaswinning (bron: KNMI).

In de provincie bevinden zich meerdere zandwinlocaties die de regio voorzien van bouwgrondstoffen, zoals ophoogzand of industriezand (beton-, metsel-, kalksteen- en asfaltzand). Zandwinlocaties beslaan al snel enkele tientallen hectares en hebben een exploitatieperiode van zeker 20 jaar. Door het zand aan de bodem te onttrekken ontstaat een meer waarbij dieptes van ruim 30 meter niet ongebruikelijk zijn. Afbeelding 1.3 toont de zandwinningen en zandwinlocaties in Overijssel.

¹ <https://www.sodm.nl/sectoren/zoutwinning>

² <https://www.sodm.nl/sectoren/zoutwinning/zoutwinning-in-twente>

³ In 2020 69 aardbevingen waarvan 16 met een magnitude van 1,5 op de schaal van Richter, Bron: <https://www.sodm.nl/sectoren/gaswinning-groningen>.

Afbeelding 1.33 Zandwinnings en zandwinlocaties (bron: Atlas van Overijssel)

Conclusie

De voorraad van de mineralen en hulpbronnen in Overijssel is eindig. Om te zorgen dat er op een duurzame manier grondstoffen worden onttrokken is er beleid nodig en afspraken met de exploiterende bedrijven. Deze afspraken worden echter niet op provinciaal niveau gemaakt, maar op landelijk niveau. De exploitatie van voorraden fossiele hulpbronnen en mineralen in Overijssel is nog mogelijk. De provincie zet in op een duurzaam gebruik van de diepe ondergrond, met aanvaardbare en beheersbare risico's. In de huidige situatie is er nog beschikbaar volume en kwaliteit van de voorraad minerale en fossiele hulpbronnen, wel is de bron eindig. Daarmee is het criterium als 'redelijk' beoordeeld.

Tabel 1.3 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
mineralen en fossiele hulpbronnen	duurzaam gebruik van de diepe ondergrond, met aanvaardbare en beheersbare risico's	volume en kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen	redelijk

1.1.3 Autonome ontwikkeling

Er zijn een aantal trends waar te nemen als het gaat om de minerale en fossiele hulpbronnen in Overijssel. Als eerste zijn de gasvelden in Twente vrijwel allemaal inactief en uitgeput en is het onwaarschijnlijk dat er nieuwe bronnen zullen worden gevonden. In de afgelopen jaren is er een trend te zien van toenemende zorgen onder inwoners over de gasvelden. Deze zorgen gaan met name over de stabiliteit van de bodem en aardbevingen zoals die in Groningen.

Vlak over de provinciegrens in het Drentse Schoonebeek is er nog wel een oliewinning. Hiervan wordt het productiewater dat vrijkomt (water, gemengd met zout en chemicaliën) in lege gasvelden in Twente gepompt¹. De activiteiten rondom de injectie van dit productiewater staan sinds juni 2021 onder verscherpt toezicht van de SodM.

Voor de zoutwinning geldt dat er risico's zijn op aardbevingen, inklinking en bodemverzakkingen als gevolg van de cavernes die achterblijven nadat het zout is gedolven. Dit zorgt voor onzekerheden op het gebied van de veiligheid van de gebieden rond zoutwinning (FTM, 2019)². Het is niet uitgesloten dat in de toekomst nieuwe zoutwinlocaties nodig zijn. Gelet op de natuurlijke condities in de ondergrond ligt het zoekgebied voor toekomstige winlocaties in een straal van 25 km van het huidige zoutwingebed³. In de gemeente Haaksbergen is een nieuwe zoutwinning gepland met 2023 als beoogd startjaar.

Voor ondiepe winningen in het kader van de Ontgrondingenwet blijft er een vraag bestaan naar zand voor verschillende toepassingen. Voordat er een vergunning wordt gegeven voor een nieuwe zandwinlocatie, moeten eerst de mogelijkheden van uitbreiding van bestaande ontgrondingen zijn benut. Aan nieuwe zandwinlocaties stelt de provincie Overijssel de eis dat deze multifunctioneel moeten zijn, waarbij er naast het winnen van zand de locatie ook voor een andere functies (recreatie, natuur, energiewinning) kan worden (her)gebruikt. Daarnaast moet de winning passen binnen het bestaande netwerk van zandwinningen en bijdragen aan behoud en versterking van de gebiedskenmerken.

Met de exploitatie van minerale en fossiele hulpbronnen nemen de risico's op veiligheid, kwaliteit van wonen en negatieve milieueffecten door afvalstromen toe. Bovendien zal er een blijvende afname zijn van de voorraden en kwaliteit van de hulpbronnen en mineralen omdat de bronnen eindig zijn.

Nieuwe ontwikkelingen die spelen in de ondergrond zijn de winning van geothermie (diepe ondergrond) en bodemenergie (ondiepe ondergrond). In deze analyse van de huidige en autonome ontwikkeling is dit thema niet meegenomen. Onder het thema Energietransitie worden deze ontwikkelingen nader behandeld.

Conclusie

Voor het criterium volume en kwaliteit van de voorraad minerale en fossiele hulpbronnen geldt in het algemeen dat zolang de hulpbronnen gewonnen worden, het volume afneemt. Daarnaast kan het lastiger worden om de nog aanwezige voorraad te winnen, bijvoorbeeld omdat deze moeilijker te bereiken is. Tussen de verschillende hulpbronnen loopt de huidige situatie uiteen. Voor de gaswinning geldt dat de voorraad vrijwel uitgeput is. Het is onwaarschijnlijk dat er nieuwe bronnen worden gevonden. De winning voor zout blijft actief en er zijn nieuwe zoutwinningen gepland. Ook voor zandwinningen geldt dat zolang zand wordt gewonnen de voorraad afneemt. De huidige situatie is daarom beoordeeld als slecht.

Tabel 1.4 Waardering van de autonome ontwikkeling ten opzichte van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
mineralen en fossiele hulpbronnen	duurzaam gebruik van de diepe ondergrond, met aanvaardbare en beheersbare risico's	volume en kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen	redelijk	slecht

¹ Bron: <https://www.sodm.nl/onderwerpen/waterinjectie/waterinjectie-in-twente>

² Bron: <https://www.ftm.nl/artikelen/zoutwinning-wel-schade-geen-baten?share=r0eYnCoVomdx%2FPwrvPnuiAw0%2FF4JQ89aoYt9nnNCowxMUHGMWDxtBy8FyXj1Ow%3D%3D> (22 juni 2021).

³ Bron: <https://data.overheid.nl/dataset/14186-zoutwinlocaties> (22 juni 2021).

1.2 De kans op het sluiten van grondstofkringlopen

Het sluiten van grondstofkringlopen gaat over het hergebruiken van producten en grondstoffen op zo'n manier dat het afvalproductie tegengaat. Het sluiten van deze kringloop is belangrijk om de toenemende schaarste van grondstoffen te voorkomen, maar ook om innovatie, samenwerking en verbetering van de woon-, werk- en leefomgeving te bevorderen. De provincie Overijssel heeft in 2018 een interactief online rapport uitgebracht waarin zij haar grondstofstromenanalyse heeft toegepast op de sectoren (I) Bouw en Infrastructuur, (II) Kunststoffen (kunststofverwerkende industrie), (III) Consumptietextiel, (IV) Biomassa en Voedsel en (V) High Tech Systemen en Materialen (maakindustrieën). Deze sectoren geven een beeld van de kans op het sluiten van grondstofkringlopen. Maar, er zijn ook nog andere economische en publieke sectoren (zoals Zorg en Onderwijs) waarop de grondstofanalyse nog niet is toegepast.

Een circulaire economie heeft een doorwerking in andere maatschappelijke milieuopgaven, zo kan het bijdragen aan de CO₂-reductie, leveringszekerheid en is minder water en ruimtegebruik nodig.

Tabel 1.5 Criterium grondstoffenkringloop (circulariteit)

Aspect	Doel	Criterium	Databronnen
grondstoffenkringloop (circulariteit)	het sluiten van de grondstofkringlopen	de kans op het sluiten van grondstofkringlopen	Grondstofstromenanalyse Overijssel (2016) Overijsselse Circulaire Economie Rapportage (OCER) (2021)

1.2.1 Huidige beleid

Op 14 september 2016 heeft het kabinet het programma Nederland Circulair in 2050 vastgesteld. Het doel is om in Nederland in 2030 50 % minder primaire grondstoffen te gebruiken (mineralen, metalen en fossiel) en dat er in 2050 een economie is zonder afval. Het Rijk heeft daarna samen met ondertekenaars van het Grondstoffenakkoord transitieagenda's voor 5 sectoren en ketens opgesteld: biomassa en voedsel, kunststoffen, bouw, maakindustrie en consumptiegoederen (onder andere textiel). In een transitieagenda staat hoe een sector circulair kan worden in 2050 en welke acties daarvoor nodig zijn.

Met de ondertekening van het grondstoffenakkoord op 17 januari 2017 en de vaststelling van het programma Overijssel Circulair in 2050 (PS/2018/560) op 26 september 2018 heeft ook de provincie Overijssel zich gecommitteerd aan de landelijk gestelde doelen. Het uitvoeringsprogramma Circulaire Economie Provincie Overijssel 2020-2023 geeft verdere invulling aan het programma Overijssel Circulair in 2050. Samen met ondernemers en kennis-, onderwijs-, en maatschappelijke organisaties uit de sectoren kunststof, textiel, biomassa & voedsel, infrastructuur, maakindustrie en de bouw heeft de provincie Overijssel Nationale Transitieagenda's vertaald in Regionale Transitie agenda's voor Overijssel. Hierin worden de komende 10 jaar in Overijssel stappen gezet, zoals 35 % minder fossiele grondstoffen in kunststofproducten, halvering van de voedselverspilling, 50 % van de asfaltdeklagen op provinciale wegen circulair vervangen en 75 % circulair textiel gebruik door overheden.

Op internationaal (inclusief Europees) niveau, zijn de ambities het meest concreet opgeschreven in het klimaatakkoord van 2019 waarin de doelstellingen om broeikasgasuitstoot in 2030 te verminderen met 49 % ten opzichte van 1990 zijn opgenomen. Hierin staat voor de industrie: 'in 2050 is de industrie circulair en stoot vrijwel geen broeikasgassen meer uit. Fabrieken draaien dan op duurzame elektriciteit uit zon en wind of energie uit aardwarmte, waterstof en biogas. De grondstoffen komen uit biomassa, reststromen en -gassen.'

Niet alleen de industrie, maar ook de landbouw wordt betrokken in de circulaire transitie. In lijn met de doelen die gehaald moeten worden voor het klimaatakkoord, staat er in de Landbouwvisie de ambitie voor kringlooplandbouw, waarin zo min mogelijk afval vrij komt, de uitstoot van schadelijke stoffen voor mens en natuur zo klein mogelijk is en grondstoffen en eindproducten met zo min mogelijk verliezen worden benut. Zo krijgen land- en tuinbouwer en vissers een eerlijk inkomen voor het duurzaam produceren van voedsel en neemt de waardering voor voedsel door consumenten toe.

Op nationaal niveau wordt de overgang naar een circulaire economie genoemd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI): 'het beperken van materiaalgebruik en het zoveel mogelijk sluiten van grondstofkringlopen met behoud van de Nederlandse concurrentiepositie en een goed vestigingsklimaat. Een voorbeeld is het aanpassen van productieprocessen en het gebruik van reststoffen in het haven- en industriegebied.'

Op provinciaal niveau wordt in de Omgevingsagenda Oost de opgave genoemd 'Cleantech Regio' waarin staat dat industrie, mens en leefomgeving in balans raken door duurzame en circulaire transitie.

1.2.2 Huidige situatie

OCER

In de Overijsselse Circulaire Economie Rapportage (OCER) komen de volgende bevindingen naar voren:

- op de transitiecurve bevindt Overijssel zich in de eerste fase, het voortraject waarin vooral sprake is van experimenten;
- inwoners van Overijssel hebben wel aandacht voor duurzaamheid en circulariteit, maar kunnen/willen dat nog maar in beperkte mate vertalen naar hun gedrag. Dat komt onder meer doordat circulair gedrag (vooralsnog) duurder is dan het gebruikelijke (lineaire) gedrag;
- bedrijven en overheden hebben in groeiende mate aandacht voor circulariteit, maar ook daar vertaalt dat zich nog maar in beperkte mate in circulair handelen. Dat komt onder meer door gebrekkige kennis, zo blijkt uit onderzoek onder Overijsselse gemeenten. Bij bedrijven zien wij aandacht voor circulariteit terug in onder meer een toename in subsidieaanvragen waarin circulariteit een rol speelt en in steeds meer netwerken waarin bedrijven, overheden en kennisinstellingen gezamenlijk over circulariteit praten én doen (vooral via pilots).

Er zijn verschillende Overijsselse Regionale Transitieagenda's (RTA's): biomassa & voedsel, textiel, maakindustrie, kunststoffen, infrastructuur en bouw. Deze RTA's zitten nog in een voortraject met vooral experimenten van een aantal koplopers. Er is vooralsnog beperkt inzicht in de daadwerkelijke reductie van primaire grondstoffen. De focus ligt in dit stadium vooral op learning-by-doing: er is veel aandacht in de RTA's voor samenwerking, netwerken en pilots. De nadruk ligt nog vooral op recycling, wat relatief laag staat op de R-ladder (reduce, re-use, recycle). Er is minder aandacht voor hoogwaardigere R-strategieën.

In de meeste RTA's lijkt nog weinig aandacht voor de vraag hoe reductie van primaire grondstoffen tot verminderde milieu-impact leidt. Dat hangt waarschijnlijk samen met het stadium waarin de RTA's/sectoren zitten en de beperkte invloed op internationale ketens.

Monitoring van de voortgang blijkt lastig: voor sommige RTA's zijn sectorspecifieke doelen in de vorm van KPI's geformuleerd die als basis kunnen dienen voor de monitoring, andere zijn nog zoekende. Er wordt landelijke gewerkt aan een operationalisering van de brede doelstelling naar meer concrete doelen per productgroep/sector, dat zal helpen te komen tot een goede monitoring van de voortgang per RTA.

De provincie heeft een duidelijke rol als aanjager/facilitator van de transitie. De RTA Infra is hierin de uitzondering als (voornamelijk) directe uitvoerende instantie. Bouw en landbouw zijn de grootste sectoren als het gaat over het totale volume aan materiaalgebruik (bron: Overijsselse Circulaire Economie Rapportage 2020).

Stand van zaken per RTA:

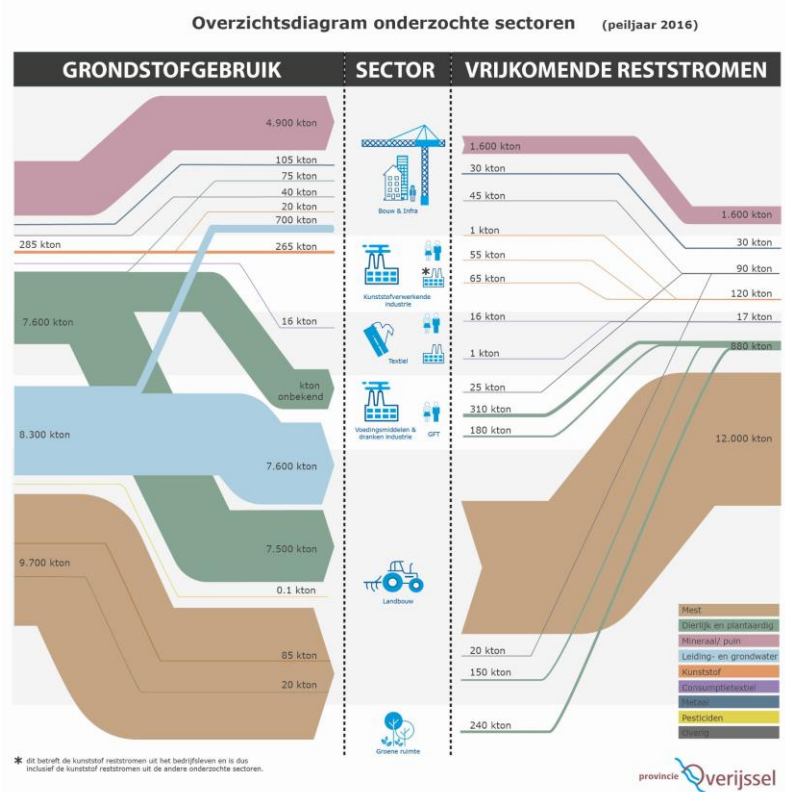
- bouw: hier is veel aandacht voor het vergroten van kennis door middel van netwerken en pilots met alle ketenpartners. Aandacht binnen de R-strategie ligt vooral op recycling en re-use;
- infrastructuur: de focus ligt op het vergroten van de circulariteit van de infrastructuur die de provincie zelf in beheer heeft, vooral op het zorgen dat de gegevenshuishouding op orde is en het uitwisselen van kennis via kennisnetwerken. Aandacht binnen de R-strategie vooral op recycling, maar er is wel oog voor het komen tot circulariteit hoger op de R-ladder;
- biomassa en voedsel: deze RTA kent veel verschillende thema's, daarbinnen ligt de focus op bodemverbetering en eiwittransitie. Ten opzichte van de andere RTA's is hier meer aandacht voor de milieu-impact van de keten en minder voor directe reductie van grondstoffen;
- kunststoffen: kunststof kent een diversiteit aan toepassingen, materialen en deelmarkten. Dit maakt de opgave complex. Er wordt ingezet op meer inzamelen, recyclen, gebruik van gerecyclede en bio-based kunststoffen en circulair ontwerpen. De focus ligt op mechanische recycling en het toepassen van gerecyclede kunststoffen door ketensamenwerking; textiel: de focus ligt op recycling van afgedankte textiel. Alle stappen van de keten worden meegenomen: bewustwording, samenwerking, procesinnovatie;
- maakindustrie: hier ligt de nadruk op innovatie en het verkennen van het handelingsperspectief voor bedrijven. Ondersteuning van bedrijven bij het verhogen circulariteit van productieproces of businessmodel (bron: Overijsselse Circulaire Economie Rapportage 2020).

Grondstofanalyse

Het jaar 2016 is als peiljaar genomen om de grondstoffenanalyse op uit te voeren. Er is gemeten over de sectoren:

- bouw en infra;
- kunststofverwerkende industrieën;
- textiel;
- voedingsmiddelen en dranken;
- landbouw;
- groene ruimte.

Afbeelding 1.4 Overzichtsdiagram onderzochte sectoren, peiljaar 2016 (Bron: Grondstofanalyse 2018)

Van de totale input in deze sectoren in kton gewicht wordt een deel gebruikt voor het maken van eindproducten, maar komt er ook een deel vrij in de vorm van reststromen. Juist deze reststromen ('afval') kunnen benut worden, en worden zo klein mogelijk gemaakt in een circulaire economie. In 2016 was er zo'n 14.737 kton reststroom. Dat is 69,1 % van de totale input. Veruit het grootste deel hiervan bestond uit mest (12.000 kton) gevolgd door mineraal/puin restromen afkomstig uit de Bouw en Infrastructuur, en door dierlijke en plantaardige reststromen uit de voeding- en dranken industrie. Zie afbeelding 1.6.

Bouw en Infrastructuur

Voor de Bouw en Infrastructuur geldt dat de meeste reststroom bestaat uit steenachtig puin wat voornamelijk als puifundering voor wegen wordt ingezet - een relatief laagwaardige vorm van recycling omdat de meeste waarde van de materialen wordt vernietigd. Er is potentie om puingranulaat te gebruiken in nieuw beton, maar dit wordt momenteel nog weinig toegepast. De rest van het bouw- en sloopafval (ongeveer 90 kton) wordt merendeels verbrand of gestort. Zo wordt naar schatting 39 % hout en 50 % kunststoffenafval verbrand (CE Delft 2015). Er liggen kansen in 'urban mining' om te voorzien in de vraag naar grondstoffen voor bouwprojecten. Alleen inzetten op recycling is onvoldoende om aan de vraag te voldoen. Binnen de sector Bouw en Infrastructuur wordt ingezet op reductie van niet-hernieuwbare grondstoffen, door te sturen op gebruik van hernieuwbare en bio-based grondstoffen.

Kunststoffen

Voor Kunststoffen werd er in 2016 in Overijssel naar schatting slechts bij 15 % (voor een gedeelte) gerecycled materiaal ingezet. Het aandeel van bio-based materialen is kleiner dan 1 %. Een belangrijk deel van de kunststof afdankstroom belandt in de verbrandingsoven. Ingezaamd en gesorteerd kunststof wordt omgezet in maalgoed en re-granulaat dat kan worden toegepast als grondstof voor nieuwe producten en verpakkingen. Kunststoffen kunnen potentieel ook nog chemisch worden gerecycled tot herbruikbare basisstoffen zoals olie.

Consumententextiel

Voor consumententextiel wordt van de 16 kton input, iets meer dan 0,7 kton hergebruikt. De overige reststromen belanden als verbrandingsmateriaal, worden gescheiden voor de export waarna deze stroom wordt voorgesorteerd, fijn-gesorteerd, gerecycled, verkocht op de tweedehands markt en verder bewerkt en/of verhandeld. Ook is er een reststroom van textiel dat in Overijssel wordt hergebruikt voor laagwaardige producten als isolatiemateriaal, vulling voor matrassen en dergelijke.

Landbouw

Voor de landbouw geldt dat mest veruit de grootste reststroom is. Een groot deel hiervan wordt gebruikt voor bemesting van land, het overige deel wordt geëxporteerd of verwerkt. De potentie om deze reststroom te verminderen is het grootst als het aantal dieren in de veeteelt daalt.

Voedingsmiddelen en Drankindustrie

Voor de restromen van de voedingsmiddelen en drankenindustrie geldt dat de grootste reststroom dierlijk en plantaardig afval is (circa 313 kton). Slechts een klein deel van deze stroom bestaat uit verlies of afgekeurde voedingsmiddelen (circa 2-9 kton). Bijna de volledige stroom (98 %) wordt nuttig toegepast, maar wat de precieze verwerking is blijft onduidelijk. Naar schatting wordt niet meer dan 1 % verbrand.

Voor organische reststromen geldt dat een deel wordt ingezet voor verbranding, maar het grootste deel wordt gebruikt voor vergisting en compostering.

Conclusie

Samenvattend, is er nog een hele grote reststroom die beter ingezet kan worden. De kans op het sluiten van deze grondstofkringlopen is groot en daarmee overwegend goed voor de huidige situatie. Maar, of deze kans ook ingezet gaat worden, hangt volledig af van het concretiseren van het beleid rond dit thema. Zolang die ambities niet concreet zijn, zullen de betrokken sectoren geen duidelijkheid hebben hoeveel en op welke aspecten zij kunnen inzetten om hun afvalstromen te verminderen.

Op basis van de OCER kan worden geconcludeerd dat Overijssel op veel verschillende sectoren actief is met de transitie naar een circulaire economie. In de RTA's wordt veel ingezet op waardebehoud en gesloten kringlopen. Echter, er is nog geen sprake van het sluiten van grondstofkringlopen. De huidige situatie van grondstoffenkringloop is daarom als 'matig' beoordeeld.

Tabel 1.6 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
grondstoffenkringloop (circulariteit)	het sluiten van de grondstofkringlopen	de kans op het sluiten van grondstofkringlopen	matig

1.2.3 Autonome ontwikkeling

De belangrijkste trend is de innovatie en kennisontwikkeling om reststromen zo efficiënt en hoogwaardig mogelijk in te zetten. Deze kennisontwikkeling zit in een opmars, maar ontwikkeling is moeilijk te voorspellen. Daarbuiten zien wij een algemene trend:

- verandering in landelijke/EU-regels op het gebied van circulariteit;
- toename van lokaal produceren;
- effecten van Covid-19 op verkleinen afval door consumenten;
- toename in bewustzijn rond de effecten van micro-plastics op organismen;
- toename circulaire landbouw.

In de voortgangsrapportage over het uitvoeringsprogramma circulaire economie wordt gesteld dat er een goede start is gemaakt met de uitvoering van de RTA's. Per RTA zijn de volgende doelen gesteld (bron: Voortgang Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2020-2023, 22 juni 2021):

- bouw: het doel voor bouw is om komen tot een circulaire bouwconomie aan de hand van 9 vraagstukken waarmee het bouwnetwerk in Overijssel aan de slag gaat. Deze vragen gaan over bouwcultuur en -gedrag, wet- en regelgeving, bouwbeheer en exploitatieprocessen, bouwcommercie en businessmodellen, financiering, bouwkwaliteit, techniek, logistiek en bouwonderwijs;
- infrastructuur: als opdrachtgever heeft de provincie de ambitie om in 2023 50 % van de asfaltdekkingen circulair te vervangen en 70 % van de materialen gelijkwaardig te recyclen;
- biomassa en voedsel: het doel binnen deze RTA is: het bevorderen van de productie- en consumptiesystemen met een neutrale of positieve invloed op zowel klimaat, als bodem, water en biodiversiteit van alternatieve eiwitten, het tegengaan van voedselverspilling, duurzaam beheer van bodem, nutriënten en water als grondstof;
- kunststoffen: het doel voor deze RTA is om in 2030 in Overijssel 35 % minder nieuwe (virgin) fossiele grondstoffen te gebruiken ten opzichte van 2016;
- textiel: hiervoor zijn verschillende doelen geformuleerd:
 - bewustwording van aankoop-, gebruik- en afdankgedrag (10.000 Overijsselaars bereiken);
 - meer en beter inzamelen en recyclen van textiel (van 7,2 kg naar 11 kg per persoon per jaar en geen textiel meer in het huishoudelijk afval in 2050);
 - creëren van vraag naar en aanbod van circulair textiel (10 % circulair textiel in 2020 en 75 % in 2030 door overheden);
 - meer toepassen van biomaterialen (van 10 ton vezels in 2023 naar 1.000 ton in 2027);
 - circulair en gerecycled textiel inzetten in andere sectoren (ten minste 5 nieuwe toepassingen ontwikkelen en implementeren voor 2024);
- maakindustrie: het doel voor deze RTA is bewustwording als kans voor verbetering van producten, processen en verdienmodellen.

Hier wordt in de komende jaren verder invulling aan gegeven.

Conclusie

Binnen de provincie zijn er veel ambities en doelstellingen op het gebied van grondstoffenkringloop. Hier wordt actief op ingezet en gestuurd, wat zorgt voor een positieve ontwikkeling. Binnen de provincie zijn er ook grote doelen voor huisvesting en infrastructuur. Hiervoor zijn veel grondstoffen nodig. Dit zit de sluiting van de grondstofkringloop in de weg. Met oog op de autonome trends, neemt de kans op het sluiten van de grondstofkringlopen in de komende decennia toe. Hiervoor is een actief beleid en veel inzet nodig vanuit alle betrokken partijen. Daarom is de autonome ontwikkeling als 'redelijk' beoordeeld.

Tabel 1.7 Waardering van de autonome ontwikkeling ten opzichte van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
grondstoffenkringloop (circulariteit)	het sluiten van de grondstofkringlopen	de kans op het sluiten van grondstofkringlopen	matig	redelijk

2 EFFECTBEOORDELING PERSPECTIEVEN

Dit hoofdstuk laat de effectbeoordeling van de 4 perspectieven zien. Paragraaf 2.1 beschrijft de effecten (kansen, risico's en kanttekeningen) per perspectief op het volume en kwaliteit van mineralen en fossiele hulpbronnen. Paragraaf 2.2 gaat in op de effecten per perspectief op het sluiten van grondstofkringlopen. Per criterium wordt afgesloten met een vergelijking van de perspectieven.

2.1 Volume en kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen

2.1.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.1 Volume en kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen - perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
<p>kansen voor het verantwoord omgaan met grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen, want:</p> <ol style="list-style-type: none"> grootschalige opwek van hernieuwbare energie vergroot de kans dat doelstellingen snel worden gehaald. Door schaalvoordelen kan meer warmte worden opgewekt en is minder aardgas nodig voor bedrijven. <p>Er is echter sprake van blijvende afname van grondstoffen, daarom geen significante verandering ten opzichte van de referentiesituatie</p>	<p>beperkte risico's voor het volume en de kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen, want door (woning)bouw neemt de vraag naar grondstoffen toe. Dit is echter niet verschillend ten opzichte van de referentiesituatie, waar dezelfde woningbouw opgave geldt</p>	<p>het is de vraag of met de technologische oplossingen de energietransitie worden gehaald, gas is in de transitie een belangrijke bron. Doel van het Rijk is om kleine gasvelden optimaal te gebruiken en te winnen</p> <p>door inzet op technologische oplossingen is het onzeker in hoeverre de overheid echt sterk zal inzetten op afname gebruik fossiele hulpbronnen. De provincie vertrouwt immers op maakbare oplossingen</p>

Tabel 2.2 Volume en kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen - perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's
<p>beperkte kansen voor het verantwoord omgaan met grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen, want:</p> <ol style="list-style-type: none"> grootschalige opwek van hernieuwbare energie vergroot de kans dat doelstellingen snel worden gehaald. Door schaalvoordelen kan meer warmte worden opgewekt en is minder aardgas nodig voor bedrijven; voor de winning van zand en klei kan meer rekening worden gehouden met het natuurlijk systeem. Hierdoor neemt voorraad minder snel af 	<p>beperkte risico's voor het volume en de kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen, want door (woning)bouw neemt de vraag naar grondstoffen toe. Dit is echter niet verschillend ten opzichte van de referentiesituatie, waar dezelfde woningbouw opgave geldt</p>

Tabel 2.3 Volume en kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen - perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's
<p>beperkte kansen voor het verantwoord omgaan met grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen, want:</p> <ol style="list-style-type: none"> door de (kleinschalige) inzet op hernieuwbare hulpbronnen is er een beperkte kans op verslechtering van de aanwezige minerale en fossiele hulpbronnen; doordat lokale, kleinschalige initiatieven voor warmtewinning/opwek zijn, is er minder kans op grootschalige winning van hulpbronnen zoals gas; voor de winning van zand en klei kan meer rekening worden gehouden met het natuurlijk systeem. Hierdoor neemt voorraad minder snel af 	<p>beperkte risico's voor het volume en de kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen, want:</p> <ol style="list-style-type: none"> door een toename van de (woning)bouw neemt de vraag naar grondstoffen toe. Door spreiding van functies zijn extra grondstoffen nodig; binnen het stedelijk gebied zal een behoefte aan fossiele hulpbronnen blijven bestaan; door kleinschalige initiatieven met betrekking tot energie bestaat het risico dat bedrijven lang afhankelijk van gas blijven omdat er minder schaalvoordelen behaald kunnen worden waardoor te weinig warmte kan worden opgewekt

Tabel 2.4 Volume en kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen - perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
kansen voor het verantwoord omgaan met grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen, want:	beperkte risico's voor het volume en de kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen, want:	door inzet op technologische oplossingen is het onzeker in hoeverre de overheid echt sterk zal inzetten op afname gebruik fossiele hulpbronnen
1 door lokale, kleinschalige initiatieven voor warmtewinning/opwek, is er minder kans op grootschalige winning van hulpbronnen zoals gas.	1 door een toename van de (woning)bouw neemt de vraag naar grondstoffen toe. Door spreiding van functies zijn extra grondstoffen nodig;	
Er is echter sprake van blijvende afname van grondstoffen, daarom geen significante verandering ten opzichte van de referentiesituatie	2 door kleinschalige initiatieven met betrekking tot energie bestaat bedrijven lang afhankelijk van gas blijven omdat er minder schaalvoordelen behaald kunnen worden waardoor te weinig warmte kan worden opgewekt	

2.1.2 Vergelijking perspectieven

De sturingsmogelijkheden vanuit de provincie op het volume en de kwaliteit van de voorraad minerale en fossiele hulpbronnen zijn beperkt. Er zijn kansen en risico's voor de verschillende perspectieven voorzien, de effecten hiervan zijn echter ook beperkt. In alle perspectieven verkleint de voorraad van minerale en fossiele hulpbronnen. De voornaamste vraag naar grondstoffen ontstaat vanuit de woningbouw. De bevolkingsgroei is in alle perspectieven gelijk, wel is er bij perspectieven 1 en 2 door concentratie meer hoogbouw wat leidt tot een kleiner woningoppervlak en daarmee minder gebruik van primaire grondstoffen. Hierdoor zijn de risico's neutraal beoordeeld bij deze perspectieven.

Voor de winning van zand en klei kan meer rekening worden gehouden met het natuurlijk systeem (perspectieven 2 en 3). Bij perspectieven 3 en 4 waar wordt uitgegaan van marktwerking is er een iets groter risico voor een toename van winlocaties voor zand, klei en grind.

Veel bedrijven zijn voor warmte afhankelijk van gas. Grootschalige opwek van warmte (perspectieven 1 en 2) bieden de meeste kansen voor bedrijven om van het gas af te geraken. Samenvattend biedt perspectief 2 de meeste kansen en minste risico's voor het behoud van het volume en de kwaliteit van de voorraad minerale en fossiele hulpbronnen in vergelijking met de referentiesituatie.

Tabel 2.5 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
		Beoordeling	Beoordeling	1	2	3	4	
volume en kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen	duurzaam gebruik van de diepe ondergrond, met aanvaardbare en beheersbare risico's	redelijk	slecht	kansen	0	+	+	0
				risico's	0	0	-	-

2.2 De kans op het sluiten van grondstofkringlopen

2.2.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.5 De kans op het sluiten van grondstofkringlopen - perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttelingen
kansen voor het sluiten van de grondstofkringlopen, want:	bepaalde risico's voor de grondstofkringlopen, want:	de ontwikkeling in de landbouwsector en het draagvlak in de samenleving zijn lastig te beïnvloeden externe factoren
1 kans op het sluiten van grondstofkringlopen op systeemniveau/regionale schaal neemt toe, onder andere doordat systeemwijzigingen mogelijk zijn;	1 risico op het niet sluiten van de grondstofkringlopen door de doelen voor woningbouw, bedrijventerreinen, energietransitie en infrastructuur en het bijbehorende grondstoffengebruik dat benodigd is voor de aanleg ervan;	
2 een compacte stad gebruikt minder grondstoffen en kan zich mogelijk makkelijker ontwikkelen tot een regeneratieve stad	2 het technische systeem is leidend. Risico dat er te veel wordt vertrouwd op de maakbaarheid, waardoor het behalen van de doelstellingen vertraagd wordt	

Tabel 2.6 De kans op het sluiten van grondstofkringlopen - perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttelingen
grote kansen voor het sluiten van de grondstofkringlopen, want:	bepaalde risico's voor de grondstofkringlopen, want:	de ontwikkeling in de landbouwsector en het draagvlak in de samenleving zijn lastig te beïnvloeden externe factoren
1 door verbrede landbouw en het volgen van de natuurlijke systemen neemt de kans op het sluiten van grondstofkringlopen op lokale schaal en systeemniveau toe;	1 risico op het niet sluiten van de grondstofkringlopen door de doelen voor woningbouw, bedrijventerreinen, energietransitie en infrastructuur en het bijbehorende grondstoffengebruik dat benodigd is voor de aanleg ervan	
2 kans op het sluiten van grondstofkringlopen op lokale schaal neemt toe door o.a. het verkorten van ketens (zoals: mest voor bodemvruchtbaarheid);		
3 een compacte stad gebruikt minder grondstoffen en kan zich mogelijk makkelijker ontwikkelen tot een regeneratieve stad. Systeemverandering in de landbouw en slimme functiecombinaties vergroten de kans voor grondstofkringlopen		

Tabel 2.7 De kans op het sluiten van grondstofkringlopen - perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttelingen
bepaalde kansen voor het sluiten van de grondstofkringlopen, want:	grote risico's voor de grondstofkringlopen, want:	het sluiten van de grondstoffenkringloop in de gebouwde omgeving hangt af van hoe circulair woningen en bedrijven gebouwd worden
1 kans op het sluiten van grondstofkringlopen op lokale schaal neemt toe door o.a. het verkorten van ketens (zoals: mest	1 de kans op het sluiten van grondstofkringlopen op systeemniveau is afwezig door een gebrek aan systeemaanpak;	

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
voor bodemvruchtbaarheid) en het volgen van de natuurlijke systemen	<p>2 risico dat alleen lokale initiatieven (deeloplossingen) zorgen voor een versnipperde aanpak waardoor vraag en aanbodonvoldoende op elkaar aansluiten;</p> <p>3 risico op het niet sluiten van de grondstofkringlopen door de doelen voor woningbouw, bedrijventerreinen, energietransitie en infrastructuur en het bijbehorende grondstoffengebruik dat benodigd is voor de aanleg ervan</p>	de ontwikkeling in de landbouwsector en het draagvlak in de samenleving zijn lastig te beïnvloeden externe factoren

Tabel 2.8 De kans op het sluiten van grondstofkringlopen - perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
<p>beperkte kansen voor het sluiten van de grondstofkringlopen, want:</p> <p>1 kans op het sluiten van grondstofkringlopen op lokale schaal neemt toe door o.a. het verkorten van ketens (zoals: mest voor bodemvruchtbaarheid)</p>	<p>grote risico's voor de grondstofkringlopen, want:</p> <p>1 risico dat alleen lokale initiatieven (deeloplossingen) zorgen voor een versnipperde aanpak waardoor vraag en aanbodonvoldoende op elkaar aansluiten;</p> <p>2 risico op het niet sluiten van de grondstofkringlopen door de doelen voor woningbouw, bedrijventerreinen, energietransitie en infrastructuur en het bijbehorende grondstoffengebruik dat benodigd is voor de aanleg ervan;</p> <p>3 door de inzet op CO₂ afkoop worden geen systeemmatregelen genomen en is er minder impuls om kringlopen te sluiten;</p> <p>4 het technische systeem is leidend. Risico dat er te veel wordt vertrouwd op de maakbaarheid, waardoor het behalen van de doelstellingen vertraagd wordt</p>	<p>de ontwikkeling in de landbouwsector en het draagvlak in de samenleving zijn lastig te beïnvloeden externe factoren</p> <p>het sluiten van grondstofkringlopen is deels afhankelijk van het draagvlak vanuit de samenleving en een businesscase voor het bedrijfsleven</p>

2.2.2 Vergelijking perspectieven

Perspectief 2, Zelfbewust Overijssel, biedt de grootste kansen voor het sluiten van grondstofkringlopen door concentratie waardoor ketens verkorten en de inzet op natuurlijke systemen. Bij perspectief 3 en 4 liggen de kansen met name bij het verkorten van de ketens op lokale schaal.

De grootste risico's ten aanzien van het niet sluiten van grondstoffenkringlopen zijn bij perspectief 3 en 4. Doordat er geen aanpak is op systeemniveau, bestaat een groot risico dat doelstellingen niet gehaald worden. Voor alle perspectieven geldt het risico dat het sluiten van de grondstofkringlopen niet wordt bereikt door de doelstellingen van de provincie voor de aanleg van woningen en infrastructuur.

Tabel 2.10 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
		Beoordeling	Beoordeling	1	2	3	4	
de kans op het sluiten van grondstofkringlopen	het sluiten van de grondstofkringlopen	matig	redelijk	kansen	+	++	+	+
				risico's	-	-	--	--

BIJLAGE: WINDSCAN

Windturbines kunnen niet overal ontwikkeld worden. Hiervoor zijn in wet- en regelgeving verschillende regels voor. In sommige gebieden is het onmogelijk om windturbines te ontwikkelen, zoals in een woonwijk of op een rijksweg. In andere gebieden is ontwikkeling in principe niet mogelijk, maar alleen als er geen andere redelijke alternatieven zijn en sprake is van een algemeen belang dan kan een vergunning verleend worden. Een voorbeeld hiervan is Natura 2000 gebied. In de windscan zijn de verschillende beperkingen meegenomen die verschillend worden weergegeven. Hierin is onderscheid gemaakt tussen 'ongeschikt' (uitsluitend), 'ongeschikt, tenzij' (uitsluitend, tenzij uit aanvullend onderzoek blijkt dat het wel mogelijk is), 'geschikt, mits' (mogelijk onder bepaalde voorwaarden) en 'geschikt' (kansrijk).

Gebieden met meerdere beperkingen wordt de zwaarst wegende beperking toegekend.

Beperking	Regel	Model
Laagvliegroute	Nee, maximale bouwhoogte <= 40 meter.	Ongeschikt
Niet bebouwbaar	Nee	Ongeschikt
Natura2000	Nee	Ongeschikt
EHS	Nee	Ongeschikt
Inner surface	Nee, maximale bouwhoogte is 45m	Ongeschikt
Beperkt kwetsbaar object	Nee	Ongeschikt
Kwetsbaar object	Nee	Ongeschikt
Kwetsbare woning	Nee	Ongeschikt
Spoorweg	Nee	Ongeschikt
Hoogspanning	Nee	Ongeschikt
Kwetsbaar gebied	Nee	Ongeschikt
Beperkt kwetsbaar gebied	Nee	Ongeschikt
Leiding2	Nee	Ongeschikt
Beperkt kwetsbare woning	Nee	Ongeschikt
Gevoelig object	Nee	Ongeschikt
Leiding1	Nee, tenzij aanvullend onderzoek	Ongeschikt, tenzij
Rijksweg	Nee, tenzij aanvullend onderzoek	Ongeschikt, tenzij
Waterweg	Nee, tenzij aanvullend onderzoek	Ongeschikt, tenzij
Industrie2	Nee, tenzij aanvullend onderzoek	Ongeschikt, tenzij
Waterkering	Nee, tenzij aanvullend onderzoek	Ongeschikt, tenzij
Industrie1	Ja, mits onderzoek dit aantoont	Geschikte, mits
Conical Surface	Ja, mits de bouwhoogte <45-145m	Geschikt, mits
Radar 15km gebied	Ja, mits bouwhoogte < maximale bouwhoogte	Geschikt, mits
Outer surface	Ja, mits bouwhoogte = <145m	Geschikt
Radar 75 km gebied	Ja, mits bouwhoogte < maximale bouwhoogte.	Geschikt
Geen beperking	Ja	Geschikt

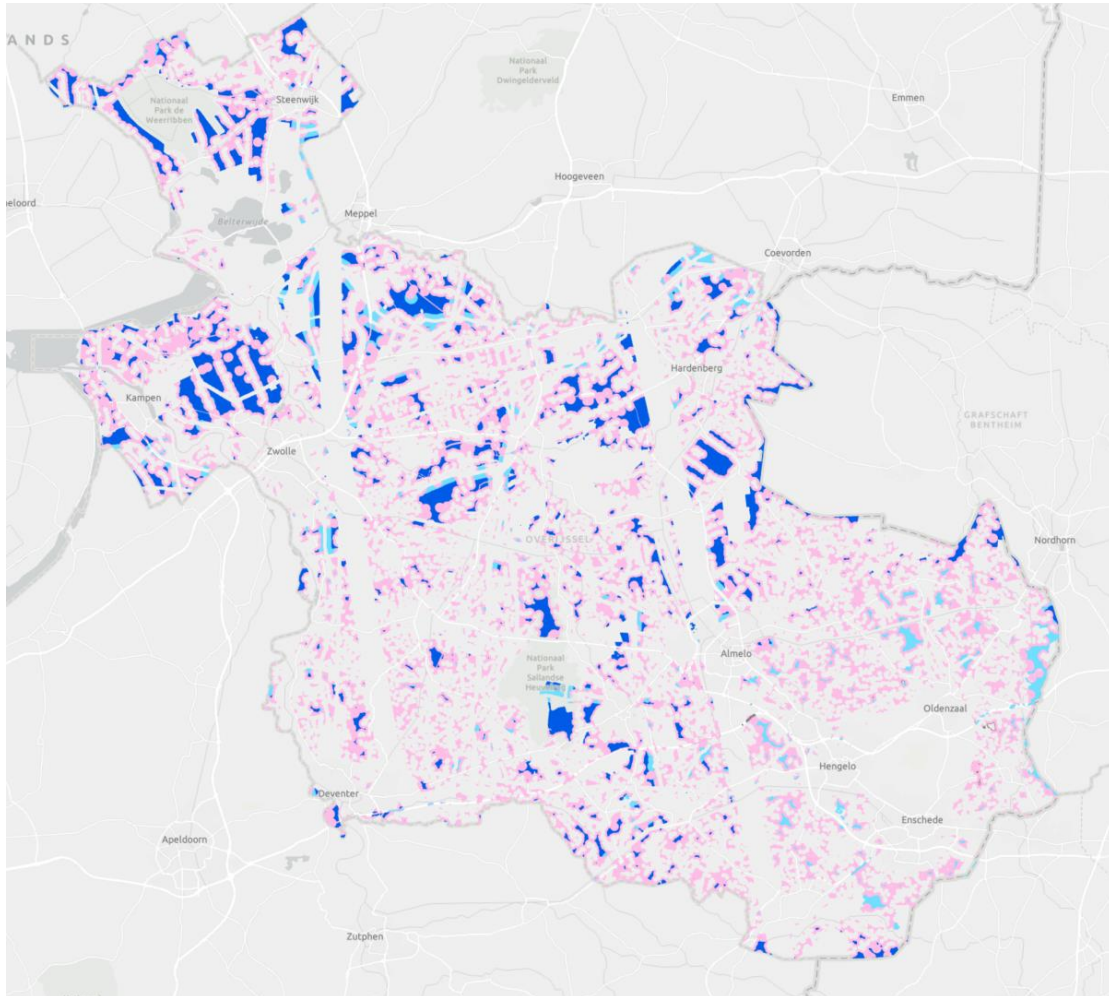
De gehanteerde afstanden tot windturbines is afhankelijk van de ashoogte van een windturbine en de rotordiameter. Hiervoor is een referentieturbine gebruikt en dit resulteert in de volgende afstanden tot bepaalde objecten.

Object waartoe een afstand moet worden gehanteerd	Afstand in meter middelgrote WTG
Kwetsbaar object	187
Beperkt kwetsbaar object	50
Gevoelig object	400
Rijksweg	50
Waterweg	50
Spoorweg	57.85
Industrie1	536
Industrie2	187
Leiding1	536
Leiding2	187
Hoogspanningsinfrastructuur	187
Waterkering	50

Windscan

Afbeelding 4.1 geeft de resultaten van de windscan weer. De windscan is gemaakt met de WindTool, een GIS-module die Witteveen+Bos heeft ontwikkeld. Deze tool geeft met behulp van afstanden inzicht in welke locaties mogelijk geschikt zijn voor het ontwikkelen van windturbines. Deze kaart is tot stand gekomen door verschillende belemmeringen in Overijssel te identificeren en te classificeren. De hiervoor gehanteerde uitgangspunten zijn in de vorige paragraaf beschreven.

Afbeelding 8.1 Windscan van Overijssel

* In de blauwe gebieden kunnen windturbines worden gerealiseerd zonder mitigerende maatregelen (uitgaande van een maximale geluidbelasting op gevoelige functies van 47 dB Lden).

Voorbehoud WindTool

De kaart uit de windscan geeft mogelijke locaties aan voor de ontwikkeling van windturbines in de provincie Overijssel. Deze kaart is indicatief en hieraan kunnen geen rechten worden ontleend.

Totstandkoming windscan

De windscan zoals weergegeven in afbeelding 2.2 toont de kansrijkheid van windturbines in Overijssel. Windturbines in de blauwe gebieden zijn het meest kansrijk, in de roze gebieden is het alleen onder bepaalde voorwaarden mogelijk (bijvoorbeeld een hoogtebeperking) en transparant zijn alle gebieden aangegeven waar ontwikkeling naar verwachting niet mogelijk is. De uitgangspunten van dit model zijn beschreven in Bijlage I. De windscan neemt alleen de harde wettelijke normen mee (met uitzondering van Natura 2000-gebieden, waar met een ADC-toets ook ontwikkeling van windturbines vergunbaar kan zijn).
